

MIRJAM HAJ YOUNES

BRYT MÖNSTRET

EN ANTIRASISTISK VERKTYGSLÅDA

FÖRLAG DIKKO

Kulturrådet och Olof Palmes minnesfond har beviljat medel till boken.

Förlag DIKKO forlagdikko.nu

© Britt-Inger Hedström Lundqvist,

Johanna Olsson & Linda Lundqvist

Förlag DIKKO 2024

FÖRFATTARE Mirjam Haj Younes

FAKTAGRANSKARE Julia Hjertenstein och Sara Abbas

ILLUSTRATÖR O Cisternas

GRAFISK FORMGIVNING Gilma Sobrino

ARTIKLAR Sumbu Temo

(ISBN 978-91-527-8829-5)

ISBN PDF 978-91-531-0966-2

Förlag DIKKO

BRYT MÖNSTRET

En Antirasistisk Verktygslåda

Mirjam Haj Younes

Foto: Jonas Santos

Mirjam Haj Younes är en lärare, föreläsare och projektledare från Göteborg som länge arbetat med värdegrundsfrågor. Med tolv års erfarenhet av att undervisa om rasism har hon nu samlat sina kunskaper och erfarenheter i Bryt mönstret - En antirasistisk verktygslåda.

FÖRORD

Som lärare vet jag att den här boken behövs i skolorna runt om i landet. De flesta lärare vet att de ska undervisa om rasism. Men frågan om hur vi ska göra det och rädslan för att göra fel har länge hindrat många lärare från att ta sig an uppgiften. Samtidigt har jag som föreläsare och projektledare förstått att antirasistiska verktyg även behövs i studieförbund, föreningar, fackförbund, organisationer och verksamheter. Jag ville skapa en bok med redskap där ledaren inte behöver ha mycket förkunskaper om rasism för att ta sig an det kontroversiella ämnet utan där ledaren lär sig tillsammans med deltagarna.

Boken tog många år att ro i hamn. Den stötte på oväntade politiska och juridiska hinder och jag fick kämpa länge för att få den publicerad. Det är många personer jag vill tacka och som på olika sätt bidragit till att boken slutförts. Utan mitt fack (SAC) hade David aldrig vunnit mot Goliat i den juridiska djungel som boken och jag hamnade i - tack Emil, Peter och Rasmus för er hjälp. Jag vill tacka Sara Abbas för att du varit mitt bollplank sedan dag ett, jag har lärt mig mycket från dig sedan vi träffades i ett klassrum för över tio år sedan. Jag vill också tacka lärarna i Facebookgruppen Lärare mot Rasism som testade mina workshops på sina skolor runt om i landet. Jag vill även tacka sakkunniga som Kitimbwa Sabuni, Bagir Kwiek, Eva Forsgren, Maimuna Abdullahi, Christopher Thorén och Maria Fredriksson för att ni tog er tiden att svara på mina frågor och gav mig feedback i skrivprocessen.

I varje kapitel finns ett porträtt av en person som är en förebild i arbetet mot rasism. Förebilder är viktiga i arbetet mot rasism eftersom de bidrar med representation och förändring av normer och attityder. De ökar även medvetenheten och inspirerar andra att sträva efter jämlikhet.

Mitt mål har alltid varit att boken ska komma till användning och att den ska vara kostnadsfri för dem som vill använda den, därför är jag oerhört tacksam för Palmefonden, Kulturrådet och förlag DIKKO som finansierat boken. Vill även tacka Sensus för vårt samarbete. Jag ser fram emot att se boken användas i studiecirkel runt om i landet.

/Mirjam

Innehållsförteckning

Handledning

9

01

Identifiera

Normer och svenskhet	22
Workshop om normer och svenskhet	26
Historiska förståelser av rasism, strukturell rasism och Hatpyramiden	34
Workshop om historiska förståelser av rasism, strukturell rasism och hatpyramiden	39
Rasismer och rasistiska uttrycksformer	46
Workshop om rasismer och rasistiska uttrycksformer	50
Antisamisk rasism	58
Workshop - Antisamisk rasism	63
Antisemitism	72
Workshop - Antisemitism	76
Antimuslimsk rasism	81
Workshop - Antimuslimsk rasism	86
Antiromsk rasism	93
Workshop - Antiromsk rasism	98
Antiasiatisk rasism	105
Workshop - Antiasiatisk rasism	110
Antisvart rasism	116
Workshop - Antisvart rasism	122

02

Analysera

Om minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället

132

Workshop om minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället

136

03

Agera

Civilkurage och ingripanden

151

Workshop - civilkurage och ingripanden

156

Referenser

163

Handledning

Den här handledningen är riktad till dig som vill utveckla värdegrundsarbetet på din skola, i din studiecirkel, förening eller på din arbetsplats. Syftet med handledningen är att rusta dig för att hålla och leda workshops, lektioner eller studiecirklar om rasism. Målet med handledningen är att ge dig praktiska verktyg för att kunna jobba förebyggande och mot rasism. Materialet går att använda i grund- och gymnasieskolan och därför finns många exempel i boken från skolvärlden. Men boken går lika bra att använda utanför skolmiljön, i studieförbund, föreningar eller på arbetsplatser. I boken används ordet *ledare* för den som håller i workshopen eller studiecirkeln och ordet *deltagare* för dem som deltar i workshopen. Handledningen kommer att beröra följande områden:

- Bokens teoretiska perspektiv
- Bokens tematik och pedagogiska upplägg
- Workshops-nivåer
- På arbetsplatsen
- Folkbildningens pedagogik
- Skolans styrdokument och lagar
- Förutsättningar i rummet

Bokens teoretiska perspektiv

Bokens alla delar bygger på teorin om strukturell rasism som skiljer sig från den traditionella förståelsen av rasism. Teorin om den strukturella rasismen visar att rasism sträcker sig mycket längre än enskilda medvetna rasistiska handlingar. Idag talar forskare om att rasism präglar alla nivåer och områden av samhället. Begreppet strukturell rasism beskriver hur dagens samhälle växt fram utifrån historiska arv, vardagliga normer, regler och sociala vanor. Konsekvenserna av strukturell rasism är att invånare i samhället får en ojämlig fördelning av makt, resurser, status, privilegier och möjligheter, på basis av idéer om ras, etnicitet, hudfärg och religion. Det kan beskrivas som en maktordning som förstärks i vardagliga handlingar. Strukturell rasism är både direkt och subtil, och den kan vara medveten eller omedveten.

Normkritiskt arbetssätt

Då boken bygger på den strukturella förståelsen av rasism krävs också ett arbetssätt som matchar den. Det normkritiska perspektivet på vithet är en viktig utgångspunkt eftersom rasismen ofta handlar om de antaganden vi gör om en människa på basis av deras utseende. I Sverige, och i många andra delar av världen, är vithetsnormen en mer eller mindre synlig del av vår struktur och ofta så djupt rotad i vår uppfattning om verkligheten att vi har svårt att få syn på den. Vithetsnormen resulterar bland annat i att vita och icke-vita personer får helt olika bemötande i samhället och bär på olika erfarenheter av vad det innebär att vara människa och medborgare.

Vithetsnormen fördelar makt till olika personer, i olika situationer och på olika platser, beroende på hur de uppfattas utifrån vithet. På arbetsplatser eller i skolan kan det uttryckas genom trakasserier eller på andra mer normaliserade sätt, som negativa blickar, eller bristen på positiva uppmärksammanden. Därför utgår boken från ett normkritiskt arbetssätt. Det innebär att fokuset läggs på att skapa förutsättningar för handlingar som motverkar en rasistisk maktordning i verksamheten. Det normkritiska arbetssättet bygger på att synliggöra och utmana normer och privilegier som verkar inom rasismen som struktur med fokus på hudfärg, etnicitet och religion. Här uppmuntras deltagarna till att kritiskt studera den värld de lever i, de som dominerar och de som åsidosätts. En stor del av det arbetet handlar om att förstå att strukturell rasism är historiskt

förankrat, därför är historia en stor del av boken. Genom ett normkritiskt arbetssätt kring strukturell rasism uppmuntras också deltagarna att ta till sig de normer och värden som verksamheten vill främja.

Normkritiska begrepp

För att kunna sätta ord på olika normer och de hierarkier dessa normer skapar utgår boken från ett antal normkritiska begrepp kring hudfärg. Detta för att möjliggöra samtal om rasism och de fördelar och nackdelar rasism som maktsystem för med sig i samhället. Här ligger fokuset på vitheten som är den maktbärande positionen i samhället. Boken använder sig av begreppen *vit*, *icke-vit* och *svart*. Utgångspunkten ligger i hudfärg som enbart en social kategori, sådana som skapas i vardagliga möten.

Med hudfärg menas ett bredare grepp på utseende och de antaganden vi gör om en persons ursprung. Begreppet "hudfärg" kan ibland stå i vägen för vad rasism handlar om, för östasiater handlar rasism ofta mer om ansiktsdrag.

Antisemitism och Islamofobi är inte heller nödvändigtvis kopplat till hudfärg. Det innebär att hudfärgskategorierna endast är politiska benämningar och inte nödvändigtvis benämningar för en persons identitet. Begreppet "Vit" används som en politisk benämning för en person med kopplingar till Europa. Det är den samhällsgrupp som är normen i en rasistisk ordning och därmed tilldelas fördelar, rättigheter och möjligheter i samhället. Begreppet "icke vit" används som en politisk benämning för en person med utomeuropeiska kopplingar.

Icke-vit som begrepp sätter fingret på alla de individer och grupper som avviker från den vita normen och därmed också missgynnas i ett samhälle som präglas av rasism. Till skillnad från svarta kan de erhålla vissa fördelar i samhället då de inte avviker från vithetsnormen på samma sätt som exempelvis svarta gör. Det leder oss in på det tredje och sista begreppet; "svart" vilket är en politisk benämning på en person med kopplingar till Afrika, mer specifikt söder om Sahara. I ett samhälle som präglas av strukturell rasism, där vithetsnormen råder, är svarta personer och grupper de som missgynnas i störst utsträckning. Det är också något som boken lyfter fram i kapitlet *Identifiera; Antisvart rasism* samt kapitlet *Analysera: Om minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället*. För att kunna jobba normkritiskt i frågan om rasism behöver vi också begrepp för att kunna identifiera hur olika personer och individer i samhället påverkas. Därför tror vi att dessa begrepp som sociala och politiska benämningar tjänar ett gott syfte i boken.

Bokens tematik och pedagogiska upplägg

Boken består av tre kapitel: *Identifiera*, *Analysera* och *Agera*. Syftet med boken är att arbeta förebyggande och mot rasism. Ett sätt att jobba förebyggande är att kunna se och identifiera rasism. Jag tror att en snävare förståelse av rasism som medveten och hotfull, kan göra att vi förbiser de subtila, återkommande rasistiska vanor, jargonger och rutiner som vi tar för givet. Det kan handla om begränsande normer till misstänkliggörande av vissa personer eller grupper.

Identifiera är bokens första och största kapitel med nio områden. Syftet med det kapitlet som helhet är att; lära sig att se och förstå rasism i alla dess former och uttryck. Detta görs genom att deltagarna får reflektera över verkliga vittnesmål, analysera texter, bilder, filmer och forskningsresultat. Kapitlet börjar med tre basområden som täcker normer kring svenskhet, historiska förståelser av rasism samt rasismer och rasistiska uttrycksformer. Det skulle vara fantastiskt om grupper skulle jobba igenom samtliga kapitel,

men jag förstår att det kan vara svårt att hinna med. Därför har jag utformat basområden som ska ge deltagarna en god kunskap och förståelse för rasism idag. Därefter fortsätter identifiera kapitlet med sex fördjupningsområden där olika rasismer lyfts fram. De är *antisvart rasism*, *antisemitism*, *antiromsk rasism*, *antimuslimsk rasism*, *antisamisk rasism* och *antiasiatisk rasism*. Samtliga rasismer förutom antiasiatisk lyfts fram i den nationella planen mot rasism *Samlat grepp mot rasism och hatbrott - Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott*. I planen listas fem minoritetsgrupper som särskilt utsatta när det kommer till rasism: afrosvenskar, judar, muslimer, romer och samer. Jag väljer också att slå följe med regeringens arbete då jag instämmer i att de grupper som nämns har historiska erfarenheter av rasism och är, än idag, sårbara grupper i dagens samhälle. En ytterligare minoritetsgrupp som jag valt att lyfta fram är östasiater och förmodade östasiater. De utsätts för antiasiatisk rasism som jag tror kan vara en av de mest socialt accepterade formerna av rasism i Sverige idag. Jag har också sett hur pandemier med ursprung i östra Asien triggat en särskilt hotfull form av rasism mot östasiater och förmodade östasiater globalt.

Bokens andra kapitel, *Analysera* handlar om minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället. Syftet med *Analysera*-kapitlet som helhet är att förstå och problematisera rasismens konsekvenser på ett individ- och samhällsplan. Detta görs bäst genom olika värderingsövningar där deltagarna får reflektera kring identitet, över sina egna fördelar och nackdelar i samhället samt förstå hur en persons fördelar är på bekostnad av en annan persons nackdelar.

Bokens tredje och sista kapitel, *Agera*, består av ett område som handlar om civilkurage och ingripanden. Syftet med *Agera* som helhet är att lära sig om civilkurage och träna ingripandetekniker för att motverka rasism i vardagen samt att utforska olika demokratiska verktyg för att driva samhällsförändring. Detta görs bäst genom samtal om civilkurage, träning utifrån olika dialogtekniker samt kreativa uppgifter om demokratisk agens.

Workshops-nivåer

Samtliga elva områden i boken har ett gemensamt nivåupplägg. Det innebär att varje område har tre olika workshops, en som är *mild*, en som är *medium* och en som är *stark*. Mild-workshops är anpassade till grupper med deltagare som behöver bli mer trygga i normkritik och sin förståelse av rasism. På samma sätt är medium-workshops anpassade till grupper som är mer bekväma i normkritik och har en bredare förståelse av rasism. Slutligen är stark-workshops anpassade till grupper som har goda kunskaper i normkritik och en mer nyanserad förståelse av rasism.

Mitt mål är att hjälpa dig anpassa övningarna till din grupps förutsättningar, då jag vet att det kan skilja sig avsevärt från grupp till grupp. Därför har jag utformat ett verktyg som ska hjälpa dig hitta rätt nivå för din/dina grupp(er). Se det som ett enklare diagnostiskt test där du utifrån din kännedom svarar på ett antal påståenden. Testet utgår från två frågor. Den ena rör grundkunskap och förståelse i normkritik samt analytisk förmåga i komplexa samhällsfrågor. Den andra rör gruppdynamik och sammansättningen av olika hudfärger, etniciteter och religioner i gruppen. För varje påstående ringar du in det svar som beskriver dina deltagare som grupp bäst, antingen A, B eller C. När du sedan avslutat testet räknar du ihop antalet A, B och C du fick. Den bokstav du fick flest av, är den lektionsnivå du börjar med att använda i gruppen. Skulle det stå jämnt mellan två bokstäver rekommenderar jag att du börjar med den lägre nivån till en början och gradvis jobbar dig uppåt. Givetvis kan alla tre nivåer göras om tiden och engagemanget finns.

Test workshops-nivåer (A) Mild, (B) Medium eller (C) Stark

1) Grundkunskap och förståelse - (A) mindre (B) god (C) mycket

En grupp med kunskap och förståelse i normkritik

(a) , (b) eller (c)

En grupp med analys och reflektionsförmåga

(a) , (b) eller (c)

En grupp med vana att samtala och reflektera kring komplexa samhällsfrågor

(a) , (b) eller (c)

2) Gruppdynamik och sammansättning- (A) någorlunda, (B) mer (C) mycket

En grupp som är respektfull och inkluderande

(a) , (b) eller (c)

En grupp som har ett gott och tryggt samtalsklimat

(a), (b) eller (c)

En grupp som präglas av studiero

(a), (b) eller (c)

En grupp som har en blandad sammansättning utifrån etnicitet, hudfärg och religion

(a), (b) eller (c)

En grupp där praktiska förutsättningar, tid och dynamik finns för att jobba med boken.

(a), (b) eller (c)

Flest A - Gruppen kan bygga en starkare grundkunskap och förståelse i rasism. Här rekommenderas grundläggande Mild-workshops.

Flest B - Gruppen kan vidga sin kunskap och förståelse av rasism. Här rekommenderas svårare Medium-workshops.

Flest C - Gruppen kan utmanas i sin kunskap och förståelse av rasism. Här rekommenderas svåra Stark-workshops.

På arbetsplatsen

På en arbetsplats är gruppen mer varierad än i skolan och de anställda är personer med olika bakgrund och olika åldrar. Förkunskaperna och intresset är varierande i gruppen och därför är det bra att alltid börja med en kort teoretisk introduktion för att utjämna kunskapsskillnader. För dig som vill använda boken på din arbetsplats är det bra att känna till både det formella ledarskapet och de osynliga hierarkierna på arbetsplatsen. Som ledare på arbetsplatsen har du en formell auktoritet och ett ansvar att ta upp viktiga ämnen som rasism. Det är viktigt att du tar ansvar för att skapa en atmosfär där sådana diskussioner kan äga rum på ett respektfullt och konstruktivt sätt. Visa tydligt att du som ledare tar ämnet på allvar och att du aktivt arbetar för att främja mångfald, inkludering och rättvisa i arbetsplatskulturen. Som ledare är det också viktigt att vara medveten om att det finns osynliga hierarkier och maktstrukturer på arbetsplatsen som kan påverka hur människor upplever och uttrycker sig om rasism. Alla har inte samma möjlighet eller känsla av säkerhet att uttrycka sig fritt om dessa ämnen. Var medveten om din egen position i hierarkin och hur det kan påverka dynamiken i diskussionen. Se till att du inte dominerar samtalen utan istället ger plats åt andra att dela sina perspektiv. Genom att ta hänsyn till både formella ledarskapsstrukturer och osynliga hierarkier kan man skapa en miljö där ämnen som rasism kan diskuteras öppet och konstruktivt på arbetsplatsen.

Folkbildningens pedagogik

För dig som använder boken inom ramen av en studiecirkel eller annan folkbildning kan det vara bra att känna till folkbildningens pedagogik som skiljer sig en del från skolans pedagogik. Folkbildningens pedagogik handlar om att anpassa kurser och studiecirkel efter deltagarnas förutsättningar, erfarenheter och behov. Det betyder att folkbildningens deltagare har stort inflytande över vad och hur de ska lära sig. Det är därför vi inom folkbildningen gärna använder just ordet "deltagare", eftersom det ordet betonar ett aktivt lärande. Deltagarna söker och bygger sin egen kunskap genom dialog, interaktion och reflektion, både individuellt och tillsammans i grupp. Folkbildning är fritt och frivilligt, det vill säga det får inte ingå i en formell utbildning eller som en del av ett arbete utan alla deltagare är på samma plats och möts för att de vill det. Inom folkbildningen är det livslånga lärandet viktigt och vi använder oss av demokratiserande metoder som "rundor" där alla deltagare har samma utrymme till sitt förfogande att berätta om sin syn eller sina erfarenheter kring ett ämne och som inbjuder till samtal och utbyte av tankar och erfarenheter.

Vi använder oss av olika övningar och metoder för att tillvarata alla deltagares perspektiv och sätter regler och mål för studiecirkeln tillsammans. En ledare inom folkbildningen är flexibel och uppmuntrar deltagarnas delaktighet i beslutsprocesser och vill skapa en miljö för medbestämmande. Ledarskapet i en grupp handlar om att föra processen framåt, skapa förutsättningar för lärande, utveckling och gemenskap. I ledarskapet ingår att både leda sig själv och att leda andra. Ibland finns det deltagare som har en uttalad uppgift att vara ledare och ibland tar deltagare på sig en ledarroll när en uppgift ska lösas.

Skolans styrdokument och lagar

För dig som arbetar inom skolan och vill använda boken finns det särskilda styrdokument att förhålla sig till. Skolan är ingen värdeneutral plats. Den har en demokratisk uppgift att utrusta elever för att stå upp för alla människors lika värde, rättigheter och möjligheter. Det innebär att skolan i sitt uppdrag måste motverka rasism och förmedla värden som står emot rasistiska idéer och uttryck i alla dess former. Idag står skolan inför stora utmaningar i sitt uppdrag, då rasism är ett problem för unga både i skolan och i det omgivande samhället.

"Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism (...), ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser." - Samtliga läroplaner för grund- och gymnasieskola

Läroplanerna skickar en tydlig signal om vikten av att arbeta mot främlingsfientlighet och intolerans. Och även om skolans läroplaner utgår från begreppet främlingsfientlighet står jag fast vid att frågan handlar om rasism. Begreppet främlingsfientlighet är egentligen ett psykologiskt begrepp som

handlar om rädsla och misstänksamhet. Det system av normer som vårt material behandlar handlar om strukturell rasism. Det är en struktur som bygger på ett historiskt normsystem där vithet är överordnat. Det innebär att alla som avviker från detta normsystem systematiskt missgynnas oavsett om de är "främlingar" eller inte. Att jobba förebyggande och motverkande mot rasism som pedagog är alltså inget valbart eller frivilligt, utan rasism ska bemötas med kunskap, samtal och handling. I det förebyggande och motverkande arbetet mot rasism stärks också mänskliga rättigheter. Det innebär att varje person, oavsett etnicitet, hudfärg och religion, ska få åtnjuta samma förutsättningar och möjligheter att delta i undervisning och samhällsliv.

"Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling". - Skollagen 1:5

Skollagen slår vakt om mänskliga rättigheter och understryker skolans ansvar att aktivt motverka kränkande behandling. Några av dessa värden är; alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet mellan människor. Det är aktiva värden, det vill säga något som vi ska lära oss om och praktisera. Att skapa en jämlik lärandemiljö, att respektera varje människa som sin like och att dessutom visa solidaritet är något som aktivt behöver undervisas och tränas på. Därför är det viktigt att ha med sig att mänskliga rättigheter är lika mycket skydd mot trakasserier som likvärdiga möjligheter i skolans värld.

Om en utbildningsanordnare får kännedom om att ett barn eller en elev, student eller studerande som deltar i eller söker till utbildningsanordnarens verksamhet anser sig i samband med verksamheten ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier, är utbildningsanordnaren skyldig att utreda omständigheterna kring de uppgivna trakasserier och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden.

- Diskrimineringslagen, 2:7

Diskrimineringslagen lyfter fram skolans ansvar att förebygga och motverka trakasserier i skolan. Det innebär att elever och studenter har lagens uppbackning när det kommer till rasism i skolan, då dessa trakasserier är kopplade till etnicitet, hudfärg eller religion. Det är upp till skolpersonalen att ta varje fall på allvar och lyssna på den utsattes vittnesmål, dokumentera detta och ta ansvar.

Förutsättningar i rummet

För att kunna jobba normkritiskt med deltagarna krävs det att du som ledare har koll på de normsystem du befinner dig i. På så sätt kan du även fundera över hur dessa normer hänger ihop med makt och resurser. Det är endast genom en individuell normkritisk analys av dina egna samhällspositioner, som du effektivt kan reflektera över hur de kan påverka ditt uppdrag. Att jobba med frågor som rör normer, makt och rasism är inte bara svårt utan också emotionellt krävande. Beroende på vilka erfarenheter vi har av rasism kan vår egen okunskap, egen utsatthet eller obekvämlighet kring begrepp som exempelvis hudfärg, leda till en känslomässig kris. Det är inget negativt utan en viktig del i arbetet med normkritiska metoder. Därför måste du vara varsam, både mot dig själv och dina deltagare.

Samtalsövningar för arbetsgrupper

Bland bokens workshops finns ett antal övningar som är värdefulla för dig och kollegorna i din verksamhet att göra. Se det som ett förberedande och kompetenshöjande tillfälle, både för dig som väl införstådd i normkritik och reflekterat över det individuellt, och för dig som inte är lika van vid det. När det kommer till kritiska och känsliga frågor som normer, makt och rasism är det ytterst viktigt att vara förberedd. Att göra övningarna vid ett tidigare tillfälle kan också hjälpa dig att förutspå olika scenarion som kan uppstå i rummet med deltagarna och få dig att fundera på hur du kan bemöta dessa.

Jag rekommenderar att du gör övningen *Absolut Svensk* i basområde 1 - Normer och svenskhet. Den rör föreställningar om svenskhet utifrån egenskaper, sätt och utseende. Genom att gemensamt reflektera kring svenskhet i gruppen kan ni också reflektera över till vilken grad ni besitter dessa kapital individuellt samt hur dessa kopplas till makt och resurser i samhället.

Jag vill också rekommendera att du gör övningen *Fördelstestet* i området Analysera - Om minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället. Den handlar om begreppet hudfärg och hur individer och grupper tilldelas fördelar och nackdelar i samhället. Genom att göra testet individuellt och sedan reflektera kring hudfärgens roll i samhället tillsammans i grupp, och genom samtalen och de insikter du vinner i detta, kan du bättre navigera genom samtalen som kan uppstå bland deltagarna och ha ett öppet samtal om hur rasismen tar sig uttryck både i och utanför verksamheten.

Avslutningsvis rekommenderar jag också att ni samtalar kring ett antal exempel som rör mikroaggressioner i verksamheten.

Se faktaruta: Mikroaggressioner. Innan ni gör övningen är det bra om ni läser faktadelen om mikroaggressioner i basområde 3 - *Rasism och rasistiska uttrycksformer* i boken. Därefter tittar du igenom exemplen och besvarar följande frågor;

- Vilken erfarenhet har du av dessa uttryck?
- På vilka sätt är uttrycken rasistiska?
- Vilken intention har avsändaren tror du?
- Vilken effekt kan uttrycket få för mottagaren?
- Hur kan du bli bättre på att identifiera och motverka mikroaggressioner i verksamheten?

Mikroaggressioner

- › Ge komplimanger till icke-vita för deras "goda svenska."
- › Inte lära sig uttala icke-svenskklingande namn utan ge dem smeknamn istället eller uttala det fel och nöja sig med det.
- › Att förvänta sig att personer i en viss grupp ska "representera" perspektivet från andra i deras etnicitet, religion, kön osv, i diskussioner eller debatter.
- › Låta eleverna/deltagarna delta i obligatorisk läsning där huvudpersonerna alltid är vita.
- › Att i skolan avskräcka elever från att arbeta med projekt som utforskar deras egna sociala identiteter. Exempelvis i geografi; att inte låta en afrosvensk elev, med rötterna i Somalia, fördjupa sig kring Somalia med argumentet att den säkert redan kan allt om landet. Eller i religion; att inte låta en judisk elev göra ett arbete om judendomen.

Normkritik och representation

Ett annat sätt att jobba normkritiskt i värdegrundsarbetet är genom att granska och bredda representationen i läromedel/material i verksamheten. Eventuell negativ representation eller icke befintlig representation av andra normer i samhället kan leda till att icke-vita och svarta personer internaliserar vithetsnormen. Det kan leda till att de vill efterlikna vita ideal genom att reducera fysiska skillnader. Det vill säga rakpermanent håret, undvika solen eller - ännu mer extremt - bleka hyn med skadliga produkter. Därför är det normkritiska arbetet i verksamheten och val av läromedel/material av stor vikt. Våga samtala med kollegor och deltagare kring vem och vad som syns och hörs visuellt, i text eller i fysisk form; *Vad är normalt och inte normalt? Hur hänger detta ihop med makt?*

Låt samtalet också öppna upp för möjligheter till stärkande och positiva speglingar, för och av deltagarna, i verksamheten. Det gäller allt från att uttala deltagarnas namn korrekt med enkelhet till att lyfta fram goda exempel och berättelser som de kan känna igen sig i för att skapa en inkluderande miljö.

Ett demokratiskt rum

Som ledare är det viktigt att etablera rummet som en demokratisk plats innan man börjar samtala om rasism. Det vill säga att deltagarna måste instämma i ett antal demokratiska förhållningssätt som speglar verksamhetens värdegrund. Jag rekommenderar att du presenterar dem för deltagarna och uppmuntrar till samtal kring varje punkt. Följande förhållningssätt är fundamentala och något som ni behöver återkomma till under varje mötestillfälle:

- *Att vi respekterar alla människors värde;* genom att inte uttrycka rasistiska åsikter och låta varandra tala till punkt. Yttrandefriheten är inte absolut och står inte över hets mot folkgrupp.
- *Att vi låter alla komma till tals;* genom att aktivt fördela ordet genom hela mötet/workshopen. Tillsammans hjälps vi åt att maktutjämna rummet, det vill säga att lyfta fram alla som aktiva aktörer i övningarna.
- *Att vi samtalar om rasism och inte debatterar;* genom att reflektera och vrida och vända på saker, att ställa frågor och reflektera tillsammans. Genom goda samtal kan vi maximera vårt lärande och få upp ögonen för flera perspektiv.
- *Att vi skiljer på sak och person;* genom att nyansera och problematisera icke-demokratiska uttalanden. Inte genom att "sätta dit" personer.
- *Att vi skiljer på åsikt och fakta;* genom att formulera oss tydligt och skilja på personliga erfarenheter och beprövad kunskap. När vi uttrycker fakta hänvisar vi alltid till pålitliga källor.
- *Att vi tillåter oss själva och varandra att "provtänka" och tänka högt,* att testa tankar och åsikter i gruppen, men sedan ha möjlighet att ändra sig och dra tillbaka uttalandet om det inte längre känns rätt efter att det sagts högt eller diskuterats i gruppen. På det sättet kommer vi vidare som grupp och kan hitta nya tankespår.

Att leda samtal om rasism

Som ledare är det viktigt att du själv är noggrann med att följa de förhållningssätt ni etablerat i rummet med deltagarna. I vissa sammanhang har du som ledare en maktposition, där du också blir en förebild för deltagarna. Det innebär att de gör som du gör, inte nödvändigtvis som du lär. Just därför behöver du vara väl förberedd. Du behöver:

Förutspå diskussioner som kan uppstå

Ha en strategi för att bemöta svåra frågeställningar

Göra normmedvetna gruppindelningar under övningarna

När det kommer till ämnen som normer, makt och rasism är det viktigt att lyfta fram de grupper som på daglig basis lever med problematiken att utsättas för rasism i samhällets olika rum. Att få ta del av undervisning om rasism kan verka stärkande, deltagarna får då hjälp med att sätta ord på saker de går igenom. Deltagarna kan se positiva representationer av människor och berättelser de kan spegla sig i. De kan även finna någon slags tröst i att de inte är ensamma i de utmaningar de står inför, genom att bli bekräftade och sedda som individer och rustade för en värld som kan vara tuff.

Med det sagt vill jag också flagga för att samtalen om rasism också kan verka negativt om de inte genomförs med varsamhet. Det finns en mängd olika erfarenheter och uppfattningar av rasism bland icke-vita och svarta deltagare. En del av dem är väl införstådda i strukturell rasism och kan med lätthet beskriva personliga erfarenheter av rasism. Många av dem har rustats på hemmaplan och är medvetna om att de förmodligen kommer behöva arbeta långt mycket hårdare än vita svenskar för att ta sig fram i samhället. Det finns dock också deltagare som inte har den förståelsen alls.

En del icke-vita och svarta deltagare skulle kanske argumentera för att de aldrig blivit utsatta för rasism. Det kan till och med vara så att de icke-vita eller svarta deltagarna själva kan uttrycka rasistiska åsikter. I det senare exemplet är vi inne på det som kallas för *internaliserad rasism*, det vill säga att individen själv omedvetet accepterat den rådande rasistiska ordningen och den vithetsnorm som råder. Under uppväxten har deltagaren lärt sig att vithet är eftersträvarsvärt och något som en bör rätta sig efter. Det ger upphov till en typ av mindervärdeskomplex som tar sig olika uttryck. Ett sätt är att förstärka ett rasistiskt *vi och dem*, genom att "sparka neråt" och uttrycka rasistiska åsikter. Andra strategier är genom att reducera fysiska och sociala skillnader mellan sig själv och vita, genom att exempelvis plattånga håret, förändra sitt tal, manér, klädstil och fritidsintressen för att "smälta in" och distansera sig ifrån "de andra".

Internaliserad rasism och assimilering är även en konsekvens av minoritetsstress (läs mer om detta på sidan 150). Med en negativ självbild ökar risken för psykisk ohälsa. Att känna sig kass, utanför eller att man inte duger och inte tror på sina förmågor leder lätt till uppgivenhet och en känsla av vanmakt. Det kan även leda till att personen känner frustration och har taggarna utåt. Därför är det extra viktigt att man är varsam som ledare och har fingertoppskänsla när man leder deltagarna. När personer har en sådan nedvärderande syn på sig själva är risken stor att det blir en självuppfyllande profetia, det vill säga att de rasistiska idéer som förmedlats till dem tar sig in på djupet i deras självbild och gör att de betar sig i enlighet med de rasistiska ideerna.

Som ledare är det viktigt att alltid respektera deltagarnas olikheter och unika perspektiv. Det betyder att deltagaren äger sina erfarenheter och att det inte går att påskynda medvetenheten hos dem. Att stimulera till samtal och nya tankeverksamheter på ett varmt sätt är alltid fruktbart. Det kan också finnas tillfällen där icke-vita och svarta deltagare känner sig obekväma inför vissa ämnen eller kanske befinner sig själva i en utsatt position. Där kan du som ledare ha förberedande samtal med deltagarna om de kommande workshoparna på ämnet rasism. De kan då själva ta ställning till om de vill medverka i helgrupp, om de skulle vara trygga med det. Ett annat alternativ är isåfall att få individuella uppgifter att göra på egen hand, om risken finns att otrygghet kan uppstå i rummet. Deltagarnas välmående är alltid i centrum. Målet längre fram är att kunna ha öppna och ärliga samtal om hur strukturell rasism ter sig på individuella- och samhällsplan, här kan du som ledare ha samtal om verkligheten där du och dina deltagare medvetet kan röra er framåt.

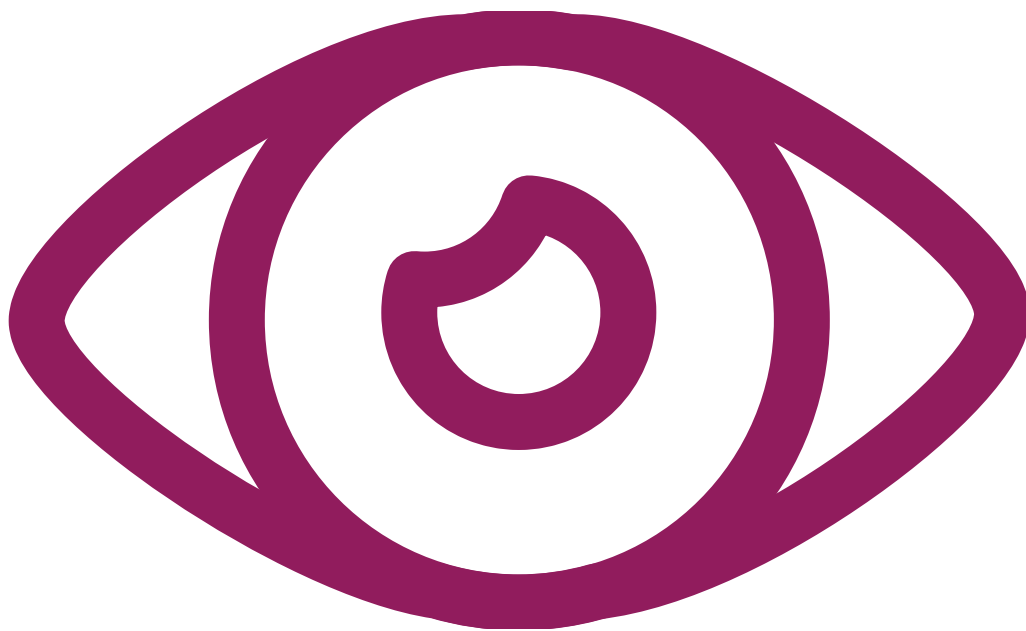
Att bemöta rasism

Som ledare behöver du vara känslig och lyhörd i rummet. Det kan komma tillfällen där olika typer av rasistiska uttryck förekommer. Där behöver du som ledare bemöta det på ett mjukt och inkluderande sätt. I samtalen om rasism är målet alltid dialog, aldrig debatt. Med det sagt ska du alltid markera mot kränkande beteende. Anledningen till att dialogen förespråkas är för att det är den mest konstruktiva strategin, för det öppnar upp för ömsesidiga utbyten, där alla får vara med. Motsatsen till detta är att konfrontera deltagaren genom att "sätta den på plats". Det kan skapa en motsatt effekt och snarare förstärka personens rasistiska uppfattningar och inte ge en känsla av att hens åsikter är fel och inte får uttryckas.

Därför är din roll som ledare att, på ett mjukt och inkluderande sätt, påvisa varför vissa åsikter kan uppfattas som kränkande och orättvisa. Ett sätt att göra detta på är genom att beskriva principen om intention och effekt. De flesta människor upplever det som svårt att anklagas för något de inte medvetet gjort. Det gäller även frågan om rasism, eftersom vi traditionellt ser rasism som medvetna rasistiska attacker. Därför bör du som ledare vara tydlig med att beteende eller åsikt kan förstärka rasistiska strukturer (begränsande normer, stereotyper och liknande) även om deltagaren inte betraktar sig- eller av andra betraktas som rasist. I samma veva måste du också hjälpa deltagaren att förstå de effekter som ett sådant beteende ger upphov till. Det vill säga att, genom samtal, få personen att inse hur ett sådant beteende landar hos utsatta personer och grupper.

Det gör du bäst genom att skilja på sak och person, tala på samma nivå som deltagaren och fråga om exempelvis källor till ett visst påstående samt nyansera med konstruktiva följdfrågor. När en argumentation om rasism uppstår kan du som ledare använda dig av rationell logik som teknik, det gäller att hjälpa deltagaren att tänka logiskt med ett antal frågor. Det gör du av två anledningar, dels för att logik frikopplar åsikten från deltagaren och dels för att rasism oftast är ologisk. Avslutningsvis behöver du som ledare vara noggrann med att skilja på individ och struktur i samtalen om rasism. Det är inte alltid deltagarnas egna upplevelser stämmer överens med strukturella uttryck av rasism. Men även de upplevelserna är sanna och äkta, det måste bekräftas. I diskussionen behöver du också lyfta samtalet till en högre nivå där du hjälper deltagarna att se den större (aggregerade) bilden, det vill säga summan av alla "små" rasistiska uttryck, beteenden och normer. Faktum är att rasismen finns överallt och att den är en del av vårt normsystem, oavsett om vi är medvetna om det eller inte.

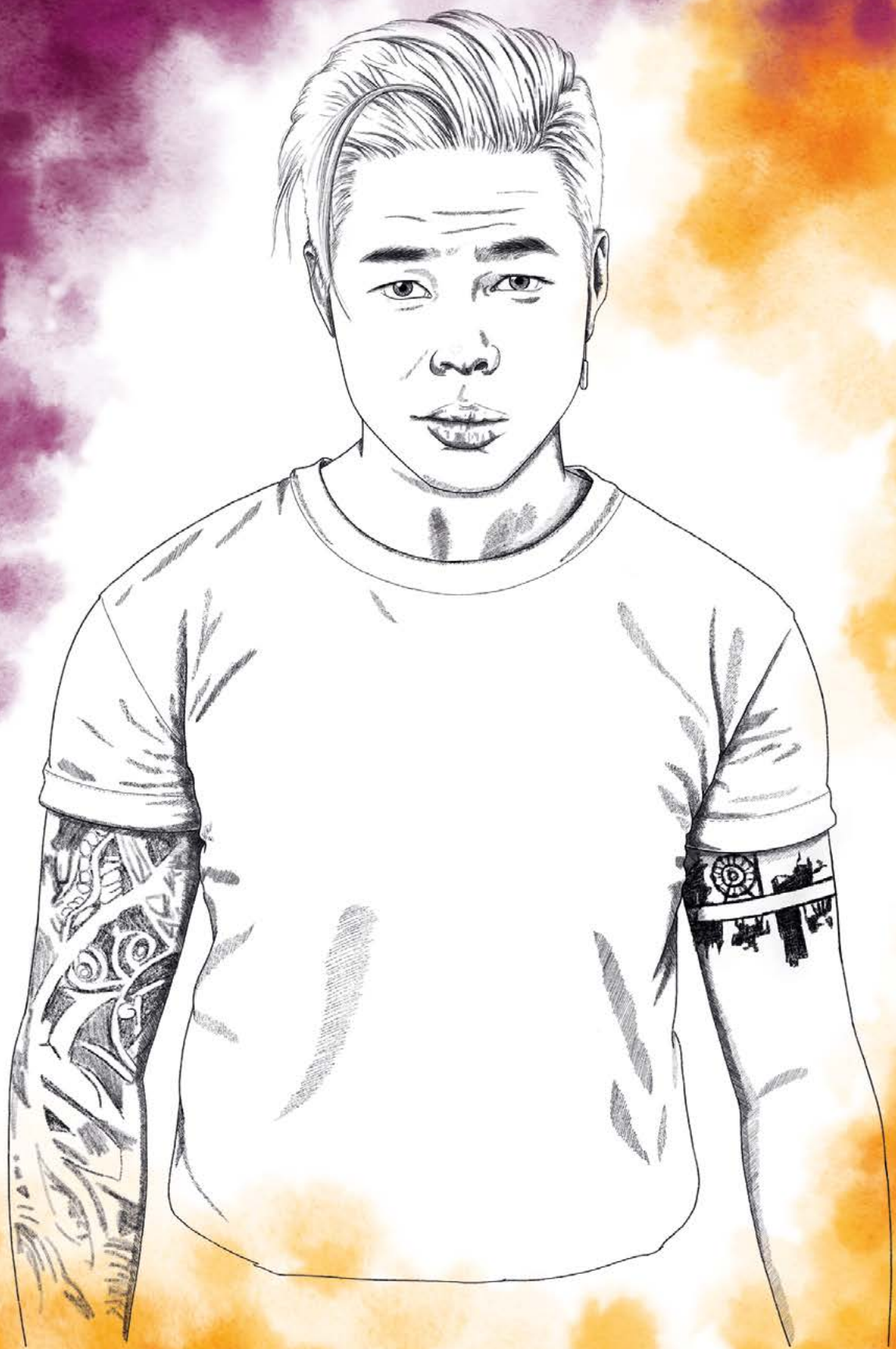
01

IDENTIFIERA

Identifiera är handbokens första och största kapitel. Kapitlet börjar med tre basområden som täcker normer kring svenskhet, historiska förståelser av rasism samt rasismer och rasistiska uttrycksformer. Syftet med hela kapitlet är att lära sig att se och förstå rasism i alla dess olika former och uttryck. Genom att först identifiera rasism kan vi bäst analysera och agera mot den.

DANNY LAM

NORMER OCH SVENSKHET

BAS 1

Normer och svenskhet

Definition av normer

Normer kan beskrivas som oskrivna regler som vi alla är med och skapar genom det vi gör, säger och förväntar oss i mötet med andra. Normer är även ett sätt för oss att skapa gemensam förståelse för vår omgivning. På så vis kan normer vara viktiga för att skapa samhörighet. Normer framstår oftast som självklara och det är inte förrän någon bryter mot de outtalade reglerna som normerna blir synliga. Normer kan till exempel skapas genom lagar, skämt, traditioner, sånger, sociala medier och reklam. Även om normer kan ge en känsla av samhörighet och trygghet kan de som inte lever upp till normerna eller bryter mot dem bli utstötta, osynliggjorda och nedvärderade. Det finns flera olika normer i samhället och de är kopplade till olika områden som exempelvis ålder, sexualitet, funktion, kön eller klass.

Normer kopplade till diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet

Sverige har vi en diskrimineringslag som handlar om de sju diskrimineringsgrunderna.

- kön
- könsöverskridande identitet eller uttryck
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionsnedsättning
- sexuell läggning
- ålder

All orättvis behandling anses inte vara diskriminering. För att det ska vara diskriminering enligt diskrimineringslagen måste den orättvisa behandlingen beröra någon av dessa sju diskrimineringsgrunder. Diskrimineringsgrunden *etnisk tillhörighet* innefattar nationellt eller etniskt ursprung, födelse-land, språk, hudfärg eller liknande omständigheter. I Sverige är det vanligt att personer med exempelvis en rosa-beige hudton tillskrivs en vit identitet. Eftersom hudfärg är en grund som nämns i etnisk tillhörighet, krävs en tydligare förståelse för vad diskriminering genom hudfärg innebär.

Svenskhetsnormen

Det finns flera normer som ligger inbäddade i diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet. Några exempel är svenskhetsnormen, vithetsnormen och västerländska normen. Normer som kan kopplas till etnisk tillhörighet i Sverige utgår från en svenskhetsnorm som kopplar ihop nationalitet, hudfärg och språk. Det betyder att vara svensk innebär att ha en svensk nationalitet, ha en rosa-beige hudton och tala flytande och korrekt svenska.

När vi talar om människor i termer av hudfärg refererar vi mer generellt till människors utseende och deras förmodade ursprung. Det betyder att vi inte lägger tyngden på en persons faktiska hudton utan snarare de tankar vi har kring en persons utseende. Därför är det viktigt att förstå att hudfärg ur ett diskrimineringsperspektiv sällan handlar om människors hudfärg, utan de olika sociala betydelser vi tillskriver varandra på grund av våra utseenden. Den här processen kallas för rasifiering. I våra vardagliga möten med människor gör vi detta automatiskt, vi läser in olika tankar om varandras utseenden, tankarna kan vara både positiva och negativa.

Vithetsnormen

En annan norm med koppling till etnicitet är den som kallas för vithetsnormen. I Sverige är det vanligt att personer med exempelvis en rosa-beige hudton tillskrivs en vit identitet. Den normen går ut på att beskriva vithet som positivt, önskvärt och normalt. Ett tydligt exempel på att vithetsnormen här i Sverige är till exempel det faktum att rosa-beiga kriterier, plåster, smink och underkläder kallas hudfärgade. Det är ett sätt att neutralisera vithet och sätta det som grund för svenskhet. Här råder alltså en tyst vithetsnorm. Det innebär att vita personer får sociala, ekonomiska och politiska fördelar i samhället. Ordet vit kan användas för att peka på att även människor med en rosa-beige hudton har en hudfärg och en etnisk tillhörighet. Vi behöver prata om hudfärg i ett bredare perspektiv och inte bara när det talas om personer som inte har en rosa-beige hudton och därför inte är vita.

Västerländska normen

En ytterligare norm som är kopplad till etnisk tillhörighet är den västerländska normen som placerar USA och Europa i centrum. Det sker exempelvis i historieskrivning, nyhetsbevakning och kulturproduktion. En del beskriver det som eurocentrism. Den västerländska normen syftar till att koppla ihop "västerländsk" kultur och vita kroppar med positiva värden som civilisation, demokrati och upplysning. En av konsekvenserna av den västerländska normen är att andra världsdelar och kulturer osynliggörs, utesluts och anses vara mindre viktiga och värdiga. Den västerländska normen bidrar också till att förminska den europeiska exploateringen av andra länder och kulturer, både historiskt och idag.

Ordlista

Normer - Oskrivna regler som vi skapar tillsammans.

Vithetsnorm - Skapas genom en form av rasifiering. Vithetsnormen innebär att det ses som positivt, eftersträvansvärt och normalt att vara vit.

Diskriminering - När en person behandlas sämre än en annan i en liknande situation.

Diskrimineringsgrunder - Personliga rättigheter som skyddas mot orättvis behandling i lagen.

Eurocentrism - Att genom en europeisk blick se resten av världen som underlägsen

Exploatering - Ett annat ord för att utnyttja.

Rasifiering - Att rasifiera är ett sätt att göra en person eller en grupp annorlunda utifrån hudfärg, etnicitet och religion, och en person är inte rasifierad utan man blir rasifierad.

Vit - En politisk benämning på en person med kopplingar till kontinenten Europa.

Icke vit - En politisk benämning på en person med kopplingar till utomeuropeiska kontinenter.

Svart - En politisk benämning på en person med kopplingar till subsahariska delen av Afrika.

BAS 1

Workshop om normer och svenskhet

Workshopens syfte

Att genom normkritisk teori kunna identifiera och problematisera normer kring svenskhet, vithet och västerländskhet på individ- och samhällsnivå samt reflektera över dess effekter i stort.

Upplägg - Bas 1 Normer och svenskhet

1. Värderingsövning Identitet- Mild
2. Absolut svensk - Medium
3. Gissa svensken - Stark

MILD DEL 1 - VÄRDERINGSÖVNING IDENTITET

Syftet med denna workshop är att få deltagarna att reflektera kring sin identitet och valen man har/ inte har i sitt liv. Väljer vi vart vi föds, vår familj eller vår klassbakgrund? Vår identitet präglas i stor utsträckning av saker vi inte kan rå för. Det finns flera definitioner av vad identitet innebär. Den enklaste definitionen är att identitet är hur vi ser på oss själva samt hur andra uppfattar oss.

Börja denna övning med att göra en gemensam tankekarta kring ordet Identitet med gruppen. Du högläser sedan texten om *diskrimineringsgrunderna* i kapitel Bas 1 - *Normer och svenskhet* innan du delar in deltagarna i mindre grupper.

Börja med att be gruppen att enskilt reflektera över frågan: Vad väljer du i ditt liv?

Därefter delar du in deltagarna i mindre grupper, där de diskuterar följande frågor:

- Vad väljer man inte? Vilka val påverkas av de människor man umgås med?
- Vilka val påverkas av det samhälle man lever i (tid och plats)?
- Vilka val tänker ni att man gör omedvetet, utan att egentligen tänka på det?

Deltagarna samlas sedan och diskuterar sista frågan tillsammans.

- **Har alla människor samma möjligheter att göra val?**

MILD DEL 2 - VITHETSNORMEN

Workshop för att synliggöra vithetsnormen. Normer syns när man utmanar dem och ser något normbrytande. Workshopen går ut på att synliggöra normer för deltagarna och på det viset förbereda dem inför kommande övningar. Workshopen börjar med att ledaren skriver "Normer" på tavlan och därefter skapas en gemensam tankekarta om ordet med deltagarna.

Visa deltagarna tre bilder: plåster, "hudfärgade" underkläder och rosa-beige färgpennor.

- Vad väcker bilderna för tankar hos er?
- Vad brukar ni kalla färgpennorna med den färgen?

Dela upp deltagarna i grupper och be dem diskutera följande frågor:

- Vad är en norm? Ge tre exempel på normer i Sverige.
- Hur skapas normer?
- Hur befäster vi normer?
- Vad är skillnaden mellan normer och lagar?
- Vad menas med att "sticka ut"?
- Vad kan hända när man sticker ut?
- Vilka normer hade vi för 100 år sedan? Är de samma som idag?
- Vad är "typiskt svenskt" i storstad kontra landsbygd?

Samla deltagarna i helgrupp och diskutera de sista frågorna tillsammans

- När ni ser på film, spelar spel eller läser böcker - vilka normer ser ni då?
- Hur ser det ut? Vilka mönster ser ni?
- Vilka normer dominerar och vilka hamnar i skymundan?
- På vilket sätt speglar populärkulturen normerna som finns i samhället?
- På vilket sätt kan media bli bättre på att spegla normerna som finns i samhället?

MEDIUM - ABSOLUT SVENSK

Workshop 1 - Like a Swede är en modifiering av Fabian Nekoians lektion. Läs stycket om *Svenskhetsnormen* i kapitel Bas 1 - *Normer och svenskhet* innan du börjar övningen.

Workshopen börjar med att du delar upp tavlan i rummet i mitten med ett lodrätt streck och skriver en öppen frågeställning. Varje begrepp/kännetecken får bara stå på vardera sida av tavlan, en gång. Deltagarna får skriva ord på tavlan och motivera det de skrivit.

Frågeställningen: Vad är typiskt svenskt/osvenskt när det kommer till utseende, egenskaper, sätt, traditioner, humor osv? Exempelvis "att stå i kö", "vara punktlig", "sekulärt", "Kalles julafton", "sill".

Diskussion efteråt:

Titta på tavlan tillsammans och diskutera resultatet. Ställ sedan följande frågor till gruppen:

- Varför är det viktigt att definiera vad som är svenskt?
- Hur kommer vi fram till vad som är svenskt? Vem/vilka bestämmer det?
- Vilka är konsekvenserna för dem som hamnar utanför svensketsnormen?
- På vilket sätt gynnas eller missgynnas en person om man ser ut som en majoritetssvensk (vit) person?

STARK - GISSA SVENSKEN

Workshopen handlar om att få syn på sina egna och samhällets föreställningar och normer kring svenskhet, vithet, sekularitet och västerländska normer. Vanligtvis är det personer som bryter mot de här normerna som blir utpekade och diskuterade. Nu ska vi istället vända på perspektiven. Syftet är att synliggöra och ifrågasätta svenskhets-normen, som många tar för given.

Gör så här:

Dela in deltagarna i grupper om tre-fyra personer i varje grupp. De ska tillsammans komma överens om ett varumärke/företag vars hemsida/sociala medier de ska besöka.

- Be deltagarna plocka ut bilder från persongalleriet eller reklambilder på sina mobiler eller datorer, och lägga in bilderna i ett bildspel så att alla kan se dem. Be deltagarna att välja varsin bild som de tror visar en svensk person. Gör en runda och gå igenom de valda bilderna en i taget.
- Låt den som valt bilden förklara varför man har valt just den.
- Summera bildvalen genom att skriva en lista på tavlan och upprepa sedan högt de kriterier som deltagarna har gått på när de valt ut bilderna, till exempel "blond", "blåögd", "normal" eller "vanlig tjej".

Diskussionsfrågor:

- Hur är vithetsnormen kopplad till svenskhet?
- Vilken roll spelar hudfärg i samhället idag?
- Hur ser samhället på en person beroende på vilken hudfärg hen har?
- Vilka andra normer spelar in i svenskhet?
- Vad anses vara mindre svenskt eller osvenskt?
- Vad kan vi göra för att vidga normen så alla blir inkluderade?

NATTALIE STRÖM BUNPUCKDEE

**HISTORISKA FÖRSTÅELSER
AV RASISM, STRUKTURELL
RASISM OCH HATPYRAMIDEN**

BAS 2

Historiska förståelser av rasism, strukturell rasism och Hatpyramiden

Historiska förståelser av rasism

Rasism som fenomen kan beskrivas som en kameleont som bytt skepnad genom människans historia. Därför ser det olika ut vilken förståelse personer har för vad rasism är. I sin renaste form är rasism ett maktsystem som sorterar människor och grupper i olika ordning. Det påverkar hur vi ser och behandlar varandra i det vardagliga livet och vilka möjligheter vi möter i samhället. Oavsett hur rasism definieras genom historien så har syftet varit detsamma; att skaffa makt över grupper i samhället. Det mest effektiva sättet att ta makt har varit genom att göra stora ekonomiska vinster på andras gruppers bekostnad. Det finns tre historiska förståelser av rasism; en baserad på biologiska skillnader, en baserad på religiösa skillnader och en på kulturella skillnader.

Religiös rasism

Rasism har även setts som religiösa skillnader. Redan under 1400-talet talade politiska och religiösa makthavare i Spanien om religiös tillhörighet som en grund för kategorisering av människor. De pratade i termer av "rent" blod som de kristna hade och ett "orent" blod som judar och muslimer hade. På det sättet kunde individer som var judar och muslimer ges negativa egenskaper och utmålas som annorlunda, farliga och mindre värda. Konsekvenserna av att kategorisera judar och muslimer som bärare av orent blod blev fiendskap mot, utnyttjande och förtryck av dessa grupper. För att "rena" landet brändes ceremoniellt tusentals handskrivna koraner på Granadas marknadsplats. Judarna och muslimerna fick valet att konvertera, utvandra eller dö. Allt som kunde förknippas med judendom och islam förbjöds. Hundratusentals muslimer och judar dödades eller fördrevs från Spanien som ett resultat av den religiösa rasismen.

Biologisk rasism

Förståelsen av rasism som bygger på teorier om biologiska skillnader mellan människor är en gammal förståelse av rasism men som fortfarande är utbredd än idag. Den utgår ifrån att människor delas in i olika biologiska raser med olika värden. Det biologiska tankesättet går tillbaka till 1500-talet under den europeiska invasionen av Afrika, Asien och Sydamerika. Då diskuterade européerna hur de skulle förhålla sig till ursprungsfolken. Européerna betraktade inte urfolken som människor, utan som varelser i behov av rening och uppfostran. Längre fram i historien gjordes det också vetenskapliga försök för att ge de rasistiska idéerna trovärdighet. Syftet var då att med hjälp av forskning försöka fastslå ett antal mänskliga raser baserade på biologiska kvalitéer och framförallt hudfärg. Genom biologisk uppdelning kunde människor ges olika värden. Det var den här typen av tankesätt som gjorde det okej för européerna att utnyttja människor och stjäla resurser från andra delar av världen.

Kulturell rasism

Rasism har också setts som kulturella skillnader. Så sent som på 1960-talet började forskare tala om en ny form av rasism. En rasism som grundar sig i att olika kulturer ses som enskilda, oförenliga och unika grupper.

Dessa grupper i form av kulturer, formar individer och deras personligheter och egenskaper. Detta innebär att individer som kommer från en specifik kulturell grupp, ärver ett bagage som är mer eller mindre omöjligt att förändra. Konsekvensen av detta är att alla individer från samma kulturella grupp tänker, agerar och fungerar på exakt samma sätt. Som det är med rasismens logik rangordnades också kulturer och därmed också individer med olika kulturella bakgrunder. Detta mynnade slutligen ut i segregering och diskriminering av individer med olika kulturella bakgrunder. Därför tillskrivs de alla samma identitet med likadana egenskaper. Än idag är både muslimer och judar utsatta för den här typen av rasistisk retorik.

Nutida förståelser av rasism

I Sverige har rasism ofta setts som ett individuellt uttryck för en ideologi. Det vill säga att rasism är medvetna åsikter och handlingar som en person uttrycker, utifrån en övertygelse om människors olika värden. Den här synen på rasism sätter också ramarna för vem som anses vara rasist, vilken handling som är rasistisk och vilken organisation som är rasistisk. Idag är det vanligare att prata om att människor bär på fördomar och inte att de är en del av ett rasistiskt maktsystem, som påverkar deras handlingar. Det är viktigt att tydliggöra skillnaden mellan fördomar och rasism för att inte förminska allvaret i problemet, då ordet fördom är inte en synonym för rasism. Till skillnad från rasism är en fördom en osakligt grundad uppfattning, antingen om en individ eller en grupp. Alla människor bär på fördomar och de kan baseras på alla möjliga grunder, alltifrån en persons klädsel till en persons yrke. Men att gynnas av ett rasistiskt system, bära på rasistiska idéer och uttrycka dem på olika sätt är något annat. Alla människor har en del i det rasistiska systemet, den påverkar oss alla. För vissa individer och grupper är konsekvenserna av rasismen mer drabbande än för andra.

Strukturell rasism

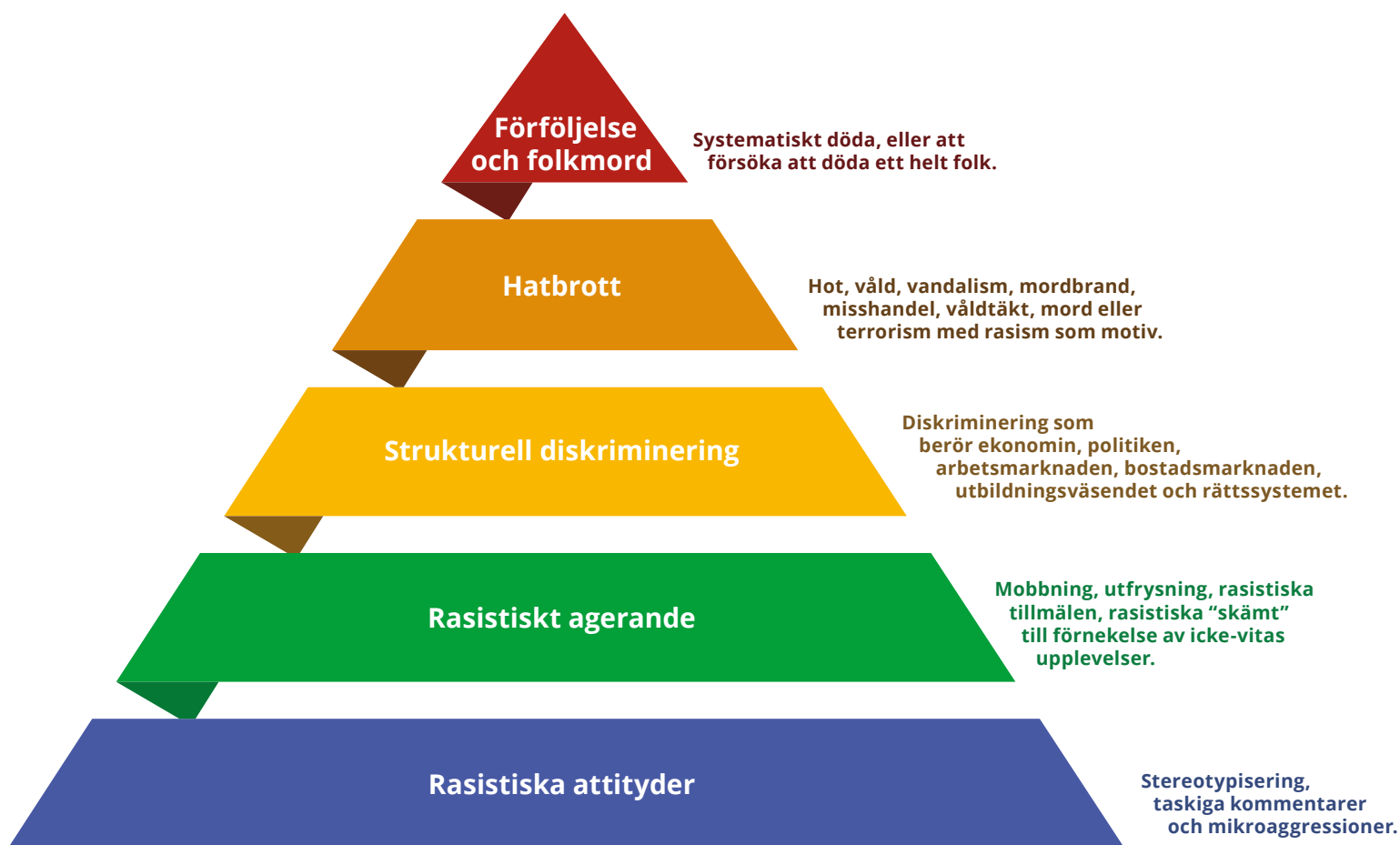
På senare tid har den individuella synen på rasism utmanats av svensk forskning. I utredningar som Mångfaldsbarometern visar det sig att rasism sträcker sig större än enskilda medvetna handlingar. Det kan också handla om negativa idéer om minoriteter och begränsande normer. Idag talar forskare om att rasism präglar alla nivåer och områden av samhället. Begreppet strukturell rasism beskriver hur dagens samhälle växt fram utifrån historiska arv, vardagliga normer, regler och sociala vanor. Konsekvensen av strukturell rasism är att invånare i samhället får olika tillgång till ekonomiska, sociala och politiska rättigheter.

Strukturell rasism beskrivs bäst som en maktordning där individer och grupper får över- och underordning baserat på etnicitet, hudfärg och idéer om ras. Det är en maktordning som förstärks i vardagliga handlingar. Strukturell rasism är både direkt och subtil (osynlig), och den kan vara medveten eller omedveten.

Enligt den strukturella förståelsen av rasism är omvänd rasism omöjlig eftersom det skulle kräva en helt ny samhällsordning. Eftersom den största gruppen i Sverige består av vita svenskar, utgör de normen i samhället. Det är också vita svenskar som har bäst tillgång till ekonomiska, sociala och politiska rättigheter. I dag är det grupper som står utanför den vita normen som får sämre möjligheter i samhället. För att icke-vita svenskar ska kunna utöva strukturell rasism mot vita svenskar krävs först att all politisk, ekonomisk och social makt tas ifrån deras händer. Det skulle vara omöjligt idag.

Hatpyramiden

Hatpyramiden från Anti Defamation League visar rasistiska beteenden som gradvis växer från botten till toppen. Pyramiden beskriver inte bara fysiskt våld utan talar även om rasistiska beteenden som skadar individer på andra sätt. Även om beteenden på varje nivå påverkar individer och grupper negativt, så är det när man rör sig upp pyramiden som beteenden får mer livshotande konsekvenser. Likt en pyramid stöds de övre nivåerna av de lägre nivåerna. Om människor i ett samhälle anser att beteenden på lägre nivåer är acceptabla eller "normala" leder det till att beteenden på nästa nivå blir mer accepterade. Det kan vara svårt att förstå hur folkmord kan ske även i modern tid. Pyramiden visar att drivkrafterna bakom folkmord bygger på en acceptans av alla typer av beteenden som finns längre ner i pyramiden.

Ordlista

Diskriminering - Är när lika fall behandlas olika, den ena sämre än den andra.

Ideologi - Ett antal sammanhängande idéer och värderingar om varför samhället ser ut som det gör, hur samhället bör se ut och hur man ska förändra det.

Maktordning - Maktordning är den över- och underordning som avgör olika gruppers makt i samhället.

Mikroaggressioner - Osynliga nedvärderande beteenden i ord, handling eller sätt som riktar sig mot personer som tillhör en utsatt grupp i samhället. Ofta omedvetna.

Minoritet - Minoritet är motsatsen till majoritet och i ett samhälle menas den grupp människor som har minst medlemmar i förhållande till hela befolkningen.

Rasism - Ett maktsystem som sorterar människor och grupper i olika ordning. Det påverkar hur vi behandlar varandra i det vardagliga livet och vilka möjligheter vi får i samhället.

Segregation - Att människor utifrån specifika grunder lever separerade från varandra. Sådana grunder kan vara ekonomisk status, etnicitet, hudfärg, kön eller ålder. Oavsett grund till separation, leder segregation till koncentrationer av människor med liknande bakgrund. Det kan ske i till exempel på arbetsmarknaden, i bostadsområden och i skolor.

Strukturell rasism - En maktordning där individer och grupper sätts i över- och underordning baserat på etnicitet, hudfärg och idéer om ras.

BAS 2

Workshop om historiska förståelser av rasism, strukturell rasism och hatpyramiden

Workshopens syfte

Att genom en historisk förståelse öka sin kunskap om rasism som begrepp och dess konsekvenser i samhället på individ- och samhällsnivå.

Upplägg - Bas 2 Historiska förståelser av rasism, strukturell rasism och hatpyramiden

1. Vittnesmål Rasism i vardagen - Mild
2. Historiska förståelser av rasism - Medium
3. Hatpyramiden - Stark

MILD - RASISM I VARDAGEN

Ledaren läser vittnesmålet för alla deltagare, därefter delas deltagarna in i mindre grupper där de ska diskutera vittnesmålet.

“Kollega i lunchrummet: Ni svarta luktar alltid kokos. Det kanske är för att ni hör hemma i djungeln egentligen? Inget illa menat, men svarta är väl mer, du vet, primitiva?”

Reflektera enskilt kring frågorna en stund innan du tillsammans med din grupp börjar att diskutera.

- Varför tror du att kollegan säger så?
- Vad tror du är syftet med uttalandet?
- Vad tror du att avsikten är med uttalandet?
- Hade du agerat ifall du hörde någon uttrycka sig på det sättet?
- Hur skulle du agera ifall du hörde någon uttrycka sig på det sättet?

Samla alla deltagare och diskutera den sista frågan i helgrupp:

- Hur tror ni arbetsmiljön påverkas när kollegor uttalar sig på det viset?

MEDIUM - HISTORISKA FÖRSTÅELSER AV RASISM

Deltagarnas instruktioner

Ni ska tillsammans sortera berättelserna i tre olika kategorier; rasism som biologisk, religiös eller kulturell skillnad. Motivera era svar, en berättelse kan beröra mer än en kategori.

Berättelserna till denna workshop finns på sidorna 47-49.

Frågor att utgå ifrån:

- Hur skulle du beskriva grunden/grunderna för agerandet utifrån kategorierna biologisk, religiös eller kulturell skillnad?
- På vilket sätt kan agerandet motiveras utifrån en religiös skillnad?
- På vilket sätt kan agerandet motiveras utifrån en kulturell skillnad?
- På vilket sätt kan agerandet motiveras utifrån en biologisk skillnad?
- Kan du se könsnormer i händelserna? På vilket sätt samspelar de med normer om svenskhet?
- Hade du agerat om du hörde någon uttrycka sig på det sättet?
- Hur skulle du agera om du hörde någon uttrycka sig på det sättet?

STARK - HATPYRAMIDEN

Berättelserna till denna workshop finns på sidorna 47-49.

Deltagarnas instruktioner

Ni ska nu få i uppgift att placera berättelserna i Hatpyramiden utefter vilken typ av agerande berättelsen handlar om.

- Motivera era placeringar.
- Spåna kring hur berättelserna kan stiga uppåt i pyramiden.

Slutdiskussion

Frågor att diskutera i helklass, välj ut några av följande frågor som du tycker är relevanta för din grupp:

- Vilken/vilka förståelse/r av rasism dominerar i samhället idag?
- Motivera och ge exempel.
- Kan du se könsnormer i händelserna? På vilket sätt samspelar de med normer om svenskhet?
- På vilket sätt tror du att den förståelsen av rasism kan påverka en individs självbild?
- Hur tror du händelserna påverkar samhället?
- Vilka konsekvenser kan rasism som biologiska skillnader få i samhället? Exempelvis inom sjukvården?
- Vilka konsekvenser kan rasism som religiösa skillnader få i samhället? Exempelvis i arbetslivet?
- Vilka konsekvenser kan rasism som kulturella skillnader få i samhället? Exempelvis inom rättssystemet?
- Skulle du agera om du hörde människor uttrycka sig på de sätten?
- Hur skulle du agera om ni hörde människor uttrycka sig på de sätten?

Antisamisk rasism

Följande vittnesmål är utdrag från Sameradions bok

#vardagsrasismotmigsomsame

“Lärare i högstadiet ansåg att mina koncentrationssvårigheter berodde på att jag var genetiskt anpassad för ett liv till fjälls.” - Matilda Koren

“Men, inte fan visste jag om att du var lapp!?”

Nja, alltså, lapp är ju ett skällsord, så det känns inte ok.

Och, det är inte inristat same i min panna. Men ja, jag är same.

Men du är så ljus och lång! Jag trodde alla lappar var korta och mörka!?”

- Kristoffer Åström

Antisvart rasism

Följande vittnesmål är utdrag ur boken, Svart kvinna av Fanna Ndow Norrby, 2015.

NO-lärare på en biologilektion om hybrider:

När en häst och en åsna blandar sig blir det en hybrid, en mulåsna. Han vänder sig mot mig, och frågar: Men det vet väl du redan allt om?

Anställningsintervju på ett företag i Göteborg:

Berätta lite om dig själv.

Jag börjar berätta... Blir avbruten.

Du pratar ju jättebra svenska! Får man fråga om du är adopterad?

Nej, jag är inte adopterad.

Musiklektion på lågstadiet:

Klasskamrat 1 - Haha, du har så stor rumpa!

Lärare - Sluta retas! Hon kommer från en annan kontinent. Det är därför hon nästan ser ut som en apa.

Klasskamrat 2 - Men hon ser inte ut som en apa?

Lärare - Har du känt på hennes hår någon gång? Det är bara människor från Afrika som har sådant hår.

Lågstadielärare förklarar religion och hudfärg:

Lärare - Gud skulle skapa människan. Då tog han en lerklump och formade en man och lade in leran i ugnen.

Men den blev bränd, så den kastade han ut i Afrika. Sedan gjorde han en ny, den blev lagom. Den kom till Europa.

Okänd man i 30-årsåldern:

Vart ska du?

Jag är på väg till min sons skola.

Ni svarta hanar parar er och knullas som schimpanser. Och vad hjälper det med skola? Du och andra svarta har bara 85 i IQ så barnen blir också dumma.

Kollega i lunchrummet:

Ni svarta luktar alltid kokos. Det kanske är för att ni hör hemma i djungeln egentligen? Inget illa menat, men svarta är väl mer, du vet, primitiva?

Antisemitism

Följande vittnesmål är tagna från instagramkontot TNKVRT. 2019:

“Min mamma har sedan jag varit liten sagt att jag absolut inte får berätta för någon att jag är jude, på grund av vilka konsekvenser det kan få. Det råkade komma fram under en religionslektion under högstadiet och efter det började killarna (alltid killarna) heila när jag gick förbi i korridoren och dra judeskämt och blev provocerade när jag inte skrattade.” - Anonym

“Jag har en lite annorlunda näsa än de andra i klassen.

De skämtade mycket om att min näsa såg judisk ut” - Anonym

Antirosk rasism

Följande vittnesmål är utdrag ur Danny Lams bok *Var kommer du ifrån, egentligen?* 2019

"I sjuan eller åttan hade min historielärare en föreläsning om andra världskriget. Hen pekade på några av oss och sa: "Vanessa, du hade definitivt inte klarat dig." Det var första gången jag förstod att jag aldrig kommer vara något annat än rom eller invandrare i andras ögon. Det var första gången jag fattade att det jag upplevde var ren rasism och den smärtan går inte att förklara. Numera känner jag den varje dag."

- Vanessa Karamani (Dannys bok, *Vart kommer du ifrån, egentligen?*)

"I ettan på gymnasiet sa en kille "dö, jävla tattare" till mig, helt oprovocerat. Jag satt bara och väntade på att lektionen skulle börja. Det var dagen efter romernas nationaldag, då jag äntligen hade tagit tillfället i akt och skrivit på min instagram om varför ordet tattare är problematiskt.

Rektorn och lärarna sa att han kanske var lite småkär i mig. Jag polisanmälde killen och berättade för skolledningen, men då försökte kuratorn få mig att dra tillbaka min anmälan" - Anonym

Antiasiatisk rasism

Följande vittnesmål är utdrag ur Danny Lams bok *Var kommer du ifrån, egentligen?* 2019

"Jag har fått höra hela livet att jag ser så smart ut och som att jag är bra på matematik. Jag förstod aldrig vad med mitt utseende det är som ser så "smart och matematiskt" ut, och tog det som en komplimang genom hela min skolgång. Sen fick jag höra att det var eftersom jag är asiat som jag ser så smart ut och bra på matematik. Men det får jag såklart inte ta illa upp av, det är ju snällt sagt! - Anonym

"Har rötter i Japan men passerar som vit. Men när mitt umgänge i gymnasiet fick veta att min mammas sida är japansk så blev mitt nya namn "Ling ling" "guling" "asiaten" etc. plötsligt kunde jag inte köra bil, jag åt hund, och en massa andra stereotypa fördomar. Alla turister från länder som Japan, Kina, Korea etc, var min släkt och det skämtades ständigt om att jag inte kunde se ordentligt. Tyckte först att det var skitjobbigt men började skoja om det själv som en ren försvarsmekanism. Har på senare år insett hur fel det var och att jag inte var känslig när jag blev ledsen utan att det var helt relevant. Blir besviken på folk som inte kunde se det själva eller som fortfarande inte vill ta åt sig när jag idag har tagit upp det" - (Vart kommer du ifrån, egentligen?) - Anonym

Antimuslimsk rasism

Följande vittnesmål är från Instagramkontot *Muslimskkvinnor*:

Jag praktiserade på min pappas arbete när jag gick i skolan. Vi står i lunchkön när hans kollega frågar "Kan hon svenska?" Min pappa svarar "Ja, klart hon kan, hennes mamma är svensk" Då vänder sig mannen mot mig och säger "Jaha, du är en sån där blandras" - anonym

Jag var på akuten för att jag hade stukat foten. Hade några dagar innan fått ett blåmärke på kinden för att min son på 8 månader slängde bak huvudet. Läkaren glömde totalt bort min fot och spekulerade om att jag inte trots allt blir slagen utav min man - det är ju sådär i den "muslimska kulturen" - anonym

När jag skulle skriva min c-uppsats i rättsvetenskap valde jag att granska paragrafen om religionsfrihet i grundlagen, blev kallad till lärarna som tyckte att jag skulle byta ämne och ifrågasatte min förmåga till opartiskhet med tanke på min religion, Islam. - anonym

Det var sent på kvällen och jag var påväg hem från min kompis, jag var ensam på busshållplatsen, jag ser två män i 40-årsåldern gå mot mig. Dom börjar skrika "Hora!" och att jag borde åka tillbaka till mitt hemland. Jag kollade besviken på dom, sen bad jag dom att sluta, när jag väl hade sagt "sluta" så gick den ena mannen fram och tog tag i mig och den andra mannen slog mig rakt i ansiktet, jag blev medvetlös och vaknade sedan upp av att någon annan frågade hur jag mår.- anonym 16 årig muslimsk tjej.

Kommentar från läkare när vi sökte infertilitetsbehandling:

"Hehe, det brukar inte vara ett problem för er om man tittar på familjestorleken i era delar av världen" - anonym

BILAN OSMAN

RASISMER OCH RASISTISKA UTTRYCKSFORMER

BAS 3

Rasism och rasistiska uttrycksformer

Rasism

Syftet med en del rasistiska uttryck är att nedvärdera vissa grupper. Med det menas att de rasistiska uttrycken endast får effekt när de riktas mot en specifik grupp. Idag är det därför vanligt att tala om flera olika sorters rasism och inte endast en rasism. År 2016 kom regeringen ut med en nationell plan mot rasism, där afrosvenskar, muslimer, judar, romer och samer beskrevs som särskilt utsatta för rasism. En utsatt grupp som ofta glöms bort i antirasistiska sammanhang är syd- och östasiater. I den här boken är även antiasiatisk rasism inkluderad. Fokus i den här boken är därför de sex rasismerna: antisvart rasism, antisemitism, antiasiatisk rasism, antiromsk rasism, antimuslimsk rasism och rasism mot samer. Alla ovan nämnda rasism är historiska kvarlevor som är högst aktuella i vår tid.

Antisvart rasism

Med antisvart rasism menas den rasism som riktas mot personer som har sitt ursprung eller antas ha sitt ursprung i subsahariska Afrika, det vill säga svarta personer. Antisvart rasism, även kallad "afrofobi" präglas av negativa idéer kopplade till exempelvis en brun/svart hudton och texturerat hår (afrohår).

Antisemitism

Med antisemitism menas den rasism som riktas mot judar eller personer som antas vara judar. Judar är en etnisk, religiös och kulturell grupp. Som grupp har judar blivit utsatta för rasism under lång tid. Förintelsen under andra världskriget är det historiskt största uttrycket för antisemitism.

Antiromsk rasism

Med antiromsk rasism menas den rasism som riktas mot romer och resandefolk, eller personer som antas vara romer eller resandefolk. Tidigare i historien har romer och resande utsatts för bland annat förföljelse och folkmord som ett resultat av rasistisk politik.

Antimuslimsk rasism

Med antimuslimsk rasism menas den rasism som riktas mot muslimer eller personer som antas vara muslimer. Muslimer är ingen grupp baserad på etnicitet eller hudfärg, men i dagens samhälle är det inte ovanligt att det ändå refereras till muslimer som en folkgrupp. Därför talas det om islamofobi i termer av rasism. Detta beror på att de nedvärderande uttrycken mot muslimer och personer som antas vara muslimer liknar den rasistiska retoriken som riktas mot andra folkgrupper.

Antiasiatisk rasism

Antiasiatisk rasism är en form av rasism som riktas mot syd- och östasiatiska personer. Antirasistisk rasism kallades tidigare för Sinofobi. Ordet 'sinofobi' kommer från latin och beskriver förakt mot Kina och kineser. Termen sätter fingret på de generaliseringar och de ogrundade tankar som rasismen bygger på, i detta fall att alla som har ett utseende som antas vara kinesiskt har samma ursprung samt drabbas av samma typ av rasism.

Antisamisk rasism

Med antisamisk rasism menas rasism som är riktad mot samer och personer som antas vara samer. Den här typen av rasism mot ursprungsbefolkningen må sakna en egen term men är än högst närvarande för samer. Samer är, likt judar, sverigefinnar, tornedalingar samt romer och resande en nationell minoritet i Sverige. Som dessa nationella minoriteter har samer också förtryckts under den rasbiologiska historien och utsätts för fortsatt diskriminering på grund av sin kultur.

Rasistiska uttrycksformer

Rasism kan ta uttryck på olika sätt i vardagen. Det kan uttryckas direkt och indirekt samt medvetet och omedvetet. Med större kunskap om rasism blir det allt lättare att skilja på olika typer av rasistiska uttryck.

Man kan urskilja olika sätt som rasism kan uttryckas på genom att kategorisera rasismer som: direkt rasism, vardagsrasism och mikroaggressioner. Dessa tre rasistiska uttrycksformer finns och samspelar i vardagen på både individ- och samhällsnivå. Dessa uttryck skapar sociala mönster och vanor i samhället som i slutändan påverkar individer olika, beroende på vilken grupp individer antas tillhöra.

Direkt rasism

Med direkt rasism menas tydliga rasistiska handlingar som inte sällan utförs medvetet. Direkt rasism kan exempelvis vara att kalla en svart person för n-ordet eller att vandalisera religiösa lokaler med nazistiska symboler som hakkors. Det centrala med denna form av rasism är att den på ett direkt sätt ger uttryck för en rasistisk idé.

Vardagsrasism

Till skillnad från direkt rasism, handlar vardagsrasism om en vardaglig form av rasistiska handlingar. Med vardagsrasism menas uttryck som negativa stereotyper och generaliseringar, det vill säga förenklade, överdrivna och låsta idéer om en person eller grupp. Det kan exempelvis vara att en person uttrycker irritation över en grupp människor på grund av deras religion, eller att en person uttrycker att en specifik etnisk grupp är kriminella.

Mikroaggressioner

Mikroaggressioner är subtila, nedvärderande, rasistiska beteenden i ord eller handling. De kan ofta vara förklädda som komplimanger, skämt eller härskartekniker och uppfattas som nedvärderande eller hotfulla av de som utsätts. Mikroaggressioner är ofta oavsiktliga och kan smyga sig in i det vardagliga språkbruket. De sker återkommande och i ett socialt accepterat mönster vilket gör det svårare för den utsatte att säga ifrån. Exempel på mikroaggressioner är att ge icke-vita svenskar komplimanger för deras svenskkunskaper eller afrosvenskar för deras skönhet "trots" att de är svarta. Den sista "komplimangen" bygger på en idé om att svarta endast i undantagsfall kan vara vackra. Det är viktigt att förstå att även om mikroaggressioner sällan utförs medvetet så har de en negativ effekt på de som utsätts.

Ordlista

Afrohår - Det hår som växer från en svart persons huvud.

Diskriminering - När lika fall behandlas olika och den ena till det sämre, då har diskriminering skett.

Förtryck - Förtryck är en handling där en starkare part orättvist utövar sin makt över en svagare part.

Härskartekniker - Metoder en person eller grupp kan använda för att, på ett omärkbart sätt, sätta sig i överläge.

Icke Vit - En politisk benämning på en person med kopplingar till utomeuropeiska kontinenter.

Konspiration - Idéen om en grupp individer som med onda avsikter styr världen.

Stereotyper - Förenklade, överdrivna och låsta idéer om en person eller grupp.

Svart - En politisk benämning på en person med kopplingar till Afrika.

Vit - En politisk benämning på en person med kopplingar till Europa.

BAS 3

Workshop om rasismer och rasistiska uttrycksformer

Upplägg - Bas 3 Rasismer och rasistiska uttrycksformer

1. Vittnesmål Rasismer och rasistiska uttrycksformer - Mild
2. Vittnesmål Rasismer och rasistiska uttrycksformer - Medium
3. Upplevelsekuben- Stark

Mild - Vittnesmål Rasismer och rasistiska uttrycksformer

Workshopens syfte

Att genom genuina berättelser lära sig identifiera och skilja på olika former och uttryck av rasism samt skapa möjligheter till reflektion och diskussion om olika rasismer och rasistiska uttrycksformer på individnivå och samhällsnivå.

Instruktioner: Denna övning är till för att lära deltagarna identifiera olika typer av rasism och rasistiska uttrycksformer. Övningen börjar med att ledaren går igenom faktatexterna om rasismer och rasistiska uttrycksformer samt ordlistan. Efteråt reflekterar de enskilt för att sedan diskutera tillsammans med en annan deltagare. Slutligen delas gruppen in i grupper med fyra deltagare i varje grupp. De kommer få ett case (en berättelse) som de ska analysera tillsammans. Ett case kan visa mer än en typ av rasism eller rasistisk uttrycksform.

Berättelserna till denna workshop finns på sidorna 47-49.

MILD - RASISMER

Ledaren börjar med att visa och läsa upp ett case för hela gruppen och sedan får deltagarna några frågor att reflektera och diskutera kring.

"Jag hade några klasskamrater som gick öppet med Davidsstjärna och en utav dom, han blev väldigt utsatt. Någon kastade mat på honom i bamba när han käkade och skrek jävla jude åt honom." - anonym

- Hur skulle du beskriva berättelsen utifrån definitionerna om rasism?
- Hur skulle du beskriva händelsen utifrån definitionen om rasistiska uttrycksformer?
- Vilken avsikt tror du att personen som kastade mat på killen hade?
- Vad tror du är anledningen till att individer väljer att bära symboler/utstyrslar som visar deras tillhörighet - trots att de riskerar att bli utsatta?
- Vilken roll spelar hudfärg och utseende när det kommer till risken att utsättas för rasism?
- Vilka konsekvenser får det för olika grupper?
- Exempelvis afrosvenskar, judar och östasiater.
- På vilket sätt påverkar rasismen individer som kan "smälta in" bland vita svenskar?
- Hur skulle du agera om du hörde någon uttrycka sig så?
- Hur kan du agera antirasistiskt när du hör någon uttrycka sig så?

MEDIUM DEL 1 - RASISMER & RASISTISKA UTTRYCKSFORMER (GRUPPDISKUSSION)

Deltagarna delas in i små grupper och varje grupp får ett case att arbeta med.

Gruppens uppgift är att tillsammans motivera vilken rasism och vilken/vilka uttrycksformer casen berör. Sedan kommer varje grupp att läsa upp sitt case för gruppen och sedan redovisa det de kommit fram till.

Frågor de kan utgå ifrån är:

- Hur skulle ni beskriva berättelsen utifrån definitionerna om rasism?
- Hur skulle ni beskriva händelsen utifrån definitionen om rasistiska uttrycksformer?
- Hur skulle ni beskriva handlingen? Subtil (maskerad och osynlig) eller tydlig?
- Vilka avsikter tror ni att personen hade?
- Vilka konsekvenser får det för den utsatta i berättelsen?
- Hur skulle du agera om du hörde någon uttrycka sig så?

MEDIUM DEL 2 - RASISMER & RASISTISKA UTTRYCKSFORMER FÖRDJUPNING (GRUPPDISKUSSION MED KORT REDOVISNING)

Deltagarna går vidare med att diskutera följande frågor:

- Vilken människosyn ligger bakom agerandet?
- Var tror ni utövaren, i det här fallet, fått sina åsikter ifrån?
- På vilket sätt påverkas de som utsätts för rasism i samhället?
- På vilket sätt kan det påverka deras möjligheter i samhället?
- Hur skulle du agera om du hörde någon uttrycka sig så?

Efter en stunds diskussion förbereder grupperna sig på att läsa upp sitt case för resten av deltagarna. Därefter ska de berätta om vad de diskuterade och motivera vad de kom fram till.

STARK - UPPLEVELSEKUBEN

Syftet med denna workshop är att deltagarna, genom att uppmuntras att konstant reflektera över sin fysiska position i upplevelsekuben, ska kunna få insikt i hur de själva diskuterar rasism.

Förberedelser för ledaren:

1. Skapa ett stort kryss på marken med hjälp av maskeringstejp eller liknande. På så vis ska du skapa fyra "rutor" stora nog för deltagarna att röra sig i.
2. Lägg en lapp i varje ruta. På dessa ska det stå ett ord: "Tankar", "Observationer", "Vilja/Behov" och "Känslor". Ett ord per lapp.

Deltagarna delas in i par. De ska sedan välja varsitt vittnesmål för att diskutera "när jag läser detta vittnesmålet, så...". De ska fysiskt flytta sig inom upplevelsekuben utefter samtalet. Pratar de om vittnesmålet utifrån tankar? Då ska de stå i den ruta som har lappen "Tankar" på marken. Verkar samtalet gå över till känslor snarare än tankar? Då ska de flytta sig till den rätta rutan. De ska gå runt i kuberna och reflektera över hur de faktiskt hanterar dessa frågor, är det en observation eller känsla?

OBSERVATIONER

VILJA/BEHOV

KÄNSLOR

TANKAR

Vittnesmål/cases Bas 3 - övningarna

- På min sons skåp hade de också skrivit: n-ordet, åk hem. Svartskalle...
- Det lades klistermärken på mina skåp, "Håll Sverige rent. "
- Jag hade några klasskamrater som gick öppet med Davidsstjärna och en utav dom, han blev väldigt utsatt. Någon kastade mat på honom i bamban när ha käkade och skrek jävla jude åt honom.
- Jag har en vän som jobbar på förskola i Majorna och hon är både israel och judinna, hon visste inte riktigt varför gruppen, de här var lärarna som stötte ut henne. Men då kröp det fram att de var sura över vad Israelerna hade gjort.
- Ja, det finns ju en kille i min klass som heter Zakaria. Men alla som har det namnet heter ju Sakarias i mina öron, Den här lilla killen går kanske i femman och kommer fram till mig och säger: Men fröken, jag heter inte Sakarias, jag heter Zakaria inte s i slutet. Och då säger läraren: men han är så trotsig och han tror sig vara över mig, så jag sa till honom: men i Sverige finns inte z, utan det finns s, så du får heta Sakarias.
- Första dagen på en annan arbetsplats (Göteborgs Stad Norra Hisingen) Jag tar en kaffekopp och dricker lite kaffe, då säger en annan kollega: har du druckit kaffe med den koppen, du får inte dricka med den koppen. Den är bara till vår personal. Det är som att jag inte är personal där. Den tillhör vår personal du får diska den, diska den ordentligt. Efter detta går jag till min chef som säger vad som har hänt: ne men de har haft en dålig dag på jobbet.
- Ja, de är jätterasistiska på den skolan. De har kallat in möten för att de säger att det är fel på romska barn, för att en romsk tjej sitter i matsalen och äter med öppen mun, de var tvungna att kalla in ett möte, den här tjejen har ju en ADHD diagnos, men det var inte därför de samlades, för att prata om hennes diagnos, utan det var hur hon äter i matsalen och att hon äter med öppen mun och att de blir äcklade.
- Den här (svarta) särskole-eleven blir oftast bortglömd, Varje gång det är något med den här eleven så tittar lärare bort, de kan låta henne sitta på toaletten en bra stund förrän någon bestämmer sig för att gå torka henne. De låter henne lida, hon blir behandlad på ett sämre sätt än vad de andra barnen blir och det är endast pga hennes hudfärg.
- De kallade mig jävla zigenare, jävla invandrare, puttade på mig. De provocerade mig och jag är ingen bråkstake i naturen, men de drog fram det, för man är orkar inte ta all skit hela tiden. Lärare såg allt. Till slut sa en av mina lärare: "Jag kan inte göra något, dom är så många fler och deras föräldrar överröstar era." Så då bytte jag skola.
- Jag och mina föräldrar träffade en handläggare. När mina föräldrar introducerade sig, jag var ju där som stöd bara, så jag sa mitt namn bara, inget mer. Men när mina föräldrar samtalande med handläggaren, så märkte jag direkt på samtalet, vilken ton det skulle vara på mötet. Det var så att mina föräldrar inte har den bästa svenskan och det märkte handläggaren direkt. Men tonläget blev att personen försökte lägga sig över dom pga deras bristande svenska, så jag steppade in i det här och sen började förklara och började agera lite halvt som tolk, var en sakkunnig. Då blev det ett helt annat tonläge på diskussionen och på mötet. Det gjorde att han inte kunde vara lite dominant och bossig.

EVELINA SOLSTEN

ANTISAMISK RASISM

Antisamisk rasism

Historia och definition

I flera tusen år har samerna, Sveriges ursprungsfolk, levt i Norden och Ryssland. Samerna är inte en homogen grupp utan har många olika språk och kulturer. Som erkänd nationell minoritetsgrupp och urfolk har samerna särrättigheter, det finns dock stora brister i hur dessa följs. Under hundratals år och än idag har den svenska staten förtryckt samer på olika sätt, ofta på grund av statens försvarspolitiska, nationalistiska eller ekonomiska intressen. Staten har även förtryckt samer på grund av raspolitik som hävdade att samer var underlägsna och ociviliserade människor. Samer har fått utstå allt från tvångsflyttningar och rasbiologiska experiment till diskriminerande lagar. Rasismen mot samer idag har en stark koppling till de koloniala och rasistiska strukturerna. Det finns inget vedertaget begrepp för rasism mot samer.

Rasismen idag

Samer får ofta kränkande kommentarer som kan grunda sig i både rasism, fördomar och okunskap. Hatbrotten mot samer ökar, kåtor bränns ner, skyltar med samiska ortnamn vandaliseras och renar plågas. Föreställningen om att samer är "nomader och renägare långt uppe i norr" och inte har en plats i det moderna samhället är mycket utbredd. Osynliggörandet av samer är tydligt i skolan, där undervisningen sällan berör samer. Ofta anges andra folkgrupper, men inte samer, som exempel i skolundervisningen när det talas om urfolk. Det undervisas även mer om andra länders koloniala historia än om vår egen. Överlag råder det brist på information om samernas historia och samisk representation i diverse läromedel. På grund av osynliggörandet av samer i svenska skolor råder det en okunskap om samer.

Hundratals år av avhumanisering och förtryck påverkar samernas liv än idag, inte minst på ett psykosocialt plan. Varannan samisk kvinna uppger att hon har haft självmordstankar och var tredje ung samisk renskötare har övervägt att ta sitt liv. Psykisk ohälsa är mycket utbredd bland samer, minoritetsstress är en bidragande faktor till detta.

Språkförbudets följder

Det var ett angrepp mot samernas identitet och gemenskap när svenska staten förbjöd samerna att tala och lära ut sina språk. Språk är nämligen ett viktigt medel för att föra vidare kultur och traditioner. Samerna har kämpat hårt för att hålla sitt språk vid liv, trots det tidigare diskriminerande språkförbudet.

Kolonisation

Kolonisation är maktövertagande av någon annans land, där orättvis maktfördelning på flera nivåer i samhället skapas när en stat börjar hantera frågor som tidigare hanterats av ursprungsbefolkningen. Under 1600-talet när staten koloniserade svenska Sápmi påbörjades en försvenskningpolitik där man ville assimilera de samer som inte arbetade med rensköttsel. Staten stiftade även diskriminerande lagar för att förhindra renskötande samer från att influeras av andra levnadssätt. Begreppet "lapp ska vara lapp" myntades och blev politik. Staten tillät bland annat inte renskötande samer att bygga hus med fyra väggar, tak och skorsten, de ville att de skulle fortsätta leva i kåtor.

Ordet lapp är ett gammalt nedsättande ord för same som Sveriges kungar, politiker och tjänstepersoner använt sig av historiskt.

Tyvärr förekommer det än idag.

I de samiska språken används inte ordet lapp. Numera kan ordet ses som hets mot folkgrupp om det används för att förolämpa samer.

Osynliggörandet

“Jag har ju fått se konsekvenserna av den aktiva rasismen, fast två generationer senare. När min pappa började skolan så kunde han inte svenska. Och på den tiden på 40-50 talet så var det förbjudet att tala samiska i skolan. Om de gjorde det så kunde de till och med få stryk av lärare eller andra svenska elever. Detta och annat har gjort att han aldrig har lärt mig samiska. Han har aldrig pratat samiska med mig. Jag har lärt mig samiska som vuxen och nu pratar jag det hela tiden med min son. Idag finns det ju lagförbättringar som gör att nationella minoriteter som just samer har speciella rättigheter. När jag växte upp på 70-talet så fanns det inga särskilda rättigheter för samer, men idag när man läser de här lagarna så blir man otroligt glad att det finns ett stöd för vårt språk och vår kultur.

När jag har försökt att se till att kommunen ska följa lagen och ge språkhjälp och kulturell hjälp till förskolan där min son har gått, så glider de gärna undan, alltså tjänstemän och politiker. Kanske säger att, njae, de här frågorna har vi jobbat med i 30 år, vi vet hur det fungerar med det här och så vidare. På något sätt försöker glida undan så att de inte behöver följa lagen så att mitt barn får sin kultur och sitt språk. Men rent direkt möter jag ju inte rasismen för jag smälter jag in som en vanlig svensk på det sättet jag ser ut. Men jag får ofta höra, varför ska ni lära er samiska? Ni förstår ju allting. Alla samer kan ju svenska. Och varför ska ni få något mer? Är ni speciella på något sätt? Men det är ju ingen som vet så mycket om oss för att vår kultur och historia har ju osynliggjorts och osynliggörs även idag. På grund av detta osynliggörande så är nästan den samiska kulturen helt utrotad. Och när vi försöker se till våra rättigheter så anses det ofta att det är orimligt. Jag känner idag att historien upprepar sig, att min pappa inte fick tala sitt eget språk i skolan och idag får min son inte prata sitt språk heller.”

Ordlista

Avhumanisering - Att framställa individer och grupper som mindre människolika.

Förtryck - Handlingar som utförs för att plåga och hålla nere människor.

Homogen - Likformig, likadan och enhetlig. Ordet är motsatsen till heterogen.

Kolonialism - Industriländers utnyttjande av (forna) kolonier eller andra utvecklingsländer.

Minoritetsstress - en särskild typ av stress och oro som kan uppstå hos personer som tillhör minoritetsgrupper på grund av orättvist bemötande i samhället.

Osynliggörande - Att dölja, inte tala eller skriva om någon/något.

Stereotyper - Förenklade, överdrivna och låsta idéer om en person eller grupp.

Särrättigheter - Avskilda och speciella rättigheter.

Urfolk - En grupp människor som har en långvarig historia i samhällen som existerade innan kolonisation eller etablerandet av nuvarande nationella gränser

Workshop - Antisamisk rasism

Workshopens syfte

Att genom aktuella berättelser och historisk bakgrund kunna identifiera rasism mot samer i text och retorik, förstå dess effekter på en individ och samhällsnivå samt reflektera kring hur historiskt strukturellt förtryck har påverkan på samers liv än idag.

Upplägg - Antisamisk rasism

1. Samiska vittnesmål - Mild
2. Seriestripp Fördomar - Medium
3. Osynliggörandet - Stark

MILD - SAMISKA VITNESMÅL

Övningen börjar med att du frågar deltagarna vad de tänker på när de hör ordet *same*, en gemensam tankekarta skapas på tavlan.

Övningen går vidare med att du högläser faktatexten om *Historia och definition* i kapitlet *Antisamisk rasism*.

Sedan visar du vittnesmålen på sidan 72, där *samer* berättar om rasismen de upplevt. Dela in deltagarna i mindre grupper där de utifrån vittnesmålen får diskutera frågorna:

- Vilka konsekvenser har tvångsförflyttningarna haft på *samer* idag?
- Ser du något mönster bland vittnesmålen?
- I ett av vittnesmålen beskriver en kvinna en diskussion med en man om att hon ska börja studera på universitetet där konversationen slutar med följande citat "Du pluggar för att bli någonting annat än *same*".
Vad menade han?
- Vad kan vi göra för att motverka rasism mot *samer* idag?

Berättelser om hur vardagsrasismen mot samer ser ut idag.

*Till er som beskrivit mig med ordet lapp.
Vet ni hur ont det gjorde varje gång?
Nu säger jag emot men då tog jag emot.*

- Eleonor Blind

#vardagsrasismotmigsomsame

- Ville ha kolt på skolfotot. Fick inte för det "stack ut för mycket".

-Hade kolt på skolavslutningen istället. Blev mordhotad.

-Lärare i högstadiet ansåg att mina koncentrationssvårigheter berodde på att jag var genetiskt anpassad för ett liv till fjälls.

-Blivit kallad lapphora, lappjavel osv för många gånger för att räkna upp.

-Spenderade tågresor med skrytande renörontjuv som "råkade" hålla rödvin över min väska efter att hen upptäckte sameflaggan på den

-Rädda en varg, skjut en same? Jo men, den har en också hört.

-Stod och väntade på bussen iklädd kolt, en person kommer fram och vill bli fotograferad ihop med mig för "det är första gången jag ser en riktig same".

-"Du kan inte vara same, för du har inga renar".

- Matilda Koren

När en kille frågar mig om jag börjat studera på universitetet "för att bli någonting annat". Jag låtsades inte förstå vad han menade för att verkligen få höra honom säga det högt. Han sa det: "Du pluggar för att bli någonting annat än same"

- Susanna Israelsson

Vardagsrasismen kan vara att inte få sin röst hörd och att man blir osynliggjord för att man är same... Det kan också vara att man blir ett alibi/representant för hela den samiska gruppen i olika sammanhang. Det läggs ett tungt ansvar på den enskilde att ha svar på alla påhopp och fördomar. Jag själv vill förändra folks okunskap och attityd, genom att ge kunskap om samisk kultur och historia.

- Lis-Mari Hjortfors

Något som jag hört så sjukt många gånger...

-Men, inte fan visste jag om att du var lapp!?

-Nja, alltså, lapp är ju ett skällsord, så det känns inte ok.

Och, det är inte inristat same i min panna. Men ja, jag är same.

-Men du är så ljus och lång!

Jag trodde alla lappar var korta och mörka!?

-Alltså, ordet lapp känns inte ok!

Men nej, vi kommer i alla former och färger.

-Ok... Men du har ju inget samiskt efternamn?

osv, osv, osv...

Det är diskussioner som kan hålla på hur länge som helst.

Mest okunskap, men det skär ju i hjärtat att folk inte vet bättre.

#vardagsrasismmotmigsomsame

- Kristoffer Åström

MEDIUM - FÖRDOMAR

Diskutera, analysera och reflektera över de fördomar om samer och stereotyper av samer som är vanliga att stöta på. Du läser faktatexten Rasismen idag i kapitlet Antisamisk rasism. Dela in deltagarna i mindre grupper. Varje grupp får sedan en fördom att diskutera i form av Anders Sunesons seriestrippar. Varje seriestripp har en titel, tex. "Samerna är mörka och små med sneda ögon". Sedan ska eleverna diskutera och reflektera kring fördomen. Efter en stund av diskussioner samlas grupperna igen där deltagarna får läsa upp titeln av sin fördom och sedan berätta kort om vad de diskuterat. Ledaren har förklaringen (facit) till fördomen från Samiskt informationscentrum och kan lägga till sådant som deltagarna missat.

Frågor de kan utgå ifrån:

- Var tror ni fördomen kommer ifrån?
- På vilket sätt är fördomen skadlig?
- Hur tror ni samer upplever denna fördom?

"Samer är inget urfolk, de kör ju bil och bor i hus"

"Samer bor i kåtor på fjället"

"Samerna har fler rättigheter än vi vanliga svenskar"

"Samerna är mörka och små med sneda ögon"

"Kan man samiska så kan man prata med alla samer"

Fördom 1 Titel: "Samer är inget urfolk, de kör ju bil och bor i hus"

Facit - Begreppet urfolk har inget att göra med vem som var först eller hur modernt folket lever. Det är en juridisk definition att ett urfolk/ursprungsfolk har levt i ett visst geografiskt område innan det koloniserades. För att vara urfolk ska man själv känna sig som sådant och vilja bevara sin etniska identitet. Samerna uppfyller alla kriterier och är även erkända av Sveriges riksdag både som ett folk och ett urfolk.

Fördom 2 Titel: "Samer bor i kåtor på fjället"

Facit - Samer bor precis som "vanliga svenskar". Många av renskötarna och deras familjer har tillgång till kåtor, där de ibland bor under vissa perioder. Annars bor alla samer i hus eller lägenheter, i städer eller på landsbygd, precis som "vanliga svenskar".

Fördom 3 Titel: "Samerna har fler rättigheter än vi vanliga svenskar"

Facit - Minoritetsreformen skall stärka skyddet för minoriteter. Samer har sär rättigheter som gäller bland annat språk, medinflytande och renskötsel. Minoritetsreformen ger samerna och de andra nationella minoriteterna en reell möjlighet att kunna behålla sina språk trots tidigare förtryck och förbud. Detta syftar till att stärka skyddet för de minoriteter som levt sida vid sida med svenskarna långt innan Sverige som nation bildades.

Fördom 4 Titel: "Samerna är mörka och små med sneda ögon"

Facit - Samer kan vara små och mörka, men de kan lika gärna vara blonda, långa och blåögda. Att de skulle se ut på ett specifikt sätt grundar sig på de rastyper som den rasbiologiska forskningen hittade på för hundra år sedan. De gamla föreställningarna om hur en "riktig" same ser ut lever fortfarande kvar.

Fördom 5 Titel: "Kan man samiska så kan man prata med alla samer"

Facit - Det finns flera samiska språk. Språken skiljer sig så pass mycket ifrån varandra att det inte är självklart att det går att förstå och kommunicera på till exempel nord- och sydsamiska. Jämför med skandinaviska och hur svårt det kan vara för en svensk att förstå danska eller norska dialekter.

STARK - BERÄTTELSEN OSYNLIGGÖRANDET

Du läser upp texterna *språkförbudets följder* och *kolonisation* i kapitel antisamisk rasism för deltagarna och sedan läser ni berättelsen på sidan 68. Efteråt diskuterar deltagarna de första frågorna två och två, sedan samlas grupperna och diskussionen fortsätter i helgrupp.

Du ställer först frågorna som är kopplade direkt till berättelsen, här får deltagarna reflektera en minut själva innan de får diskutera två och två:

- Var det något speciellt i berättelsen som fastnade hos dig?
- Visste ni att samiska var förbjudet att tala förr?
- Varför tror du att staten förbjöd samer från att tala sina språk, vad ville man åstadkomma?
- Vilken inverkan tror du att språkförbudet haft på samernas liv i Sverige idag?

Nu delas deltagarna upp i små grupper för att diskutera följande frågor.

- Varför tror ni att staten bestämde att samer i fjällen inte fick bygga fyrkantiga hus med skorsten?
- Varför har det varit intressant för statsmakten att kolonisera norra Sverige?
- Hur försökte staten rättfärdiga diskrimineringen mot samerna?
- Vilka effekter/konsekvenser gav dessa förbud (språk+bostäder), hur kan man se det idag?

Deltagarna samlas igen för att ta de sista frågorna tillsammans.

- Vad kan osynliggörandet ge för konsekvenser?
- Hur kan kolonialism och nationalism höra ihop och vilka effekter har det på den utsatta minoriteten?
- Varför pratar vi sällan om svensk kolonialism av Sápmi? Vad får det för konsekvenser?
- Vad tror ni hade hänt med samernas språk och kultur om dessa rättigheter inte fanns?
- De diskriminerande lagarna är avskaffade men hur kan diskrimineringen visa sig idag på strukturell nivå idag?

MIRJAM KATZIN

ANTISEMITISM

Antisemitism

Antisemitism kan beskrivas på följande sätt: "Antisemitism är en viss uppfattning om judar som kan uttryckas som hat mot judar. Retoriska och fysiska yttringar av antisemitism riktas mot judiska eller icke-judiska personer och/eller deras egendom samt mot de judiska samfundens institutioner och utrymmen för religiöst bruk". Idag kan antisemitism förekomma, till exempel i samband med kritik mot staten Israel, som uppfattas som ett judiskt samhälle. Antisemitism kan också uttryckas genom påståenden om att judar i hemlighet samarbetar (konspirerar) för att skada mänskligheten. I vissa fall används också samma påståenden för att skuldbelägga judar för att något går fel i världen.

Judar i Europa och framväxten av stereotyper

Sedan medeltiden har judar i Europa levt som en liten grupp i kristna länder. Det ledde till att judarna skapade egna små samhällen. Under den här tiden var det vanligt att judar tvingades bo i särskilda områden och förbjöds att ha vissa yrken. Eftersom judarna hade en annan religion och ansågs vara "annorlunda" av de kristna, kunde de också motivera negativ särbehandling av judar. Det vill säga, att diskriminera judarna. Resultaten av diskrimineringen gjorde att judarna fick sämre levnadsvillkor och tvingades ta jobb inom exempelvis penningutlåning. På den tiden var det förbjudet för kristna att jobba med lån och ta ränta, vilket på så vis var ett av få yrken som judarna fick ha. Med tiden minskade judarnas roll i penningutlåningen, trots detta fanns en utbredd idé om judar som rika, snåla och giriga. Under medeltiden fanns idéer om att judarna förgiftat brunnarna och på det viset orsakade pesten. Européerna trodde även att judarna dödade kristna barn i religiösa ritualer vilket ledde till våld och förföljelse.

Historiens mest extrema exempel på antisemitism är Nazitysklands folk mord på miljontals judar under andra världskriget. Det kom med nazismens starka fäste i Tyskland i en tid av ekonomisk kris. På den tiden var det vanligt att beskylla judarna för alla olyckor som drabbat Tyskland. Judarna pekades ut som ett hot mot Tyskland och den så kallade "ariska rasen". Nazisterna menade att judarna låg bakom en hemlig överenskommelse med onda avsikter som exempelvis styrde världsekonomin. Vid krigets slut 1945 hade närmare sex miljoner judiska män, kvinnor och barn mördats. Även andra grupper förföljdes och dödades under den här tiden, till exempel romer, polacker, homosexuella, Jehovas vittnen och personer med olika funktionsvariationer.

Konspirationen om den judiska världsmakten

Antisemitiska angrepp i dagens samhällen har alla historisk rötter. Konspirationen om den "judiska världsmakten" bygger på tanken om att det finns en hemlig judisk elitistisk grupp med stor och mystisk makt. Med denna makt påstås de styra världens politik, ekonomi och medier för eget vinnande. Judar beskylls ofta för internationella och nationella konflikter, alltifrån finanskrisen år 2008 till dagens globala flyktingströmmar.

Myten om den judiska världskonspirationen går tillbaka hela vägen till medeltiden, där judar anklagades för att samarbeta med djävulen och för att vilja ta makten från kristna. Konspirationen mot judarna förvärrades med pesten på 1300-talet; judarna anklagades för att förgifta brunnarna och därmed skada den kristna befolkningen. I dagens samhälle kan konspirationen om den judiska världsmaktordningen spåras till hur olika högerextrema grupper i Sverige och Europa samt islamistiska grupper i Mellanöstern uttrycker antisemitism.

Antisemitiska karikatyrer

Det är vanligt att judar görs till karikatyrer. Med karikatyrer menar man förvrängda tecknade bilder för att måla upp olika stereotyper. Återkommande karikatyrer på judar är det svarta håret, den stora näsan och kloliknande händer. Redan under 1800-talet, när rasbiologins idéer spreds runt i världen, målades judar upp som en egen underlägsen ras. De beskrevs som främmande, farliga och kroppsligt annorlunda i jämförelse med vita européer. Den stora näsan beskrevs som en motsats till den europeiska mindre näsan och de kloliknande händerna som en symbol för stereotypen om den "giriga juden".

Israel och Palestina

En annan vanlig form av antisemitism kan ses i debatten om Israel och Palestina. I kritiken kopplat till staten Israel kan det ibland uttryckas fördomar och hat mot judar. Det kan gå så långt att judar som grupp görs ansvariga för den israeliska regeringens politik. Judar i Sverige skuldbeläggs och beskylls för Israels återkommande militära angrepp mot palestinier i Gaza och på Västbanken. När situationen i Israel och Palestina förvärras ökar också antisemitiska hatbrott i Europa. Det sker i form av hatbrott och fysiska attacker, förstörelse av judiska skolor, synagogor och gravplatser.

Snapchat-bilden

“Högstadiet var den tiden som var värst. Den första tydliga upplevelsen jag minns av antisemitism var i åttan. Jag skulle gå på en tekniklektion. Så jag gick in i klassrummet som var fullt av folk och i rummet var två killar som brottades, varav den som var underst var en nära kompis till mig. Så jag drog bort killen som var ovanpå honom. Varpå han flög upp och skrek, din jävla jude, jag får vara hur jäkla nazistisk jag vill. Och så slog han mig i magen så jag tappade andan och föll snabbt ner till marken. Två lärare var på plats i klassrummet. Den ena av dem hade haft en nära kontakt med min familj, för innan dess så hade han haft hemundervisning med min syster. Men ingen av lärarna sa någonting.

Så jag reste mig upp när jag hade återfått andan och satte mig vid bänken igen, och så försökte jag fortsätta med min dag som om ingenting hade hänt. Kort därefter gick jag till min mentor och det var ett möte tillsammans med killen som slog mig, mig själv och min mentor då. Och det var nog det sämsta mötet någonsin. Killen började gråta framför mig vilket fick mentorn att sympatisera med honom och tyckte att det räckte att han bara sa förlåt. För då skulle allting vara okej. Ingenting togs vidare till rektorn, killens eller mina föräldrar. Och det var början på flera kommande antisemitiska angrepp. Teknikläraren kom fram till mig någon dag senare och sa någonting i stil med att han förstod att det var en konstig situation. Och i stunden kändes det bara som att han kom fram till mig bara för att rädda sitt eget skinn. Ifall jag skulle ta det vidare, vilket jag obviously inte gjorde. Ett annat tydligt minne jag har är från i början av nian. Vi hade en mattelektion. Och plötsligt hör jag hur människor börjar skratta runtomkring mig. Så jag vände mig om till vänster och ser att min kompis har uppe Snapchat. På bilden som de skickar runt omkring i klassrummet så är jag inringad med en massa hakkors runt omkring mig. Jag ser vem som skickat bilden och vänder mig om för att konfrontera honom och ser hur han står och heilar i mitten av klassrummet. Jag ställer mig upp och säger, vad gör du, varpå min lärare, min mentor attackerar mig och säger, nu får du allt lugna ner dig. Samtidigt som jag försöker förklara för henne vad som har hänt. Hon svarar till slut och säger att hon ska kolla på situationen. Tiden går och jag får inte höra någonting.

Bara en vecka senare hade vi en musiklektion. Temat för dagen var gamla klassiker. Vi skulle lyssna på gamla låtar och skapa associationer till dem. Då spelades det en låt som vissa tyckte lät som en krigslåt, då är det en kille precis bakom mig som skriker, Heil Hitler. Han säger det jättehögt så att alla ska höra det. Men läraren som sitter längst fram säger inte ett pip. Jag gick till min mentor igen och berättade allting. Efter ett tag så kom hon fram till mig och berättade att hon haft kontakt med föräldrarna. Både för han som hade hielat och killen från musiklektionen. Men hon berättade inte om vad som hade sagts mellan henne och föräldrarna. Och samtalen de verkade inte haft någon effekt överhuvudtaget. Jag berättade heller aldrig någonting för mina föräldrar, för det var så normaliserat med antisemitism på skolan vid det här laget. Och om jag hade sagt något till mina föräldrar så tror jag bara att min sociala situation hade blivit sämre genom social utstötning.”

Ordlista

Diskriminering - Olika behandling av lika fall, där ena fallet behandlas sämre.

Funktionsnedsättning - En persons fysiska, psykiska och/eller intellektuella förmågor som skiljer sig från normen.

Fördom - En ogrundad uppfattning eller idé. En förutfattad mening.

Hatbrott - När en gärningsperson agerar utifrån en negativ och hatisk inställning till vissa personers eller grupperns egenskaper. Motivet är då att kränka en person utifrån idéer om ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosuppfattning eller liknande.

Högerextremism - Idéer och värderingar som försöker nå enkla folkliga krav genom tanken om ett enhetligt "folk" och nation. Högerextremister är ofta emot invandring.

Karikatur - En förlöjligande och överdriven bild eller teckning.

Konspiration - Ett hemligt samarbete mellan en grupp individer med ett ont syfte.

Myt - En gammal berättelse som på olika sätt försöker förklara vardagen och världen.

Penningutlåning - Att låna ut pengar med ränta.

Retorik - Att tala och skriva på ett övertygande sätt. Få igenom ett budskap.

Sammanväring - En hemlig överenskommelse om att göra något ont.

Stereotyp - Förenklade, överdrivna och låsta idéer om en person eller grupp.

Workshop - Antisemitism

Workshopens syfte

Att genom aktuella berättelser, teoretisk kunskap och historisk bakgrund kunna identifiera olika antisemitiska uttryck på individ och samhällsnivå samt reflektera över dess effekter i stort.

Upplägg Antisemitism

1. Snapchatbilden - Mild
2. Antisemitiska karikatyror - Medium
3. Israel och Palestina - Stark

MILD - SNAPCHATBILDEN

Börja övningen med att högläsa texterna *Antisemitism, Judar i Europa och framväxten av stereotyper* i kapitel Antisemitism. Därefter läser deltagarna berättelsen Snapchatbilden i kapitel *Antisemitism*. Dela in deltagarna i små grupper, be dem samtala kring filmen utifrån följande frågor:

- Vad fastnade ni för i berättelsen? Berätta.
- Vilka antisemitiska uttryck ser ni i berättelsen?
- Ser ni några historiska kopplingar till berättelsen? Vilka då isåfall?
- Varför agerar ingen lärare i stunden tror ni?
- Varför tror ni att läraren ber om förlåtelse i efterhand?
- Har ni bevittnat rasism på sociala medier? Om ja, berätta.
- Vilket ansvar har skolan när det kommer till rasism på sociala medier?
- Hur ser ni att situationen efter musiklektionen bör hanteras?
- Vilken effekt har antisemitismen i skolan på den judiska killen enligt er?

Samla ihop alla deltagare och låt varje grupp resonera kring sina svar:

- Varför tillåts antisemitismen fortsätta på skolan?
- Vilka är konsekvenserna av antisemitismen i skolan? Både för eleven i fråga och andra på skolan.

MEDIUM - ANTISEMITISKA KARIKATYRER

Börja övningen med att högläsa faktatexten *Konspirationen om den judiska världsmakten* och *Antisemitiska karikatyror* i kapitlet *Antisemitism*.

Därefter visar du bilderna under rubriken *Vanliga antisemitiska bilder och föreställningar i samtiden*. Bilderna är från *Kunskapsbanken Bilders makt*.

Dela därefter in deltagarna i mindre grupper och ge varje grupp en karikatyr att analysera tillsammans. Be varje grupp besvara följande frågor:

- Vad föreställer karikatyren?
- Vilket budskap vill karikatyren sända ut?
- Vilka andra detaljer kan du se på bilden?
- Hur bidrar de till att förmedla budskapet?
- Finns det någon historisk bakgrund till bilden? Om ja, beskriv den.
- Vilka ska budskapet nå?
- På vilket sätt påverkas vi människor av den här typen av karikatyror? Vad kan det leda till?
- Vilken effekt har bilden och dess budskap på judar som grupp?

Samla ihop deltagarna och ta de sista diskussionsfrågorna i helgrupp:

- Vilket budskap ligger bakom dessa bilder?
- Vilka effekter har bilderna och dess budskap på judar som grupp?

STARK - ISRAEL OCH PALESTINA

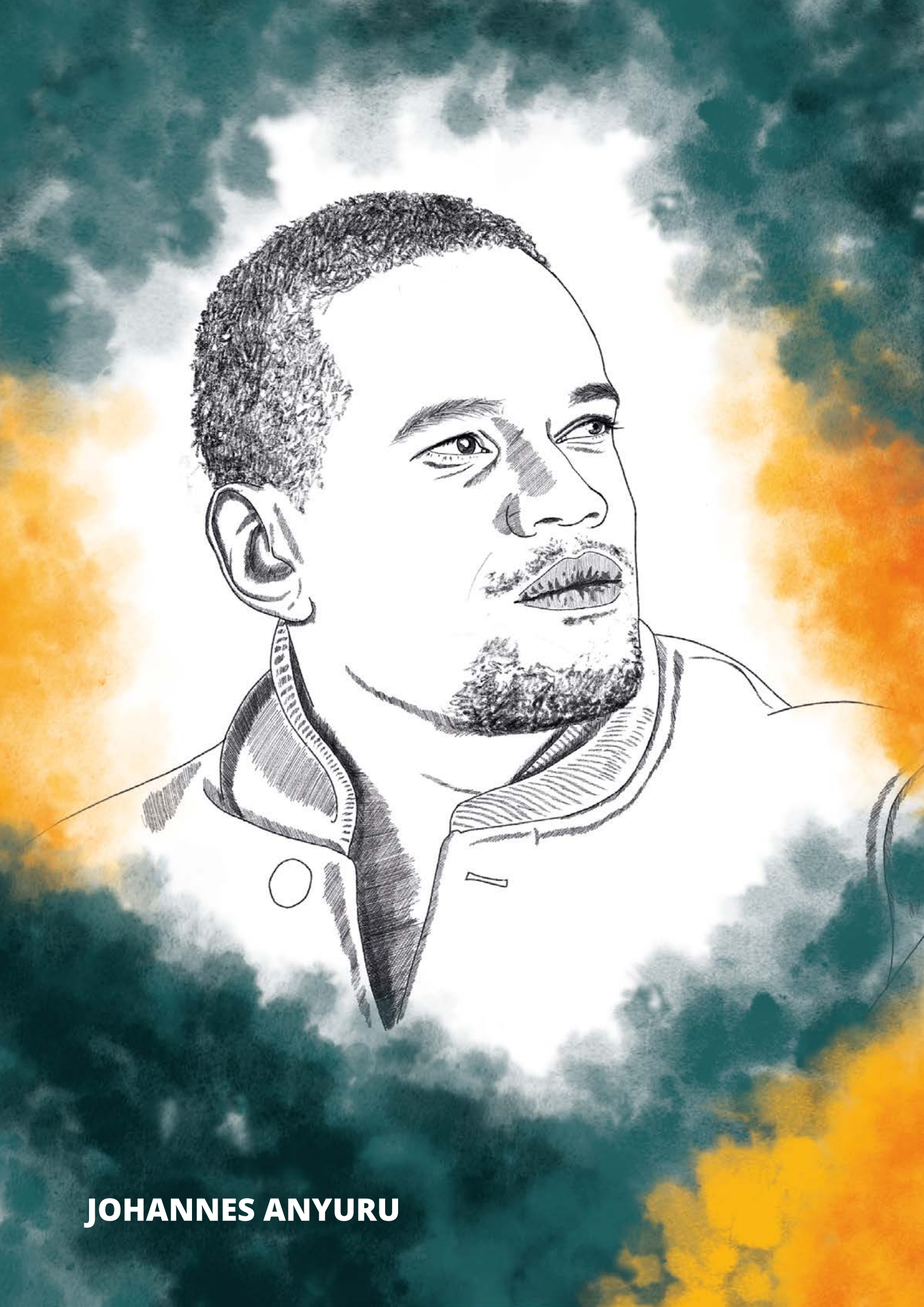
Börja med att högläsa faktatexten *Israel och Palestina* i kapitel *Antisemitism*. Innan gruppdiskussionen drar igång ska deltagarna skriva en flödesreflektion. Syftet med flödesreflektionen är att stötta deltagarna i att reflektera över antisemitismen i debatten om Israel och Palestina. Deltagarna får en ofärdig mening som de ska avsluta själva genom att skriva en reflektion.

“När jag läser om situationen i Palestina och Israel känner jag...”

Efter flödesreflektionen ska deltagarna vända sig till sin granne, och prata om det dom skrivit. Be deltagarna ta en minut till att hitta mönster i det de skrivit, ser de något ord som upprepats? Vilka likheter och vilka olikheter kan de se i deras texter?

När de diskuterat färdigt är det dags för en gruppdiskussion i helgrupp. Där deltagarna ska diskutera följande frågor:

- På vilket sätt kopplas antisemitism ihop med situationen i Israel och Palestina?
- Varför trakasseras svenska judar när situationen i Palestina förvärras?
- Vilka är konsekvenserna av detta för judar i exempelvis Sverige?
- På vilket sätt kan politisk kritik föras utan att den blir antisemitisk?
- På vilket sätt kan individer och grupper som inte utsätts för antisemitism stödja judar?

JOHANNES ANYURU

ANTIMUSLIMSK RASISM

Antimuslimsk rasism

Antimuslimsk rasism är även kallat *islamofobi* och är en term för hat, fördomar om- och fientlighet mot muslimer. Islamofobin bygger på en idé om att muslimer har särskilda (negativa) egenskaper på grund av sin religion. Trots att mindre än 20% av världens muslimer utgörs av araber är det ett vanligt förekommande synsätt att alla muslimer är araber. De negativa ideerna om muslimer är vanliga i både politiken och samhället överlag.

Den antimuslimska rasismens olika uttryck

Människor kan uttrycka antimuslimsk rasism på olika sätt. Även de som inte är muslimer kan bli drabbade av antimuslimsk rasism, på grund av att andra tror att de är muslimer. Rasismen kan till exempel visa sig genom att en muslim har svårare att få ett arbete, bli kallad till intervju eller att en muslim får lägre lön än en icke-muslim med samma kompetens. Det har även visat sig svårare att få en bostad med ett namn som uppfattas som muslimskt. Antimuslimsk rasism kan även innebära kränkningar, diskriminering och demonisering i vardagen. Det kan till exempel handla om hånfulla blickar i skolan, att tjejer med hijab får höra att de borde ta av sig sin hijab för att kunna få jobb eller att muslimer nästan enbart porträtteras som terrorister i filmer. Många muslimer upplever att alla som är muslimer blir kollektivt bestraffade och ständigt förväntas ta avstånd från eller stå till svars för terrordåd runt om i världen. Att dras över en kam gör att muslimer på individnivå förväntas representera en folkgrupp på nästan 2 miljarder människor. Studier visar att hatbrott mot muslimer ökar efter varje terrordåd, på grund av att fördomar om muslimer gör att människor som vill hämnas terrordåden vänder sig emot muslimer som grupp snarare än mot de faktiska gärningsmännen. När muslimer avhumaniseras eller dras över en kam bidrar det till att man inte längre ser dem som individer, vilket i sin tur gör att man inte kan ha medkänsla med dem.

Stereotyper och konspirationsteorier

Det finns många muslimska stereotyper. De som berör kvinnorna är många men alla bottenar i att kvinnorna är förtryckta, tvingade till både giftermål och att bära hijab. Stereotyperna som riktas mot muslimska män är att de är arga kvinnohatare och terrorister. Muslimska män blir ofta måltavlor för våld i form av rasprofilering och utestängning. Diskrimineringsombudsmannens anmälningar, forskning och berättelser från muslimska organisationer visar att muslimska kvinnor och män blir utestängda från bland annat arbetsmarknaden, vilket är ett samhällsproblem.

Stereotyperna lär vi oss tidigt, många har säkert sett barnfilmer som Disneys Aladdin där araber/muslimer porträtteras som primitiva, barbariska och lömska men samtidigt lättbesegrade och korkade. Kvinnorna i filmen är antingen exotifierade och sexualiserade till magdansöser, eller så är de förtryckta och avhumaniserade. Stereotyperna finns i populärkulturen i både TV-spel, seriemagasin och film. Hollywood har länge producerat filmer där handlingen kretsar kring våldsamma och fanatiska muslimer/araber. Utöver medias stereotypisering och nidbilder av muslimer kommer det även negativa tankar från politikens håll, negativa idéer som grundar sig i konspirationsteorier, där politiker sprider konspirationsteorier om att muslimernas mål är att ta över världen genom barnafödande och smygislamisering. Det råder stora likheter mellan konspirationen om judarna (läs sidan 80) och den om muslimer.

Hatbrott

Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet är antimuslimska hatbrott det vanligast förekommande av alla antireligiösa hatbrott som anmäls i Sverige. Att bli utsatt för ett hatbrott kan vara allt från att bli spottad på till att bli mördad. Trakasserier och hatbrott mot muslimer ökade markant efter terrordåden i New York den 11 september 2001.

Diskrimineringsombudsmannen har tagit fram en rapport som visar att svenska medier förmedlar negativa föreställningar och likriktade beskrivningar av muslimer. Normaliseringen av den negativa rapporteringen är något som bidragit till hatbrott mot muslimer. De senaste åren har flera terrordåd riktats mot muslimer: gärningsmännen Anders Breivik, Peter Mangs, Anton Lundin Pettersson och Brenton Tarrant som utförde terrordådet i Christchurch, Aotearoa (Nya Zeeland). Utöver sina fruktansvärda brott har dessa terrorister flera saker gemensamt: deras antimuslimska idéer, högerextrema ideologi och en tro på konspirationsteorier om muslimer. Antimuslimska idéer finns i hela Europa och det speglar de högerextrema partier som valts in i parlamenten runt om i Europa.

Koranbränningarna

Koranen är muslimernas heliga skrift. Under 2023 brändes många koraner i Sverige vilket ledde till protester och upplopp i många svenska städer. I debatten ställdes yttrandefriheten mot religionsfriheten. Är det hets mot folkgrupp att offentligt bränna en Koran? Att bränna Koranen eller andra heliga skrifter är inte ett nytt fenomen. I hundratals år har man bränt religiösa skrifter i samband med förföljelse och folkmord. Europeiska muslimer och judar har båda fått se sina heliga skrifter brinna.

Nazisterna brände över 20 000 judiska skrifter innan de började bränna människor. Att bränna en bok symboliserar ofta att man egentligen vill bränna det boken står för. Författaren Heinrich Heine sa "Där man bränner böcker, bränner man till slut också människor." Det handlar därmed inte bara om en bok eller om yttrandefriheten för muslimer. För muslimer symboliserar dessa handlingar att medmänniskor inte respekterar dem och det som utgör en stor del av deras identitet, deras tro.

Slöjan

Hijab är den muslimska huvudduken som bärs av kvinnor och kan se ut på många olika sätt beroende på kultur och tradition. Det finns flera anledningar till varför kvinnor bär hijab. Slöjan har funnits långt innan islams uppkomst och bars även i Sverige i flera hundra år. Synen på slöjan skiljer sig beroende på sammanhang eller plats. Hijab kan både ses som en symbol för förtryck och en symbol för frihet och motstånd, beroende på var man är i världen.

När Frankrike koloniserade Algeriet bar kvinnorna hijab för att göra motstånd. Slöjan fick en sexuell laddning i samband med kolonialismen. När de algeriska kvinnorna täckte sina kroppar och sitt hår såg fransmännen det som en sexuell provokation, ett avvisande till en sexuell invit. Detta skapade ett begär hos kolonialmakten att avslöja kvinnorna, slå ner deras motstånd och göra dem tillgängliga. Kolonialmaktens strävan att avslöja den algeriska kvinnan medförde att slöjan blev en symbol för motstånd och frihet. Trots att tvång inte får förekomma i den muslimska tron riskerar kvinnor i Iran som inte bär slöja att få hårda straff. Där ses slöjan som en symbol för regimens förtryck. Slöjan kan alltså också vara en konsekvens av politiskt eller kulturellt förtryck.

Skolpsykologen

“Det här handlar om min kusin som var tretton-fjorton år när det hände. Hon var i skolan och hade dåliga betyg. Hon hade F i nästan allt. Vidare mår hon psykiskt dåligt över att hon har en inlärningssvårighet och det är egentligen det som är hennes problem.

Lärarna märker av det här och varje gång de försökte prata med henne så började hon gråta. Hon kunde inte sätta ord på vad det var som var fel. Hon kunde inte förklara att hon inte hängde med på lektionerna. Att hon är en praktiker mer än en teoretiker. Så de tyckte att hon skulle prata med skolpsykologen. Hon går och sätter sig hos skolpsykologen och det första skolpsykologen säger är, jag tror verkligen att dina betyg beror på att du har hijab. Du är ju tretton år, hur kan det vara så att du har satt på dig hijaben, den här hucklen. Det var inte ens hijab hon sa, hon sa, den här hucklen. Och jag tror också att din pappa misshandlar din mamma, det är därför du inte kan sätta ord på dina känslor.

Asså hela den här situationen handlade om att hon hade F i skolämnena, det handlade inte om någonting annat. Så hon sprang ut därifrån, hon var jätteledsen och grät.

Hon gick och pratade med sin klassföreståndare som inte ens trodde på henne.

Hon visste inte vad hon skulle göra tills hon ringde sin mamma, asså min moster. Och min moster är en tung karaktär. Hon flippade. Hon gjorde kaos. Hon fick rektorn att be om ursäkt och hela den grejen. Så det löste sig till slut för min kusin, för att min moster hade koll på hennes rättigheter.”

Ordlista

Homogen - Något som är likformigt och likadant. Ordets motsats är heterogen.

Kollektiv bestraffning - När alla bestraffas fast det bara är en eller några som har gjort fel.

Karikatur - Förvrängd, elak och överdriven bild. Ibland används ordet nidbild istället.

Nidbild - Förvrängd, elak och överdriven bild. Ibland används ordet karikatyr istället.

Demonisering - Att utmåla någon eller något som djävulskt, skrämmande och hotfullt.

Hatbrott - När en person agerar utifrån en negativ inställning mot en viss persons egenskaper som exempelvis tro, religion, hudfärg eller etnicitet.

Avhumanisering - Framställa individer och grupper som mindre människolika.

Förtryck - Handlingar som görs för att plåga och hålla nere människor.

Normalisering - En process där idéer och handlingar med tiden blir sedda som normala.

Rasprofilering - Handlingar i polisens verksamhet som görs på basis av religion, hudfärg och etnicitet och som förstärker en rasistisk ordning i samhället.

Exotifiering - Att rikta fokus på något annorlunda eller exotiskt hos andra på grund av religion, hudfärg, bakgrund eller ursprung.

Högerextremism - En politisk ideologi med värderingar som ligger utanför demokratins ramar. Den kännetecknas ofta av nationalism och rasism.

Workshop - Antimuslimsk rasism

Workshopens syfte

Att genom aktuella berättelser och olika medier kunna identifiera rasism mot muslimer i text, bilder och retorik, förstå dess effekter på individ- och samhällsnivå samt reflektera över hur förtrycket påverkar muslimers liv idag.

Upplägg Antimuslimsk rasism

1. Skolpsykologen - Mild
2. Antimuslimska stereotyper - Medium
3. Artikel Slöjan - Stark

MILD - SKOLPSYKOLOGEN

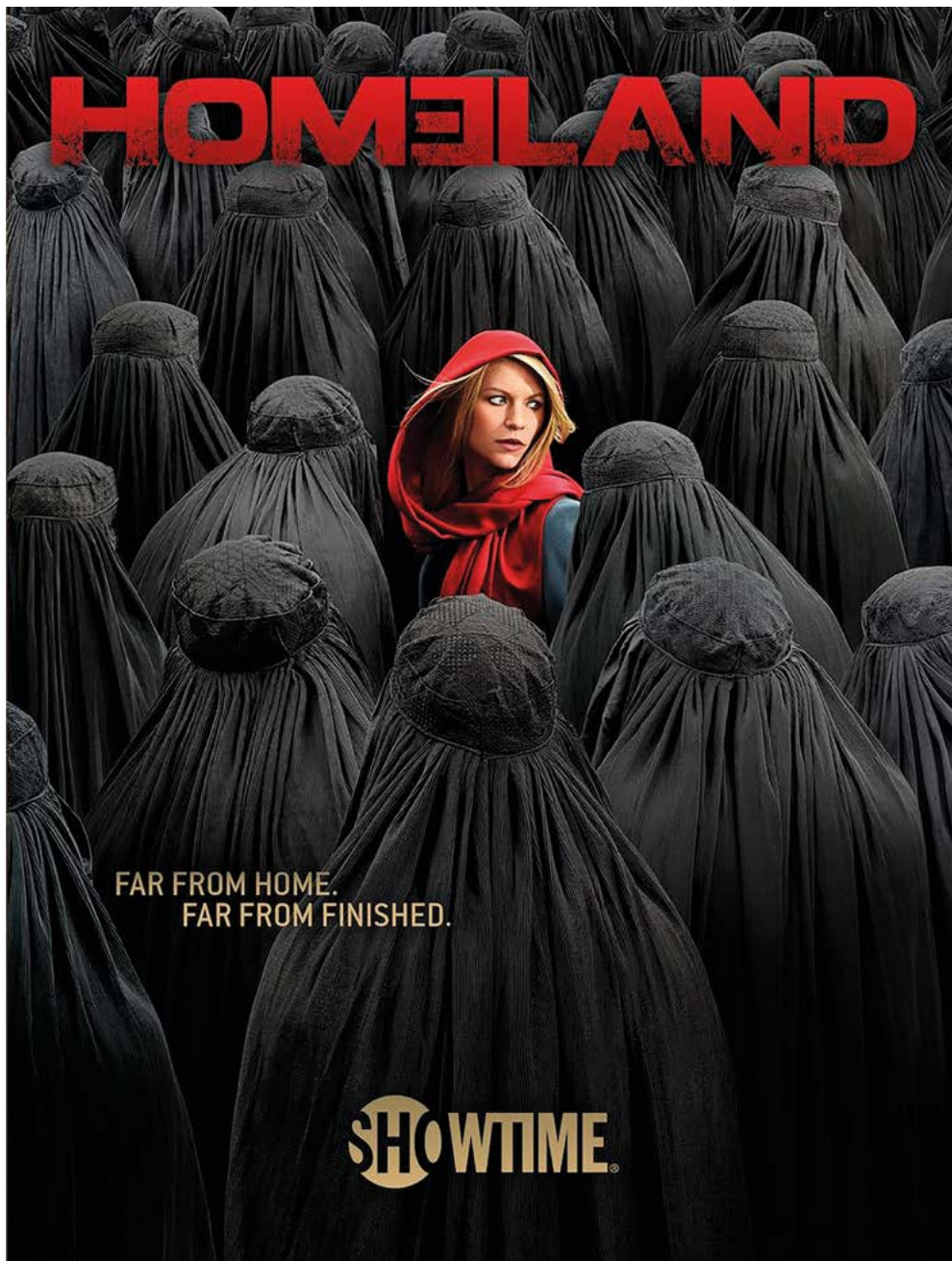
Börja övningen med att högläsa *Definitionen av Antimuslimsk rasism* och *Islamofobins olika uttryck* i kapitlet *Antimuslimsk rasism*. Därefter frågar du deltagarna om hur de ser på antimuslimsk rasism. Med deltagarnas egna upplevelser och reflektioner skapar ni tillsammans en tankekarta om antimuslimsk rasism i vardagen. Läs berättelsen *Skolpsykologen* för deltagarna och därefter öppnar du upp för en gemensam spontan reflektion genom att ställa följande frågor till gruppen:

- Var det något speciellt i berättelsen som fastnade hos er?
- Kan ni se könsnormer i händelserna? På vilket sätt samspelar de med islamofobi?
- Har ni varit med om något som liknar berättelsen som ni just lyssnade på? Hur kändes det?
- Hur hade ni önskat att läraren agerat i berättelsen? Har ni exempel på när ni upplevde att en person agerade i en liknande situation?

MEDIUM - ANTIMUSLIMSKA STEREOTYPER

Du börjar workshopen med att högläsa Stereotyper och konspirationsteorier i kapitlet Antimuslimsk rasism. Sedan är det dags för bildanalys med diskussionsfrågor.

Kunskapsbanken. Bilders makt. 2020. Den förföriska förtryckande och farliga slöjan. Mångkulturellt centrum.

Kunskapsbanken. Bilders makt. 2020. Den stereotypa araben i tecknade serier och filmer. Mångkulturellt centrum.

Kunskapsbanken. Bilders makt. 2020. Stereotypen av muslimskt raseri och den hotfulla araben. Mångkulturellt centrum.

Visa bilderna från *Kunskapsbanken Bilders Makt* för hela gruppen. Först får deltagarna en minut att själva reflektera över bilderna. Sedan ber du deltagarna att sätta sig två och två och beskriva bilden för varandra rakt av utan värdering.

- Vad föreställer bilden?
- Vilka känslor kan ni se i bilden?
- Vilka normer finns i bilden?

Grupperna får sedan berätta om sina intryck och tolkningar av bilderna. Läs sedan upp texten *Stereotyper och konspirationsteorier* i kapitel *Antimuslimsk rasism* och ställ sedan resterande diskussionsfrågor till hela den samlade gruppen.

- Vad tror ni är budskapet? Vad tror ni att de vill berätta med bilden?
- Hur porträtteras muslimska kvinnor och män i bilderna?
- Hur tror ni det känns om någon tror att man är farlig för att man är muslim?
- Hur tror ni det känns om någon tror att man är förtryckt om man är muslim?
- Vilka konsekvenser får detta för muslimer i samhället?

Du börjar med att lyssna på gruppernas observationer och exempel innan du går vidare med diskussionsfrågorna i små grupper.

- Ser ni någon koppling mellan stereotyperna i populärkulturen/media och den islamofobi ungdomarna beskriver i sin vardag?
- Vilka konsekvenser innebär det för muslimer idag?
- Vilka konsekvenser upplever hijab-bärande kvinnor i arbetslivet/skolan/vardagslivet i jämförelse med resterande muslimer?
- Vilka andra normer kan samspela med antimuslimsk rasism?
- På vilket sätt kan antimuslimsk rasism begränsa muslimers vardagsliv?

Sista frågan ställs till hela gruppen.

- Vad kan ni göra för att motverka antimuslimsk rasism i er vardag?

STARK - SLÖJAN

Muslimska kvinnor som bär hijab är extremt utsatta för både diskriminering och hatbrott. Hijaben (och kvinnorna som bär den) används även som slagträ i den politiska debatten. Du börjar med att berätta för gruppen att övningen kommer att handla om hatbrott och diskrimineringsfall mot muslimska kvinnor som bär hijab. Därefter läser du upp texterna Hatbrott och Slöjan ur boken som du hittar i kapitel antimuslimsk rasism.

Genom att använda post-it-lappar som ett verktyg för reflektion och delning kan du skapa en interaktiv och engagerande workshop som främjar djupare förståelse för ämnet och uppmuntrar deltagarna att dela sina tankar och erfarenheter.

Förberedelser av material:

- Post-it-lappar (en per deltagare)
- Pennor
- Stor pappersduk eller whiteboard

Övningen börjar med att du presenterar metoden för deltagarna. Förklara att deltagarna kommer att använda post-it-lappar för att dela sina tankar och reflektioner under workshopen.

Dela sedan ut en post-it-lapp och en penna till varje deltagare. Därefter ställer du en eller flera reflektionsfrågor relaterade till ämnet, t.ex. "Vad tänker du när du hör ordet 'hijab'?" eller "Slöjan är ett ämne som väcker många känslor. Vad tror du det beror på?" Be deltagarna att skriva ner sina tankar och reflektioner på post-it-lapparna.

Efter att deltagarna har skrivit ner sina tankar, låt dem en i taget dela sina post-it-lappar med resten av gruppen. Placera post-it-lapparna på en stor pappersduk eller whiteboard så att alla kan se och läsa dem. Diskutera det som skrivits på lapparna, notera eventuella gemensamma mönster eller insikter som framkommer från post-it-lapparna.

Därefter är det dags för gruppdiskussion i helgrupp.

Som ledare är det bra om du använder mönster och insikter från den tidigare diskussionen för att fördjupa den nya diskussionen och främja djupare förståelse för ämnet.

- Varför tror ni att just kvinnor med hijab blir mest utsatta för diskriminering/hatbrott?
- Varför tror ni att slöjan blivit så central i den politiska debatten om muslimer?
- Slöjan är ett ämne som väcker många känslor. Vad tror ni det beror på?
- Om slöjan skulle förbjudas på skolor och universitet, vilka konsekvenser skulle det innebära för slöjbärande kvinnor i deras liv?
- Hur kan vi tillsammans motverka antimuslimska hatbrott?

Avsluta workshopen genom att sammanfatta de viktigaste insikterna och slutsatserna som har delats under workshopen.

SUNITA MEMETOVIC

ANTIROMSK RASISM

Antiromsk rasism

Antiromsk rasism är fördomar eller rasism riktad mot romer, resandefolk eller personer som antas tillhöra dessa grupper. Antiromsk rasism handlar inte om romernas faktiska egenskaper utan om samhällets fördomar.

Den tidigare termen *antiziganism* utgår därför från det nedsättande ordet *zigenare*, termen ersätts nu med begreppet *antiromsk rasism*. I Sverige är romer en erkänd nationell minoritet sedan 1999.

Romernas historia

Baserat på språkliga jämförelser mellan romanes och sanskrit (indiskt språk) kunde tyska akademiker koppla romernas ursprung till nordvästra Indien. Romerna tros ha utvandrat från Indien under 900- eller 1000-talet. De bosatte sig då i olika delar av Europa och levde till en början i fred. Romerna blev dock sedan anklagade för att vara landsförrädare och djävulsdyrkare. Förföljelserna fortsatte och under 1900-talet orsakade rasbiologins framfart i Sverige att romerna ansågs vara lägre stående människor som inte var önskvärda. Hatet mot romer och resande har funnits i hundratals år och under 1400-talet började man förfölja romer i Europa. Ytterst få andra grupper har blivit så systematiskt diskriminerade, förföljda och trakasserade som romerna. Som folkgrupp var romerna en av de mest utsatta under andra världskriget. Forskare menar att nazisterna dödade ungefär hälften av alla Europas romer under andra världskriget.

Sverige tillät inte romer att resa in i landet och därmed kunde romska flyktingar som försökte fly det nazistiska folkmordet inte få hjälp. Efter Förintelsen hjälpte Sverige judiska överlevare över den svenska gränsen, överlevande romer fick inte hjälp. Istället höll Sverige sin gräns stängd specifikt för romer fram till 1954. All antiromsk rasism i dagens samhälle har en historisk bakgrund. Rasismen mot romer idag visar sig på olika sätt, hatet mot romer betraktas fortfarande som rumsrent i många samhällen i Europa. Fördomarna som göder diskrimineringen och trakasserier är väl utbredda och ständigt aktuella. Många romer i Europa fördrivs än idag när de försöker bosätta sig. De nekas sjukvård, arbete och får inte heller gå i skolan. Utan dessa grundläggande rättigheter är det mycket svårt att leva ett bekvämt liv och att ta sig ur den onda cirkeln av fattigdom. Det var inte förrän 1952 som Sveriges romer fick medborgerliga rättigheter, men det innebar inte att diskrimineringen slutade.

Fördomar och stereotyper

Många tror att det är en del av romsk kultur att ständigt flytta omkring.

Men sanningen är att romerna tvingats till att ständigt flytta. I filmer och serier finns romer sällan representerade, och när de väl finns med porträtteras romer oftast som opålitliga bedragare, spågummor, häxor eller tjuvar. Under andra världskriget kunde rykten om att någon var en häxa orsaka att den anklagade romska kvinnan greps och fördes till ett förintelseläger. Dessa skildringar av romer grundar sig i fördomar och stereotyper som man kan spåra flera hundra år bakåt i tiden, såsom att romer skulle vara tjuvar, kriminella, fattiga, opålitliga och onda. Man ser sällan romer porträtteras som till exempel läkare, bankmän eller brevbärare och det bidrar till att fördomarna tar plats.

Tiggeri och tiggeriförbud

Rumänien är ett av de länder där romerna hölls som slavar under 500 år, det var inte förrän 1856 som slaveriet upphörde. Det innebar dock inte att romerna fick rättigheter som fria människor, utan diskrimineringen fortsatte. De fick till exempel inte arbete, de fick inte bosätta sig och inte heller gå i skolan. Än idag är romerna extremt utsatta i dessa områden och en del romer ser ingen annan utväg än att tigga för att försörja sig själva och sina familjer. I Sverige finns många av dessa så kallade "EU-migranter", en del av dem är även traffickingoffer. Det har länge ryktats om att de romska tiggarna tillhör kriminella ligor, en studie från 2015 där över 1 200 romska tiggare intervjuades visar dock att tiggeriet inte varit organiserat. Många anser att förbuden mot tiggeri och gatumusik är direkt kopplat

till romerna. Syftet med förbuden är att köra bort de östeuropeiska musikanterna och tiggarna från gatorna. En del romer tror att ett förbud mot tiggeri leder till att många romer skulle tvingas till prostitution för att försörja sig och sina familjer.

Misstron mot myndigheter

Staten har "räknat" romer i olika omgångar och upprättat register i den så kallade "zigenare inventeringen" och förhört dem med tvång genom polisrazzior. Syftet med dessa register var att effektivisera den etniska rensningen av romer. Idag när romer vänder sig till myndigheter med till exempel polisanmälan är det mycket sällan det går vidare i de juridiska processerna. År 2013 avslöjades det att polisen i Malmö upprättat ett olagligt register över romer. Totalt 4 029 personer var registrerade, av dem var över tusen barn som fanns med enbart för att de har fötts i romska familjer. Registret visade inte brottslighet, många vuxna som fanns med var ostraffade, det handlade om en biologisk kartläggning av släktband. Polisens registreringar orsakade att romer än idag ofta inte har någon tillit till myndigheterna.

Konsekvenser av historiska förtryck

Många romska barn går inte ur grundskolan med godkända betyg. Det beror delvis på att romer och resande inte fick gå i skolan fram till år 1959. Det innebär att en hel generation äldre svenska romer inte är skriv- och läskunniga, vilket i sin tur påverkar kommande generationer i och med att de föräldrarna bland annat inte kan hjälpa sina barn med sina skoluppgifter. Romska släkter är utspridda på grund av förföljelse, ibland utspridda på olika kontinenter eftersom flera europeiska länder skickade romer till sina kolonier. Familjer splittrades när den svenska staten omhändertog romska barn och placerade dem i fosterhem runt om i landet för att tvångsassimilera romerna. Kvinnorna som tvångssteriliserades gick miste om att få bilda familj. Romerna gick även miste om sitt språk i och med att språkförbud rådde i stora delar av Norden, alla romer talar dock inte romani chib. Romernas utsatta situation har bidragit till att vissa grupper upphört med att tala och utveckla sitt språk, vilket påverkar gruppens möjlighet att bibehålla och stärka sin identitet.

Resandefolket, resande eller romer, är grupper som förr i tiden kallades för *tattare* eller *zigenare*, ord som idag används nedsättande.

Ordet romer används som ett samlingsbegrepp för olika romska grupper och resandefolk, vilka alla anses ha vissa gemensamma kulturella särdrag.

Ipad-lektionen

“Min son hade en lärare som var katastrof. Hon bara gav dem Ipad och sa, nu får ni jobba på dessa. Ett helt år gick utan att lärarna kollade på vad eleverna gjorde.

En dag sa min son. Vet du vad min lärare sitter och tittar på? Bling eller Ming, du vet något sånt där. Så jag kollade upp det. Det var en dejtingsida som hans lärare var inne på under lektionstid. Skojar du? Har du några läxor? Nej, sa han. Men vad är det som pågår i den där klassen, frågade jag. Vi gör vad vi vill. Vi sitter och tittar på youtube och spelar spel hela dagen, sa han. Då tänkte jag nej, det här går inte. Så jag gick med till skolan för att sitta med på lektionerna. När jag var där så sa barnen, titta hur fröken betar sig. Nu ska hon fjäska framför dig och visa sig bra. Barnen sa det rakt ut. Läraren blev helt röd i ansiktet. När läraren och jag pratade så satt hon där och pratade om någon annan lärare i klassen som barnen tyckte om. Hon satt alltså och pratade skräp om den andra läraren till mig framför dem. Så sa jag, vad är det ni gör här? Vad lär sig barnen?

Till rektorn så sa jag, min son har gått här i nästan ett helt år. Han har lärt sig att gå in på youtube och kolla på filmer. Vad är det ni har lärt ut under ett helt år? Min son kan inte skriva och kan inte läsa bra och ni ger honom en Ipad. Jaha, sa hon. Vet du när jag började här på skolan, då jobbade jag med z-barn. Jag hade z-timme då, sa hon.

Vad är z-timme frågade jag. Ja, då fick jag gå runt till alla romska barn och väcka dem och ta dem till skolan. För barnen ville ju inte komma till skolan. Ja, det har jag gjort, säger hon. Och vart vill du komma med det här? Vad är det du egentligen vill säga?

Jag sitter här och säger att det inte funkar i klassrummet. Barnen lär sig ingenting och du säger till mig att du hade z-timme. Jag kom inte hit för att prata om vad du har gjort i ditt liv. Jag är här för att prata om mitt barn. Då blev rektorn arg på mig och sa, jag vet hur jag styr min skola. Och jag vet hur ni z-ordet fungerar.”

Ordlista

Särdrag - Utmärkande egenskap.

Assimilation - Förvandling till att ha större likhet med något.

Tvångsterilisering - När en människa tvingas, av myndigheter, till sterilisering.

Etnisk rensning - Driva bort eller mörda människor som tillhör en viss minoritet eller etnicitet.

Stereotyper - Förenklade, överdrivna och låsta idéer om en person eller grupp.

Trafficking - Handel med människor för exempelvis arbetskraft eller sexuella ändamål.

Biologisk kartläggning - Att undersöka och beskriva något utifrån sin biologi.

Polisrazzia - Ett överraskande ingripande av polisen.

Integritetskränkning - Att en individs personliga sfär, liv och val inte respekteras.

Workshop - Antiromsk rasism

Workshopens syfte

Att genom aktuella romska berättelser, teoretisk kunskap och historisk bakgrund kunna identifiera den antiromska rasismens olika uttryck på individ- och samhällsnivå, och reflektera över dess effekter.

Upplägg Antiromsk rasism

1. Ipad-lektionen - Mild
2. Rasism mot romer - Medium
3. Polisregister och tiggeriförbud - Stark

MILD - IPAD-LEKTIONEN

Workshopen börjar med en gemensam tankekarta om begreppet "Romer". Därefter högläser ledaren faktatexterna *Antiromsk rasism* och *Romernas historia* i kapitel *Antiromsk rasism*. Sedan läser ledaren upp berättelsen "Ipad-lektionen".

Deltagarna ska först reflektera utifrån följande frågor:

- Kände du till att romerna utsatts för bland annat flera folkmord, rasbiologiska experiment och slaveri? Om inte, vad tror du det beror på?
- Vilka konsekvenser får osynliggörandet av romernas och deras historia?

Efter den korta reflektionen skriver ledaren nya diskussionsfrågor upp på tavlan som deltagarna ska diskutera i en fishbowl:

- Vilka antiromska uttryck ser ni i berättelsen?
- Ser ni några historiska kopplingar till berättelsen? Vilka då isåfall?

En fishbowl gör du genom att skapa en stor cirkel med hjälp av stolar. En stol för varje deltagare. Skapa en mindre cirkel med stolar inuti den större cirkeln med 6 stolar.

Metoden går ut på att bara personerna i den inre cirkeln får tala. Deltagare som sitter i den yttre cirkeln får bara observera och lyssna. Dock ska det alltid finnas en ledig stol i den inre cirkeln. Ifall någon i den yttre cirkeln vill ge sig in i samtalet så kan de gå och sätta sig på den lediga stolen. Då måste också någon i den inre cirkeln som känner att de inte längre bidrar till diskussionen flytta ut till den yttre. På så vis är det alltid en ledig stol i den inre cirkeln. Detta skapar en typ av panelsamtal där de som talar successivt byts ut. Metoden kräver att deltagare tar ansvar för sin egen roll i en diskussion och antingen tar plats i inre cirkeln för att bidra till diskussionen, eller flyttar ut när man inte längre har något att säga.

MEDIUM - RASISM MOT ROMER

Börja övningen med att högläsa faktatexten *Fördomar och Stereotyper* i kapitel *Antiromsk rasism* för deltagarna. Därefter delar du in deltagarna i grupper där de ska diskutera följande frågor:

- Vilka konsekvenser innebär osynliggörandet för romer idag?
- Hur tror ni att dessa typer av fördomar påverkar individen?
- Hur tror ni det påverkar romska barn att växa upp utan att se sig rättvist representerade och porträtterade i populärkultur?

Högläs därefter artikeln *Jag är rädd att jag finns med i polisens register*. Diskutera sedan i bikupor och sedan i helgrupp vilka tankar och känslor artikeln väcker inom er. Hur tror ni att situationen påverkade Jessica och andra romer?

Diskutera i helgrupp.

- Vilka stereotypa föreställningar och fördomar kan ha påverkat myndigheternas behandling av romer i Sverige?
- Artikeln publicerades 2013, hur ser situationen ut för romer idag?
- Vad kan jag/vi göra för att motverka rasismen mot romer i min egen/vår vardag?

Artikel att diskutera:

"Jag är rädd för att jag finns i polisens register"

Hon vet inte om hon är med i polisens register över romer men misstänker det. Vi träffade idag Jessica som idag anordnar en demonstration mot registreringen.

Hon är osäker på om romernas situation i Sverige kommer att förbättras men vill arbeta för att det blir så. Jessica, arrangör till kvällens demonstration i Stockholm mot polisens registrering säger att hon inte vet om hon själv finns med i registret. Hennes familj kände dock igen en treårig kusin på en censurerad bild som publicerats i Dagens Nyheter och som tagits ur registret. Hon misstänker därför att hon kan finnas med.

- Det är nästan så att man inte blir förvånad längre. Det är alltid någonting, romer tas bara upp i negativa sammanhang. Vi lever i 2013. Det är ett modernt land. Sverige ska stå för mänskliga rättigheter oavsett grupptillhörighet. Det är inget jag känner att jag får uppleva, säger hon.

Vi träffade henne på ett nästintill folktomt café. Jessica har beställt en kaffe med sojamjolk. Kaffet står orört medan hon berättar om hur hon har känt sig de senaste dagarna.

- Det är jättetragiskt. Jag känner mig kränkt. Var spelar det för roll var jag kommer ifrån? Ska jag, mina syskon och min familj leva i ett samhälle där vi inte känner trygghet från regeringen, polisen, staten? Bara för att man är romer? Man känner ingen tillit över huvud taget, fortsätter hon.

Hon är född och uppvuxen i Sverige. Hennes pappa kom hit som fyraåring och har bott i Sverige sedan dess. Romer har sitt ursprung i Indien och enligt lingvister är romernas språk, romani, besläktat med sanskrit. 1322 var den första kända gången romer anlände till Europa och Kreta. Troligen var det också då de först blev kallade zigenare, "de som inte ville ha kontakt med någon". Efter ankomsten till Europa splittrades romerna i olika grupper och slog sig främst ned i Östeuropa. Dessa länder var tekniskt eftersatta och romerna uppskattades för sina kunskaper i metall- och konstsmide, läkekonst och musik.

"Jaha, om du är rom, bor du på cirkus då? Eller har ni någon husvagn som ni åker runt med hela tiden?" Det spelade ingen roll att hon försökte förklara att hon bodde i en lägenhet med sin familj, precis som han.

Jessica minns när hon upptäckte sambandet mellan rom och att inte räknas som en fullvärdig människa. Lågstadiet i fyran när hennes klasskamrater frågade henne om hon var tattare. Högstadiet, klasskamratens kommentar om att hon bodde på en cirkus.

1512 kom de första romerna till Sverige och mottogs väl. I Stockholms stads tänkeböcker antecknades att drygt 30 familjer, "them man kallar Tatare" hade anlant med sitt överhuvud "herr Antonius, en greve med sin grevinna". Vänligheten skiftades dock snabbt till misstänksamhet. Gustav Vasa anklagade dem för att vara spioner, "en förrädisk hop, som hit i landet äre förskickade för att förkunska".

Fördomarna mot romer har levt kvar och romer har behandlats illa även i modern tid. Nu senast registreringen av romer av polisen. Jessica viker ned blicken ett tag. Sojamjölken har skurit sig med det svarta kaffet och skapat olika skikt mellan svart och vitt. Hon är inte van vid att bli intervjuad men tittar upp bestämt.

Rösten vibrerar dovt av ilska men också sorg.

- Jag var illamående hela dagen. Jag var arg, frustrerad. Jag visste inte vad jag skulle göra. Vad har de för rätt att ta mig, mina yngre syskon i ett sådant register, befria en på de rättigheter som man ska ha? Bara på grund av att vi är romer.

Redan 1944, med det samtida intresset för rasbiologi, registrerade socialstyrelsen 8000 tattare i vårt avlånga rike. Under tiden pågick andra världskriget. Runt en halv miljon till 1,5 miljon romer mördades. Slutet av kriget innebar en plötslig våg av humanism, något behövdes göra.

1954 års zigenarutredning bekräftade att "zigenaren blivit utsatta för en många gånger mycket upprörande rasdiskriminering i vårt land". Romerna skulle få hjälp. Utbildning. Bostäder. Arbeten. Detta skulle ske genom total assimilering. Utan någon som helst respekt för romernas kultur och historia.

Jessica tycker inte att regeringen tar sitt ansvar, trots alla utredningar. Hon tycker inte heller att Reinfeldts uttalande tydligt visat på statsministerns ståndpunkt i frågan. Det är bara ett problem som väntar på att få blåsa bort.

Hon tror att romernas utanförskap bottnar i fördomar. Hon säger att hon likt många andra är uppväxt i en familj där utbildning, hårt arbete och att allmänt vara en bra individ ses som positivt.

- Men det spelar ingen roll. Man blir inte accepterad. Det finns alltid någon någonstans som sätter gränsen och säger "Nej, nu tar det stopp. Ni får ni inte komma längre fram i det ni försöker göra".

Jessica tror inte heller att registret kommer att försvinna, inte med dagens teknologi. Hon ser en risk att högerextrema grupper kan få tag på listan.

Vad tror du kommer att hända nu?

- Jag tror att folks ögon kommer att öppnas mer. De som har startat registreringen måste avgå. Jag är osäker på om politiker kommer att göra något åt detta men förhoppningsvis ser de att vi står upp för vår sak. Jag hoppas att folk får en annan uppfattning om oss och förstår att vi är precis som dem.

Hon funderar på att börja plugga snart igen. Kanske till socionom. Hon vill förändra synen på romer och arbeta mot fördomar i allmänhet. Det är därför hon valde att arrangera en demonstration som kommer att hållas på Mynttorget i Stockholm idag fredag.

- Men jag är inte en aktivist eller professionell i frågan. Jag är en helt vanlig 22-åring, säger hon.

STARK - POLISREGISTER OCH TIGGERIFÖRBUD

Börja övningen med att högläsa faktatexterna *Tiggeri och Tiggeriförbud* och *Misstro mot Myndigheter* i kapitel *Antiromsk rasism*. Flera förbud har föreslagits eller trätt i kraft som påverkar romer, så som gatumusik-förbudet: sedan 2009 får musiker inte spela i centrala Göteborg. Tiggeriförbudet föreslås i många städer och finns redan i flera kommuner. Be deltagarna reflektera över de första frågorna enskilt innan de går över till att diskutera i helgrupp genom en Fishbowl.

- Varför tror du att människor tigger?
- Hur känner du när du ser en människa tigga? Hur tror du att du hade försörjt dig om du på grund av diskriminering inte fick jobb, bidrag och heller inte fick tigga pengar?
- Vilka argument använder politikerna sig av för att förbjuda tiggeri respektive gatumusik? Varför vill inte politikerna ha tiggare på gatan?

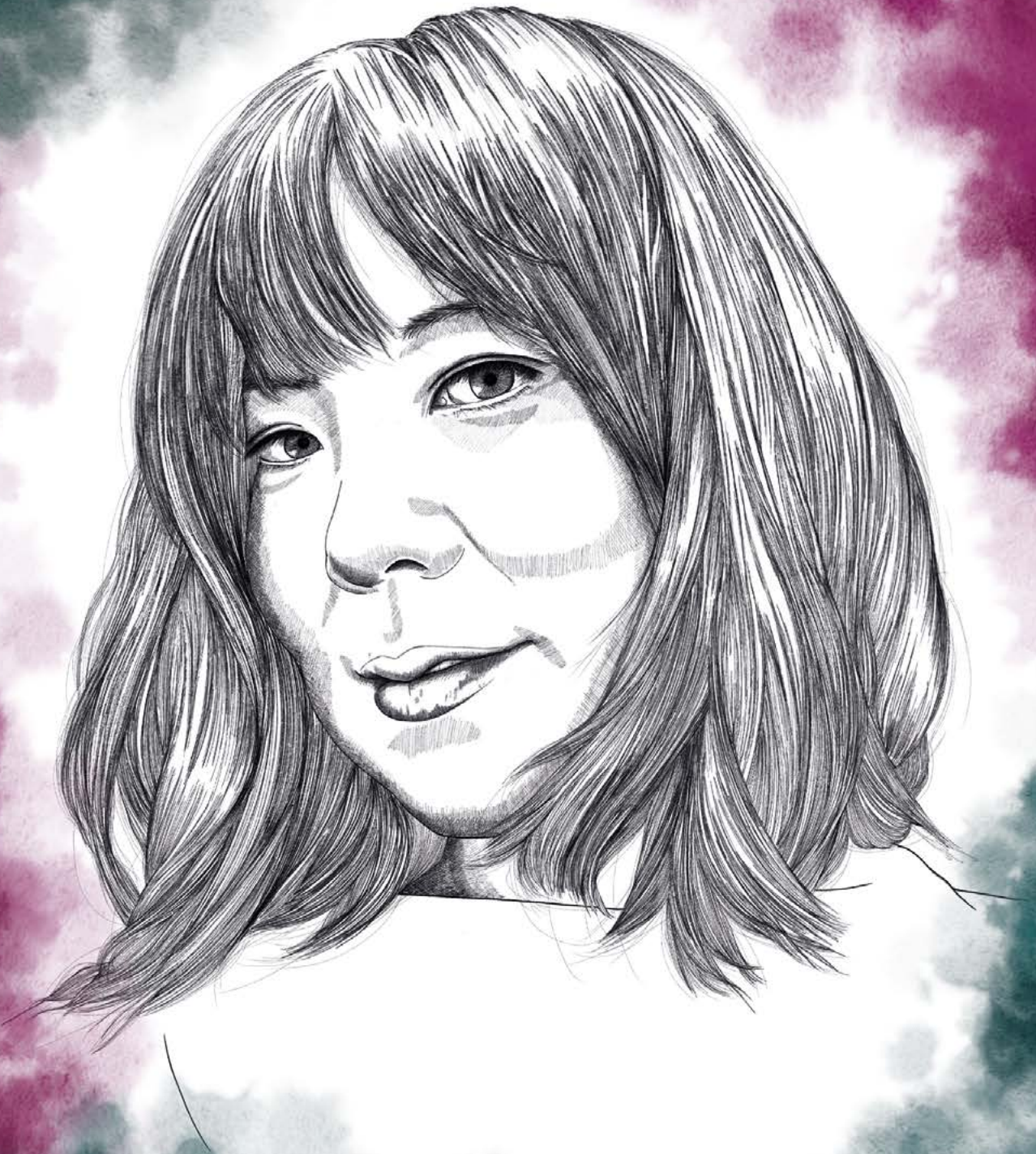
Efter reflektionsstunden och diskussionen går ledaren över till att skapa en "Fishbowl" där deltagarna diskuterar följande fråga:

- Vilka konsekvenser skulle ett tiggeriförbud få?

En fishbowl gör du genom att skapa en stor cirkel med hjälp av stolar. En stol för varje deltagare. Skapa en mindre cirkel, inuti den större cirkeln, med sexstolar.

Metoden går ut på att bara personerna i den inre cirkeln får tala. Deltagare som sitter i den yttre cirkeln får bara observera och lyssna. Dock ska det alltid finnas en ledig stol i den inre cirkeln. Ifall någon i den yttre cirkeln vill ge sig in i samtalet så kan de gå och sätta sig på den lediga stolen. Då måste också någon i den inre cirkeln som känner att de inte längre bidrar till diskussionen flytta ut till den yttre. På så vis är det alltid en ledig stol i den inre cirkeln. Detta skapar en typ av panelsamtal där de som talar successivt byts ut. Metoden kräver att deltagare tar ansvar för sin egen roll i en diskussion och antingen tar plats i inre cirkeln för att bidra till diskussionen, eller flyttar ut när man inte längre har något att säga.

LISA WOOL-RIM SJÖBLOM

ANTIASIATISK RASISM

Antiasiatisk rasism

Antiasiatisk rasism drabbar asiater med ursprung från Öst- och Sydostasien. Ordet sinofobi kommer från det latinska språket och är från början kopplat till Kina. Sinofobi sätter fingret på de generaliseringar, de ogrundade tankar som rasismen bygger på. Med andra ord, att alla som har ett utseende som antas vara kinesiskt drabbas av samma typ av rasism. Antiasiatisk rasism uttrycks bland annat genom det som kallas för gulinghumor, att "skoja" om östasiaters föreställda utseende, egenskaper och tal samt genom stereotyper och nidsbilder på östasiaters bekostnad.

Historiska förklaringar till nidsbilder

Nidsbilder har som syfte att förlöjliga olika grupper av människor och göra dem mindre människolika. När nidsbilder används om och om igen blir bilderna till slut normala. När det kommer till antiasiatiska nidsbilder målas "asiaten" med en klargul hudfärg, utstående och långa framtänder, sneda ögon och en konformad rishatt. Den gula hudfärgen går tillbaka till 1758 där biologen Carl von Linnés uppdelning av människoraser beskrev östasiater på detta sätt. I samband med detta skildras asiater också som stela, allvarliga och giriga. Den gula hudfärgen är därför kopplad till ett rasbiologiskt system, där människor värderas olika. De utstående framtänderna går tillbaka till 1800-talets USA och kallades för "buck teeth". Den bilden kommer från början från en kampanj mot kinesisk invandring. Genom att använda "buck teeth"-bilderna ville amerikaner beskriva kinesiska invandrare som skadedjur och monster. Det var ett effektivt sätt att sprida uppfattningen om kineser som oönskade i samhället.

I takt med den europeiska koloniseringen runtom i världen förändrades också sättet att måla "asiatiska" ögon. Ögonen gjordes allt mindre och snedare för att förstärka skillnaden mellan östasiater och européer. På den här tiden gjordes den "europeiska" ögonformen till ett skönhetsideal, en typ av global mall för skönhet. I dagens nidsbilder målas ögonen ofta bara med sneda streck och är enligt det europeiska skönhetsidealet en slags markör för "fulhet". Konhatten är en vanligt förekommande detalj i nidsbilder med grund i "kulierhandeln" under senare delen av 1800-talet. Under den här tiden ersattes slavhandeln med afrikaner av asiatiska kontraktsarbetare fram till andra världskrigets utbrott. I samband med arbetet var det vanligt att asiater bar hatten för att skydda sig mot solen. Därför är den konformiga hatten än idag starkt förknippad med östasiater.

Det finns några vanliga antiasiatiska stereotyper, det vill säga förenklade, överdrivna och låsta föreställningar av östasiater som individer eller som grupp. Det kan vara i ord, i text och i bild. Några av stereotyperna är: östasiaten som "bästa invandraren", "virusbäraren", östasiatiska kvinnor som "exotiska" och östasiatiska män som "oattraktiva".

Stereotypen "bästa invandraren"

Stereotypen går ut på att beskriva östasiater som tysta, smarta och hårt arbetande invandrare som "vet sin plats". De ställs ofta mot andra grupper och beskrivs som "bättre" än andra. En del skulle kanske tänka att det är en positiv stereotyp, men i verkliga fallet låser stereotypen fast personer i vissa egenskaper. Det innebär att individer som beskrivs som östasiater inte får vara sig själva. En annan konsekvens av stereotypen är att olika grupper i samhället ställs mot varandra. I det här fallet används "asiaten" som ett gott exempel på att invandring är bra, i jämförelse med exempelvis afrikaner eller muslimer.

Stereotypen "virusbäraren"

Stereotypen om virusbäraren grundar sig i förenklade uppfattningar om östasiaters matvanor och djurmarknader i Asien. Marknaderna har kritiserats på grund av sin dåliga djurhållning. Det har i sin tur skapat fördomar om östasiaters matvanor och deras hygien. Konsekvenserna av detta

blir att östasiater målas ut som "virusbärare" och anses vara ett hot mot samhället idag. Under coronapandemin 2020 ökade hatbrotten mot östasiater just på grund av att de beskylldes för virusets uppkomst och spridning.

Stereotypen om östasiatiska män som "oattraktiva".

För östasiatiska män går stereotypen ut på att beskriva män som "oattraktiva" och ibland "feminina". Den här stereotypen går också tillbaka till 1800-talets USA. På den här tiden invandrade många kineser och japaner till USA för att arbeta. Amerikanerna såg den arbetskraftsinvandringen som ett hot mot jobben. Därför fick kineser och japaner endast jobba med vissa yrken så som tvätt, skrädderi och restaurangyrken, som på den tiden klassades som "feminina yrken". I Hollywoodfilmer får östasiatiska skådespelare inte sällan spela stereotypiska roller som datornörd, ninja eller mattegeni. Det är ytterst sällan östasiatiska män skildras som hjältar eller andra typer av åtråvärda roller.

Stereotypen om östasiatiska kvinnor som "exotiska"

För östasiatiska kvinnor går stereotypen ut på att måla upp dem som underlägsna, exotiska och sexuella objekt. Det är också en stereotyp som går tillbaka till andra världskriget, då USA framställde Japan som en fiendnation. I samband med detta stärkte USA sitt inflytande över Japan genom att framställa japanska kvinnor som sexuella objekt. Ett exempel på detta är "Geishan" som målades upp som en lyxig kvinna tillgänglig för sexköp. År efter år släpper porrsajten Pornhub sin statistik över de vanligaste sökningarna, ordet "asian" är alltid med bland de absolut vanligaste sökningarna. Detta innebär att den historiska stereotypen fortfarande är lika aktuell. Idag är det inte ovanligt att östasiatiska kvinnor vittnar om sexuella kommentarer eller anspelningar mot dem i vardagen.

Ätpinnarna

För "Tre år sen blev jag klar med mitt kandidatarbete och bestämde mig då för att göra någonting helt annorlunda än vad min utbildning gick ut på. Jag bestämde mig för att bli lärarvikarie i matematik och teknik för en högstadielklass och jag var jättetaggad för att nu ska jag få känna hur det känns att vara på andra sidan skolbänken och lära ut det jag kan. Så första dagen kom på jobbet och jag står ensam i klassrummet medan eleverna kommer in en efter en. Samtliga kollar lite konstigt på mig men jag tänkte för mig själv, äsch, det är väl inget konstigt. De är bara nyfikna. Så jag körde igång en liten presentationsrunda men hann inte komma så jättelångt innan jag blev avbruten av en elev längre bak klassen. Han sa, var kommer du ifrån?

Jag hann väl inte tänka så jättemycket, jag tänkte mer på, menar han var i Göteborg jag kommer ifrån? Eller är det kanske min skånska dialekt som avslöjar att jag inte är härifrån? Men han fortsatte, är du från Kina? Jag blev ställd. Here we go again, tänkte jag. Detta ständiga fokus på varför jag inte ser ut som dom i klassen. Så jag sa som det var och hoppades på att vi kunde gå vidare. Jag är född i Sverige men mina föräldrar dom är från Vietnam. Och det var just det här med Vietnam som fick klassen att reagera. De började mumla och frågade varandra var det var för någonting. Vadå Vietnam? Var ligger det någonstans? Eleverna ställde frågor till mig. Varför äter såna som ni hundar? Kan inte du visa några karateslag? Ey, säg någonting på det där språket? Jag försökte lugna ner klassen men det gick inte. Fler frågor om mitt utseende uppkom. Om jag verkligen var svensk. Om hur mina föräldrar hittade hit. En timmes lektion kändes plötsligt som en åtta timmars lektion. Jag var helt utmattad. Väl hemma försökte jag ändå borsta bort vad som hände. Äsch, barn är nyfikna, det är okej. Imorgon blir bättre.

När morgondagen kom var jag inte längre först i klassrummet. Där satt ett gäng killar som spelade upp musik från sina mobiltelefoner. Men det var inte vilken musik som helst. Det var traditionell kinesisk musik. Och de här killarna, de skrattade när de såg min reaktion. Men jag bestämde mig för att köra på lektionen som vanligt. Jag vänder mig om och skrev på den svarta tavlan. Men det var också då jag kände någonting träffa min högra axel. Var det en penna eller suddgummi? Jag vände mig om och såg ätpinnar ligga på golvet. Samma killgäng längre bak i klassrummet skrattade och de fortsatte kasta ätpinnarna mot mig under lektionens gång. Jag kände mig som ett djur på zoo. Jag kände mig utpekad. Jag kände mig utskrattad. Att de dessutom planerat detta och snackat ihop sig gjorde mig ännu mer obekvämt. Jag kände mig maktlös. Istället för att undervisa som lärare i ett år så blev det tyvärr bara två månader. Jag var så besviken."

Ordlista

Nidbild - Förvrängd, elak och överdriven bild.

Stereotyper - Förenklade, överdrivna och låsta ideér om en person eller grupp.

Buck teeth - De utstående framtänder som asiater avmålades med.

Hatbrott - När en person agerar utifrån en negativ inställning mot en viss persons egenskaper som exempelvis hudfärg eller etnicitet.

Retorik - konsten att tala väl och övertyga andra.

Stigmatisering - Att utpeka något/någon som avvikande.

Workshop - Antiasiatisk rasism

Workshopens syfte

Att genom aktuella berättelser, teoretisk kunskap och historisk bakgrund kunna identifiera olika antiasiatiska uttryck på individ och samhällsnivå, och reflektera över dess effekter i stort.

Upplägg Antiasiatisk rasism

1. Ätpinnarna - Mild
2. Antiasiatiska stereotyper- Medium
3. Bilder, nidsbilder och gulinghumor - Stark

MILD - ÄTPINNARNA

Övningen börjar med att du högläser definitionen av *Antiasiatisk rasism* och faktatexten *Vanliga antiasiatiska stereotyper* i kapitlet *Antiasiatisk rasism*.

Sedan läser du berättelsen "Ätpinnarna" för gruppen.

Öppna upp för gemensam spontan reflektion genom att ställa följande frågor till deltagarna:

- Har du varit med om något som liknar berättelsen som ni just lyssnade på?
- Hur kändes det?
- Var det något speciellt i berättelsen som fastnade hos dig?

Be därefter deltagarna att två och två samtala om berättelsen utifrån följande frågor:

- Uppmärksammade du några normer i filmen?
- Varför frågar eleverna om vikariens bakgrund?
- Vilka stereotyper om östasiater identifierar du i berättelsen?
- Ser du någon form av "gulinghumor" i berättelsen?
- Varför tror du att eleverna inte vill lyssna på sin vikarie?
- Skulle du agera om du exempelvis var en kollega till vikarien?
- Hur skulle du agera om du exempelvis var en kollega till vikarien?
- Hur tycker du att rektorn borde agerat i den situationen?

MEDIUM - ANTIASIATISKA STEREOTYPER

Övningen börjar med att du högläser faktatexten om *Vanliga antiasiatiska stereotyper* i kapitlet Antiasiatisk rasism för deltagarna. Därefter är det dags för en *Talarrunda*.

Metoden innebär att gå laget runt och låta alla deltagare komma till tals. Detta är ett bra sätt att låta dem som inte vanligtvis tar mycket plats uttala sig. För att begränsa talarrundan kan alla få max en minuts talartid. Det är bra om någon i gruppen har koll på tiden. Ett annat sätt att begränsa tiden är att bestämma vilka eller vilka frågor som ska besvaras. En viktig funktion med talarrundor är att alla ska få komma till tals på samma premisser. Bromsa den som överträder tiden.

Använd en så kallad "talarpinne" som, precis som det låter, kan vara en pinne eller ett föremål som markerar vem som har ordet. Innehavaren av pinnen/föremålet får inte avbrytas. Talarpinnen skickas vidare till nästa person på tur.

Utgå från dessa frågor i talarrundan:

- Vilka konsekvenser får virusbärrar-stereotypen för asiater?
- Hur påverkar stereotypen om östasiatiska män som "oattraktiva" deras självbild och möjligheter inom romantiska och sociala relationer?
- Hur påverkar sexualiseringen av östasiatiska kvinnor deras säkerhet och välbefinnande i det offentliga rummet?
- Hur påverkar den stereotypa bilden av östasiater som tysta, smarta och hårt arbetande invandrare samhällets syn på andra icke-vita grupper?
- Vilka risker finns det med att idealisera en viss grupp och jämföra den med andra grupper? Hur kan detta leda till ökad segregation och konflikt?

STARK - NIDBILDER OCH "GULINGHUMOR"

Övningen börjar med att du högläser stycket *Historiska förklaringar till nidbilder* i kapitlet Antiasiatisk rasism. Därefter delar du in deltagarna i mindre grupper om tre. Dela sedan ut bilderna från *Kunskapsbanken Bilders Makt* till de olika grupperna. Det gör ingenting om flera grupper får samma bilder.

Be varje grupp att besvara följande frågor:

- Vad föreställer bilderna?
- Uppmärksammar du några normer i bilderna?
- Vad är budskapet med bilderna?
- Ser du någon form av "gulinghumor" i bilderna? Om ja, vilken då?
- Ser du några stereotyper i bilderna? Om ja, vilka då?
- Varför skapas bilderna än idag?
- Hur skulle du reagera om du såg bilderna i en tidning, reklamfilm, i sociala medier eller på nätet?

Samla deltagarna efter en stund för att i helgrupp resonera utifrån de bilder som de fått analysera.

- Vilket budskap ligger bakom nidbilderna?
- Till vem skrivs budskapet?
- Vilka konsekvenser får nidbilderna för östasiater i samhället?
- Vilken typ av bilder och bildspråk skulle du vilja se istället?

Kunskapsbanken. Bilders makt. 2020. Geishan, China Doll och Miss Saigon. Stereotyper av asiatiska kvinnor. Mångkulturellt Centrum.

Kunskapsbanken: Bilders makt. 2020. Förlöjligande och demonisering av "asiater". Mångkulturellt centrum.

Kunskapsbanken. Bilders makt. 2020. Den gula färgen. Mångkulturellt Centrum.

AYSHA JONES

ANTISVART RASISM

Antisvart rasism

Antisvart rasism och hudfärg

Enligt Mångkulturellt centrum beskrivs antisvart rasism (afrofobi) som "fientlighet mot människor som har sitt ursprung i subsahariska Afrika". I Sverige kallas svarta svenskar för afrosvenskar. Afrosvenskar är den grupp som är mest utsatta för hatbrott och diskriminering i Sverige. Det gemensamma för afrosvenskar är deras hudfärg, som blir en markör för deras bakgrund. Antisvart rasism leder till att människor med olika hudfärger behandlas olika, där svarta personer möter nackdelar i vardagen. För afrosvenskars del har antisvart rasism en tydlig historisk koppling till Sveriges roll i slaveriet.

Sveriges roll i slavhandeln

Den svenska staten gjorde sin första slavexpedition år 1646. På den här tiden bedrev Sverige handel med förslavade afrikaner. En del av dessa afrikaner blev köpta och skickades sedan till Sverige. Längre fram i tiden, mer exakt 1784, tog Gustav III den karibiska ön Saint-Barthélemy som koloni.

Ön blev en viktig svensk och internationell handelsplats för handel med slavar.

Den globala slavhandeln framställde afrikaner som "enkla vildar" utan kunskap om att exempelvis bruka jord, bygga vägar eller hus. Det var vanligt att prata om det "mörkaste Afrika" där ord som kriminalitet och smuts användes för att beskriva kontinenten. Beskrivningarna av Afrika gjordes i stor kontrast till Europa som beskrevs som "upplyst" och "rent". Under 1700-talet var den svenske forskaren Carl von Linné framstående i rasforskning, det vill säga teorier om olika människoraser och deras egenskaper.

Han utvecklade en rasordning baserad på hudfärg. I den beskrevs européer som vita för att de var "rena", "civiliserade" och "upplysta".

I kontrast till européerna beskrevs afrikaner som svarta eftersom de ansågs vara "smutsiga", "vilda" och "osmarta". Indelningen i människoraser som Linné tog fram har bidragit till att skapa olika nivåer mellan olika grupper med olika hudfärger. I dagens samhälle går det att dra vissa kopplingar till just denna rasordning.

Rasistiska stereotyper idag

Än idag lever många stereotyper om svarta kvar i samhället. Med stereotyper menas förenklade, överdrivna och låsta idéer om en person eller grupp. I de flesta fall har de bara bytt skepnad. Historiskt sett har bilden av svarta personer varit koncentrerade till ett antal ogrundade idéer om deras natur, begåvning och sexdrift. Det finns många stereotyper idag som är direkt kopplade till dessa föreställningar, tre av dessa är stereotyperna om svarta som aggressiva, osmarta och översexuella.

Stereotypen om svarta som aggressiva

Det är inte ovanligt att svarta personer beskrivs som "aggressiva". En sådan stereotyp kan bli aktuell redan i förskolan eller i skolan, då svarta barn och unga på förhand kan bli utpekade som "bråkstakar" eller kriminella och till exempel anklagas för att ha startat ett slagsmål.

Stereotypen om svarta som osmarta

Utöver stereotypen om svarta som aggressiva finns en annan stereotyp som fortfarande lever idag, svarta som "osmarta". Det vill säga, att svarta personer skulle ha svårare att lära sig saker och prestera i utbildning eller arbete. Denna stereotyp förverkligas när svarta barn inte förväntas prestera bra i skolan av vuxna runt dem, eller när högutbildade svarta vuxna har svårare att få jobb som matchar deras utbildning.

Stereotypen om svarta som översexuella

Det finns också en stereotyp om svarta som översexuella. Det vill säga att de skulle ha en starkare sexlust och är drivna av sina lustar, utan gränser. Stereotypen grundar sig i tanken att svarta män och kvinnor inte anses duga till något mer än att utforskas på ett kroppsligt och sexuellt plan.

Hatbrott

Det sker hatbrott mot afrosvenskar på offentliga platser i Sverige. Ett hatbrott är en handling med ett tydligt mål att nedvärdera en individ på grund av exempelvis hudfärg eller etnicitet. Afrofobiska motiv är vanligast bland anmälda hatbrott. Enligt Brottsförebyggande rådet kom det sammanlagt 7092 polisanmälningar med hatbrottsmotiv år 2018. Av alla polisanmälningar utgjorde afrofobiska motiv 19%. Det är en femtedel av alla rasistiska hatbrott. Trots att den afrosvenska gruppen är liten, i förhållande till den svenska befolkningen, står de inför en större risk att utsättas för rasistiska attacker än andra grupper.

Rasism inom ordningsmakten

Rapporter visar att svarta ofta blir behandlade negativt och misstänkliggörs av både poliser och väktare. Det kan exempelvis röra sig om att bli stoppad av polisen utan anledning. Det kallas för rasprofilering. Det kan också innebära att bli förföljd av väktare när man handlar i butiker eller bli nekad inträde till nattklubbar. Ett antal poliser och väktare vittnar om rasism bland sina kolleger och chefer. Att ofta stoppas av polisen skapar en känsla av att man utan orsak behandlas som en kriminell person. I rapporten beskriver afrosvenskar också hur de ibland misstänkliggörs när de själva är brottsoffer. Andra vittnar om våldsam behandling, där de blivit misshandlade, skadade och nedvärderade av anställda inom ordningsmakten.

De senaste åren har mängder av protester runt om i världen uppmärksammat ordningsmaktens och framförallt polisens felaktiga behandling av svarta invånare. *Black Lives Matter* rörelsen grundades 2013 efter att den afroamerikanske Trayvon Martins mördare blev friad. 2020 tog poliser livet av afroamerikanske George Floyd. Idag har Floyd blivit global symbol för svarta män, kvinnor och barn i USA som dött på grund av polisens övervåld. *Black Lives Matter* rörelsen finns även i Sverige. Grundaren av den svenska grenen av Black Lives Matter heter Aysha Jones. Rörelsen stödjer exempelvis individer med att betala advokatkostnader till utsatta afrosvenskar.

Diskriminering

På samma sätt som afrosvenskar riskerar att utsättas för hatbrott, riskerar de även att utsättas för diskriminering. När en person behandlas sämre än en annan person i en liknande situation, då har diskriminering skett. Utredning efter utredning visar att grupper i samhället som har annan hudfärg än vit riskerar att utsättas för diskriminering på olika områden. Ett av dessa områden är arbetsmarknaden. I en statlig utredning från 2005 som heter "Det blågula glashuset" står det exempelvis att både utbildningssektorn och arbetslivet utgår från den vita majoriteten som norm, vilket påverkar svenskar som inte är vita negativt. Några år efter kom Länsstyrelsens rapport som heter "Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden". Även i denna rapport visade resultatet på samma negativa resultat.

Gympalektionen

“Vi hade precis flyttat till en annan del av stan när min son började i tredje klass, en helt ny skola. Han har alltid tyckt om att gå till skolan och hade alltid lätt för att lära sig och tyckte att det var jätteviktigt att gå i skolan. Vid den här perioden så skrev de nationella provet och det hade gått jättebra för honom. Strax därpå så får jag ett samtal från skolan där då rektorn vill ha ett möte med mig. Det första jag tänker på är liksom, vad har han gjort? Vad är det? Vad är det som har hänt nu? Men när jag kom upp till expeditionen så förklarar hon att han hade jättebra resultat och de hade gått jättebra. Och så frågar hon mig, har ni verkligen bott i Angered? Och jag svarade ja, och hon fortsätter och säga, det är jättebra för deras skola och det ser jättebra ut. Så då säger jag, men hade du inte förväntat dig att han skulle vara så duktig i skolan, bara för att vi har bott i Angered? Men då säger hon, nej, men du behöver inte ta det på det viset. Det här är jättebra för oss. Men då säger jag att, det är egentligen så är det Angered som har gjort allt jobb och inte ni. Och då vill hon inte fortsätta prata med mig och lyssna.

Under den här perioden så är min son väldigt aktiv. Han älskar gympa men helt plötsligt så slutar han gå på lektionerna. Jag försöker prata med honom och fråga varför, men jag får inget riktigt svar. De andra barnen i klassen har känt varandra sen förskoleklass och han har kommit helt ny i klassen. Men har några i klassen där det har klickat jättebra och han spelar fotboll med dem. Men jag märker att det blir konflikter i skolan. En dag hör jag när han pratar med sin storasyster och då frågar han henne, vad betyder jävla n***r? Han har aldrig hört det här förut. Då förklarar hon det för honom och då bryter han ihop totalt. Och när jag pratar med honom så berättar han då att han blir kallad för jävla n***r, att han är brun och ful, han ser ut som en bajskorv. Efter det här samtalet så tar jag kontakt med rektorn och förklarar vad som har hänt. Då säger hon bara, det är ju bara barn, de förstår inte vad det innebär. Men det går så långt att de andra barnen börjar slå honom och när han till slut börjar försvara sig, så blir han kallad upp till rektorn. Och då säger rektorn till honom att så som det ser ut nu så har han ingen framtid. Han kommer bli kriminell precis som alla andra i Angered.”

N-ordet refererar till det rasistiska ordet "neger" som historiskt alltid haft en negativ betydelse. Det användes bland annat på den svenska kolonin St Barthélemy som köptes av Gustav III år 1784. I den svenska kolonin arbetade afrikanska slavar. Slavhandeln pågick i över 60 år. De afrikanska slavarerna hade inga rättigheter. De piskades med en n-piska när de inte gjorde som ägarna ville. N-ordet användes också som ett motsatsord till människa och används i samband med nedvärderande arbetsuppgifter. Ordet är avhumaniserande och kränkande. Numera kan ordet ses som hets mot folkgrupp om det används för att förolämpa svarta.

M-ordet refererar till det rasistiska ordet "mulatt" som till vardags används som en beskrivning för en person med en vit och en svart förälder. Mixad är det korrekta ordet att använda. M-ordet är ursprungligen en slavtitel som kommer från ordet mula, en korsning mellan en häst och åsna. M-ordet fungerar därför som ett rasistiskt ord för blandras, det vill säga blandningen mellan den vita hästen och den svarta åsnan. I mänskliga termer beskriver m-ordet korsningen mellan en människa (den vita) och ett djur (den svarta).

Ordlista

Antisvart rasism - Rasism som riktar sig specifikt mot svarta globalt och afrosvenskar i Sverige.

Brottsbalk - Den del av lagen (balken) som handlar om brott.

Börda - Börda är synonymt med ordet lass eller last. Det är något tungt en kan bära.

Diskriminering - När en person behandlas sämre än en annan i en liknande situation.

Hatbrott - När en person agerar utifrån en negativ inställning mot en viss persons egenskaper som exempelvis hudfärg eller etnicitet.

Rasprofilering - Handlingar i polisens verksamhet som görs på basis av hudfärg och etnicitet och som förstärker en rasistisk ordning i samhället.

Stereotyper - Förenklade, överdrivna och låsta idéer om en person eller grupp.

Svart - En politisk benämning på personer med kopplingar till kontinenten Afrika.

Workshop - Antisvart rasism

Workshopens syfte

Att genom aktuella berättelser, teoretisk kunskap, historisk bakgrund och aktuell forskning, kunna identifiera olika afrofbiska uttryck på individ- och samhällsnivå samt reflektera över dess effekter i stort.

Upplägg Antisvart rasism

1. Gympalektionen - Mild
2. Statistik diskriminering på arbetsmarknaden - Medium
3. Hatbrott och ordningsmakten - Stark

MILD - GYMPALEKTIONEN

Läs berättelsen "Gympalektionen" i kapitlet Antisvart rasism. Därefter högläser du stycket om *Antisvart rasism och hudfärg* samt *Sveriges roll i slavhandeln* för deltagarna. Sedan delar du in deltagarna i mindre grupper, med 3-4 personer i varje grupp. Varje grupp får sedan caset och ska utifrån det diskutera följande frågor:

- Ser ni några afrofbiska uttryck i berättelsen? Vilka isåfall?
- Vilka egenskaper tillskrivs pojken?
- Vilka kopplingar ser ni till Carl von Linnés beskrivning av svarta?
- Varför tror ni att pojken utsätts för kränkningar under idrotten?
- Vad tror ni är anledningen till att pojken beskylls för slagsmålet i skolan?
- Vilka stereotyper från slaveriet ser ni som aktuella än idag?
- Vilka är konsekvenserna av antisvart rasism för afrosvenskar i samhället?

Efter att deltagarna läst berättelsen, samtalat och besvarat frågorna tar du upp caset i helgrupp. Be deltagarna att sammanställa sina reflektioner i helgrupp. Låt ordet gå runt mellan grupperna och summera workshopen genom att koppla ihop antisvart rasism då och nu.

MEDIUM - DISKRIMINERING PÅ ARBETSMARKNADEN

Inled övningen med att klargöra vad antisvart rasism och diskriminering är. Dela sedan in deltagarna i mindre grupper. Dela ut forskningsresultaten och be varje grupp besvara och reflektera över frågorna nedanför:

Det blågula glashuset, 2005.

“Trenden är att “icke-vita” människor (främst kvinnor) i allt större utsträckning arbetar med att betjäna “vita” människor.

- Vad tror ni forskaren menar med denna mening?
- Vilka tror ni är icke-vita svenskar?
- Vilken typ av jobb tror ni forskaren syftar på?
- Vad tänker ni när ni läser forskarens slutsats? Har ni sett samma trend i er vardag?

Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden, 2019.

Afrosvenskar har betydligt fler dagar i arbetslöshet än den övriga befolkningen. Vanligtvis sjunker dagarna i arbetslöshet ju högre utbildning en har, men det gäller inte afrosvenskar som riskerar fler dagar i arbetslöshet med en högre utbildning.

Afrosvenskar får en lägre lön jämfört med den övriga befolkningen, där skillnaden är störst i den privata sektorn. I snitt får afrosvenska invandrare 25% lägre lön och för afrosvenskar födda i Sverige får de i snitt 36% lägre lön än den övriga befolkningen.

Afrosvenskar har en mycket färre andel i chefspositioner än den övriga befolkningen. Det är nästan 10 gånger vanligare att personer från den övriga befolkningen får en chefsposition än att afrosvenskar gör det.

- Varför tror ni att det är svårare för afrosvenskar att få jobb?
- Vilka faktorer tror ni ligger bakom afrosvenskars lägre lön oavsett utbildningsbakgrund?
- Vilka faktorer tror ni ligger bakom svenskfödda afrosvenskars lägre lön än afrosvenska invandrare?
- Vad tror ni ligger bakom afrosvenskars sämre chanser att få en chefsposition?
- Identifierar ni några historiska kopplingar till forskningsresultaten idag?
- På vilket sätt tycker ni att samhället har förändrats sedan 2005 till nutid?
- Kan ni se andra normer samspela med antisvart rasism? På vilket sätt?
- Hur anser ni att samhället ska jobba mot diskriminering på arbetsmarknaden?

STARK - HATBROTT OCH ORDNINGSMAKTEN

Inled övningen med att högläsa texten om *Hatbrott* och *Rasism inom ordningsmakten* i kapitel *Antisvart rasism*. Dela sedan in deltagarna i fyra grupper. Varje grupp ska få ett fall att diskutera. Be varje grupp att högläsa sitt fall tillsammans och därefter ska de diskutera med hjälp av övningen *Isberget*. Varje grupp får läsa ett fall var om Jeanine, 12-åringen, Freja eller Theo. Alla fall är verkliga och har ägt rum i Sverige.

Isberget kommer att hjälpa deltagarna att se vilka orsaker som ligger bakom en händelse och förstå ett händelse genom att analysera det i flera lager. Använd bilden på *Isberget* som stöd för er reflektion och analys.

Första lagret av isberget är den delen av händelsen som synlig. Dela med varandra i gruppen vad ni vet om fallet. Vad är det som har hänt?

Resterande delarna av isberget är under ytan, det vill säga det vi inte ser.

Genom att försöka identifiera mönster i fallet kan vi granska händelsen ännu djupare.

- Kan ni se mönster i detta fall som påminner er om erfarenheter afrosvenskar kan ha med ordningsvakter?
- Vilka generaliseringar om afrosvenskar kan vara skadliga? Motivera även om du inte tror det och varför i så fall.

I tredje delen analyserar vi om det finns strukturer i fallet.

- Finns det strukturer som har påverkat händelsen?
- Vilka konsekvenser får det för afrosvenskar när de blir misstänkliggjorda eller felbehandlade av ordningsmakten?
- Tror ni att afrosvenskar känner sig lika säkra bland ordningsvakter som vita svenskar gör? Varför/ varför inte?

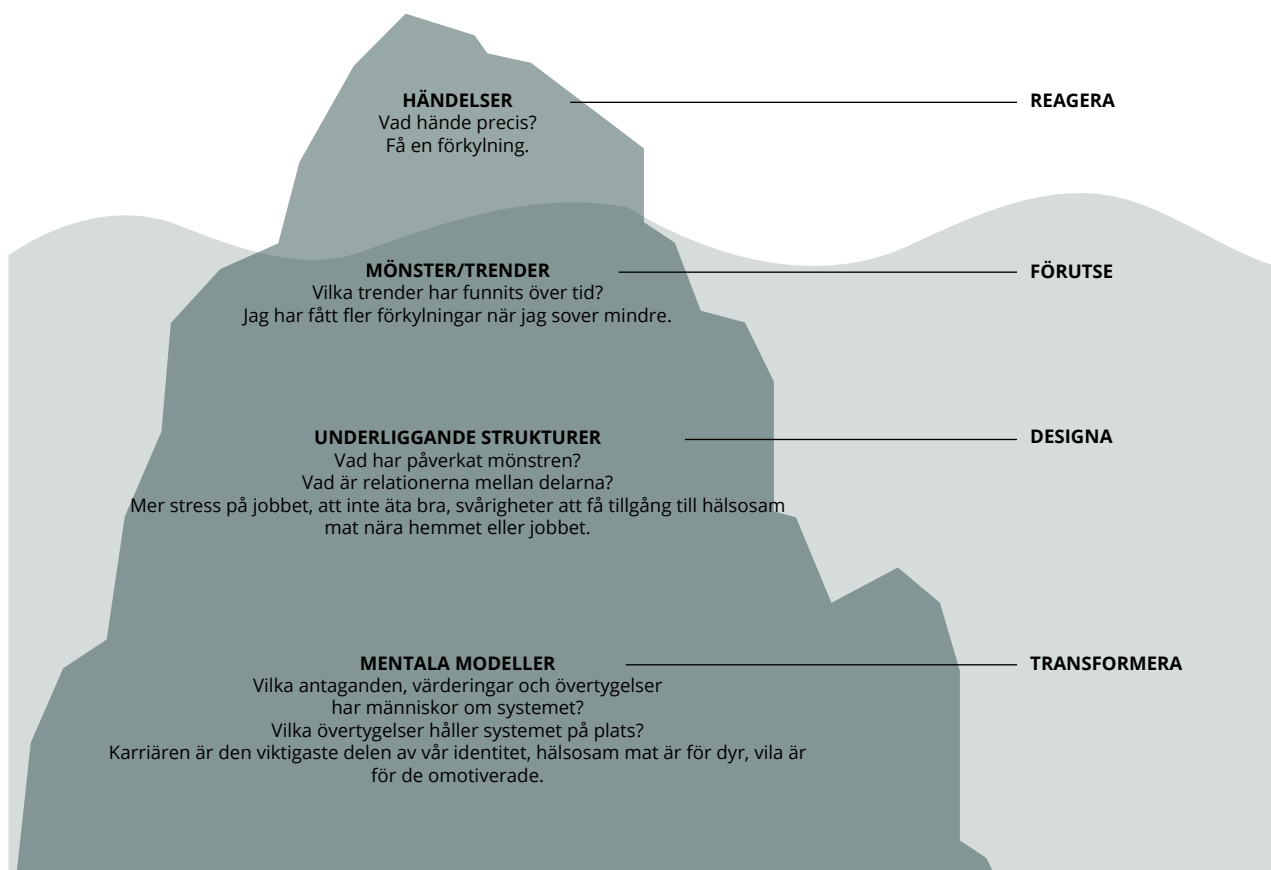
Sist granskar vi eventuella system.

- Finns det värderingar, övertygelser eller antaganden som skapar ett system där afrosvenskar utsätts för hatbrott mer än andra grupper?
- Kan ni se andra normer samspela med antisvarta hatbrott?
- Tror ni att polismyndigheten/ordningsvakter skulle kunna förändra sitt arbete på något sätt för att vända utvecklingen? Hur?

Samla alla små grupper och i helgrupp där grupperna får berätta kort om sitt fall och vad gruppen diskuterat. Därefter ställer du följande frågor till helgruppen:

- Ser ni några likheter i de olika fallen?
- Hur tror ni fall som dessa påverkar afrosvenskars tilltro till ordningsmakten?

ISBERGET ETT VERKTYG FÖR ATT VÄGLEDA SYSTEMTÄNKANDE

Fall att diskutera:

Fall 1- Jeanine

I januari 2019 spreds flera videoklipp på sociala medier. Klippen visar hur några ordningsvakter tvingar Jeanine, en svart höggravid kvinna, av tunnelbanan. Vakterna påstår att hon saknar färdbevis, Jeanine själv säger att hon har ett månadskort men inte hinner visa det tillräckligt fort för vakterna innan de ingriper. Hon vägrar ta emot boten de ger henne. När vakterna avlägsnar Jeanine från tunnelbanan pressar två av dem ner henne mot en bänk med magen neråt och med tyngden av deras kroppar på henne. Bredvid står Jeanines femåriga dotter och gråter. Händelsen polisanmäls men ärendet läggs ner.

Åklagaren anser att ordningsvakterna har hamnat i en situation med en "svårhanterad och utåtagerande person" och att videoklippen från händelsen inte visar att Jeanine utsatts för "något allvarigare våld". Det kommer senare fram att en av ordningsvakterna tidigare under flera år har skrivit rasistiska inlägg på ett forum där han har använt ord som "tiggargröd", "kvartingen" och N-ordet.

Fall 2- 12-åringen

En pappa droppar av sin son, en 12-åring, i en stor galleria i en Stockholmsförort. Sonen ska fira tillsammans med sina jämnåriga vänner att en av dem fyller år. Pappan passar på att gå till en butik för att handla och lämnar pojkarna tillsammans. Under tiden får gallerians ordningsvakter ett larm om att kompisgänget är högljudda. När vakterna kommer skriker de åt pojkarna att genast lämna gallerian. Pojkarna förstår inte vad de har gjort och ifrågasätter vakternas krav. En av vakterna tar då polisgrepp på 12-åringen och försöker tvinga ut pojken och hans vänner från gallerian. Pojken skriker att det gör ont. Han fortsätter ifrågasätta vakten som trycker ner pojken på golvet. Vakten placerar även sina knän mot pojken för att hålla honom på plats. Pojken väger 32 kg. Hela kompisgänget förs sedan till en källare. Enligt systemen till 12-åringen ska pojken ha frågat: "Har jag inga rättigheter?". Ordningvakten svarar: "Du har inga rättigheter, bara skyldigheter". I samband med detta menar 12-åringens familj att ordningvakten slår 12-åringens huvud mot golvet. Pojken får en hjärnskakning.

Enligt systemen var pojkarna högljudda för att de var entusiastiska över en diskussion om fotboll. Händelsen som filmats väcker mångas reaktioner och videoklippen sprids på sociala medier och flera stora tidningar. Vaktbolagets press- och kommunikationschef anser att kritiken mot vakterna handlar om okunskap och säger att "Har du en stökig person så blir det en stökig situation också".

Ordningvakten polisanmäldes av pojkens familj men enligt vaktbolaget agerade vakten i enlighet med lagen. 12-åringen har sedan händelsen haft sömnsvårigheter och kraftiga smärtor.

Fall 3- Freja

På väg hem från en middag med sina fyra barn ser Freja hur ordningsvakter våldsamt ingriper hårt mot en person. Som vittne beslutar hon sig för att filma det hon ser. Plötsligt slår en av vakterna bort telefonen, hennes dotter hindras också från att filma. Vakten tar tag i hennes arm och trycker ner henne. Hon sätts i handbojor och trycks ner mot golvet medan barnen bevittnar situationen. En av vakterna sitter på henne och slår henne flera gånger med en batong. Det finns andra vittnen på plats som filmade händelsen. Fullt påklädd och med en halsduk som hårt virad runt halsen är Freja rädd för att kvävas. Hon kissar på sig under allt tumult. Vakterna släpar henne till ett avskilt rum. Freja ropar efter sina barn. När de inte får tyst på henne säger en av vakterna: "Åk hem, din jävla neger" och att hon ska "sticka hem till sitt land". Freja åker till akuten och stannar där hela nästa dag för undersökning och behandling.

Freja anmäler vakterna för tjänstefel men ärendet läggs ner. Hon har bland annat en lös tand, blåmärken och krossade naglar, något som dokumenteras i polisrapporten.

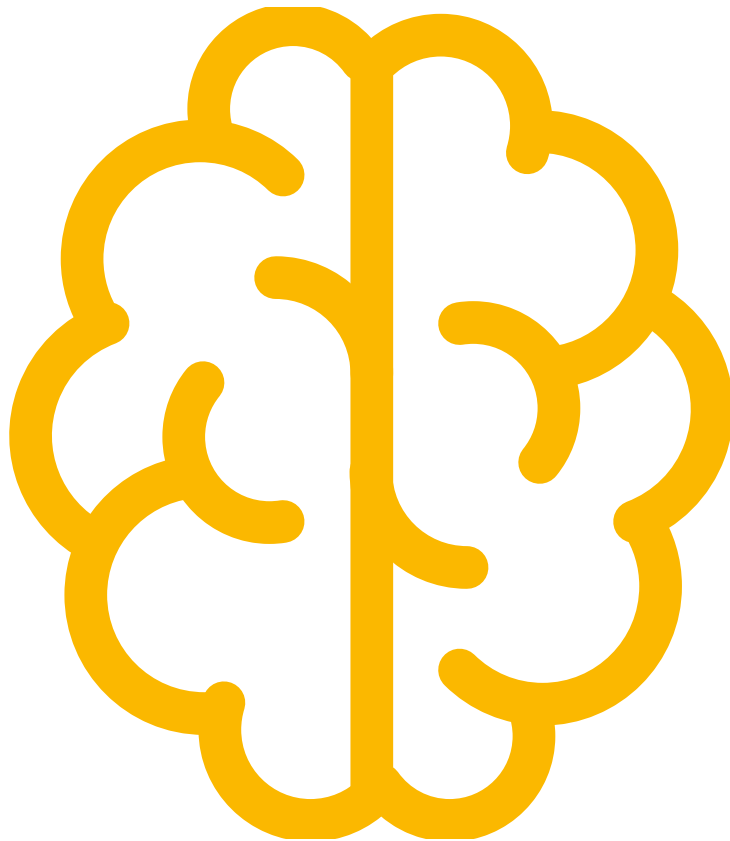
En av vakterna påstår att Freja bet honom i benet och anmäler henne, något Freja nekar till. Hon döms i tingsrätten till en månads fängelse för våld mot tjänsteman trots att det inte finns något läkarintyg som bekräftar vaktens påstådda skada. Freja förlorar sitt jobb som kräver att hon är ostraffad. Domen överklagades i Svea hovrätt där Freja friades några år senare.

Fall 4- Theo

Det står ettamerateam med ordningsvakter vid tunnelbanan i centrala Stockholm och Theo som inte vill bli filmad ber vänligt om att inte bli filmad. Han håller en god ton. Hans mamma har lärt honom att det är viktigt att andra inte uppfattar honom som hotfull, för hans egen säkerhet. Innan han hinner reagera så ligger han på marken. Några vakter har rusat mot honom och pressar sina knän mot hans rygg. De är runt fem-sex styckna. Det är svårt att få luft och hans tankar dras till George Floyd. Det är ingen som stannar upp för att hjälpa honom. I en intervju till en svensk tidning säger Theo : "Jag vet hur det är att undra om det är ens sista sekunder i livet."

Han polisanmäler händelsen, misshandeln. Stockholms lokaltrafik och vaktbolaget meddelar efter några månader att filmerna från övervakningen har raderats. I brist på bevis läggs ärendet ned av åklagaren.

02

ANALYSERA

Analysera är handbokens andra kapitel. Syftet är att analysera konsekvenserna av rasism på individ- och samhällsnivå. Genom att se effekterna av rasism kan vi mer precist agera mot dem.

KITIMBWA SABUNI

ANALYSERA

OM MINORITETSSTRESS OCH HUDFÄRGENS ROLL I SAMHÄLLET

ANALYSERA

Om minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället

Färgblindhet

I Sverige har vi både ett globalt och lokalt rykte om oss att vara ett jämställt land. Idag är det få svenskar som skulle motsätta sig likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska rättigheter mellan män och kvinnor. På samma sätt som bilden av Sverige kopplas till jämställdhet kopplas den också till antirasism. Det vill säga tanken om att rasism varken existerar eller är välkommen här. Ett naturligt uttryck för denna självbild är förnekandet av hudfärgens roll i samhället.

Med hudfärgens roll i samhället menas användandet av hudfärg som en social kategori i vardagen. Det betyder att vi kopplar människors fysiska utseenden (hudfärg, ansiktsdrag, hårfärg, hårtextur och så vidare) till förmodade ursprung. Hudfärgens roll sträcker sig alltså bortom hudnyanser. Hudfärg är något vi skapar i interaktion med varandra. I den svenska diskrimineringslagstiftningen nämns hudfärg som en diskrimineringsgrund kopplad till etnisk tillhörighet, eftersom personer också kan diskrimineras utifrån sociala föreställningar kopplade till hudfärg. Det ligger djupt rotat i svenskheten att vi inte ska influeras av hudfärg i mellanmänskliga möten. Forskare kallar denna tanketradition för "färgblindhet", som ofta förkläds som antirasism. En krock uppstår när denna självbild möter röster som beskriver negativa erfarenheter kopplade till hudfärg. Att förneka hudfärgens roll i samhället gör jämlikhetsarbetet omöjligt och därför bidrar färgblindhet till att förstärka ojämlikheter baserade på hudfärg, istället för att motverka dem.

Rasifiering

Rasifiering är den process där hudfärg tillskrivs olika meningar. Det vill säga, rasifiering är de möten bland människor där vi utifrån tankar om hudfärg tillskrivs vissa gruppegenskaper. Utan rasifiering hade inte hudfärg haft någon social mening eller makt att påverka människors förutsättningar i livet. Alla människor rasifieras men på olika sätt. En del rasifieras till den normerande gruppen och en del rasifieras utanför den. Det är de som inte hamnar inom normgruppen som riskerar att tillskrivas negativa föreställningar på grund av föreställningar om hudfärg. Avslutningsvis är rasifiering föränderlig över tid och plats, vilket innebär att hudfärg kan ha olika meningar i olika sammanhang.

Stämplingsteorin

När lärare (eller annan personal som arbetar med ungdomar) har fördomar om ungdomar baserat på rasistiska stereotyper kan det bidra till att ungdomen tillslut lever upp till fördomarna hen har tilldelats och börjar därmed bete sig på det sättet som förväntas av läraren. Detta handlings sätt är något som sociologer kallar för *stämplingsteorin*. Studier har visat att det inte enbart är kön och socioekonomisk bakgrund som bidrar till att lärare medvetet eller omedvetet kategoriserar elever i två grupper: högpresterande och lågpresterande. Forskare inom sociologi menar att etnicitet och hudfärg spelar en stor roll när lärare *etiketterar* (stämplar) elever.

En ungdom som på grund av sin etniska- eller socioekonomiska bakgrund stämplas som bråkstake eller som misslyckad kan få sin personbild och självkänsla rubbad av skolpersonal och klasskamrater i sin omgivning. Dessa stämplingar har ett inflytande över hur ungdomarna definierar sig själva, vilket i sin tur påverkar deras generella beteende, attityd gentemot skolan och även deras prestation rent kunskapsmässigt.

Bemötandet från ungdomens klasskamrater påverkas likaså, när de ser hur läraren behandlar ungdomen. Det är inte enbart stämplingen som gör att en elev börjar bete sig annorlunda. När

lärare förutser hur de tror att elevens framtid kommer att vara, framgångsrik eller misslyckad, tenderar förutsägelsen att bli sann. Forskare menar att det beror på en självuppfyllande profetia där ungdomen internaliserar beteendet som förväntas av hen. Alltså att negativa förväntningar tar bort den osynliga väggen som annars hade hindrat eleven från att agera på ett icke stereotypt sätt. Enligt stämplingsteorin dömer läraren eleverna utifrån deras agerande i klassrummet, attityd till lärande och tidigare betyg. Sedan kategoriserar läraren eleverna som till exempel låg- eller högpresterande, flitiga eller lata, bråkstakar eller väluppfostrade, och så vidare. En del studier har visat att stämplingarna inte enbart grundar sig på beteende utan att eleverna ofta döms efter sin etnicitet, kön och klass.

Minoritetsstress

Samhällets starka normer kring vithet, funktion, sexualitet och etnicitet leder till att individer som tillhör stigmatiserade minoriteter på olika sätt upplever en hög nivå av ständig stress på grund av att de blir osynliggjorda och utsatta. Detta kan leda till minoritetsstress. Termen myntades av psykiatrikern Ilan Meyer som studerade hur HBTQ-personers hälsa påverkades av att de är i minoritet. Meyers fann att homofobi och diskriminering leder till högre risk för sämre fysisk och psykisk hälsa hos de som utsätts.

Termen används numera för att beskriva den stress flera minoritetsgrupper, utöver HBTQ-grupper, upplever. Minoritetsstress kan uppstå som resultat av att mötas av diskriminerande samhälleliga strukturer och fördomar. Minoritetsstress är ingen klinisk diagnos men en beskrivning på hur rasism och diskriminering påverkar minoritetsgruppers hälsa. Att vara del av en minoritetsgrupp innebär att vara utsatt eller att vara på sin vakt och beredd på att bli utsatt, vilket kan leda till en psykosocial stress. Den kan uppstå som en direkt följd av återkommande mikroaggressioner eller vardagsrasism.

Denna form av stress på grund av rasism kan därmed skapa ett stresspåslag som byggs upp med tiden. Det handlar därmed inte om enstaka situationer av diskriminering utan är en ständigt närvarande risk att drabbas av negativa förväntningar och nedvärderingar från majoritetssamhället. Minoritetsstress kan leda till kronisk stress, ångest, depression och andra psykiska problem hos den utsatte. Det kan också leda till fysiska hälsoproblem som högt blodtryck. Hjärt- och kärlsjukdomar, försämrat immunförsvar och depression är andra exempel på hur hälsa kan påverkas av rasism.

Ordlista

Definiera - Att avgränsa, beskriva och bestämma betydelsen av ord.

Etnicitet - Med etnicitet menas tillhörighet till en grupp som ser sig som skild från andra när det kommer till exempelvis släktskap, historia, kultur eller geografisk härkomst.

Etnisk tillhörighet - Identifikation med och känsla av tillhörighet till en etnisk grupp.

Genus - Idéer, roller, egenskaper vi tillskriver varandra utifrån uppfattningar om kön.

Hudfärg - Med begreppet menas inte bara hudfärg utan en bredare syn på människors utseende och de antaganden vi gör om deras ursprung.

Internalisering - Att under sin uppväxt ta in samhällsnormer och värderingar så att de blir en del av en själv.

Jämställdhet - Innebär att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla områden i livet .

Rasifiering - Att rasifiera är ett sätt att göra en person eller en grupp annorlunda utifrån hudfärg, etnicitet och religion, och en person är inte rasifierad utan man blir rasifierad.

Socioekonomisk bakgrund - Används som gemensamt ord för utbildningsnivå, yrkesstatus och inkomstnivå.

Särbehandling - Gynnande eller missgynnande av en särskild grupp i samhället.

ANALYSERA

Workshop om minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället

Workshopens syfte

Att med grundläggande kunskap och förståelser i normer om svenskhet, begreppet rasism och rasistiska uttrycksformer, få insikter över den roll hudfärg spelar i vardagen. Vidare ska deltagaren kunna reflektera över dess effekter på både individ - och samhällsnivå.

Upplägg Analysera - Om hudfärgens roll i samhället

1. Värderingsövning Fördelstestet - Mild
2. Värderingsövning Min plats på bussen - Medium
3. Minoritetsstress - Stark

MILD - VÄRDERINGSÖVNING FÖRDELSTESTET

Uppgiften är att synliggöra att personer som passar in i normen får fördelar medan de som inte passar in i normen diskrimineras och begränsas. Deltagarna gör ett "fördelstest" enskilt för att få en djupare förståelse för hur olika faktorer som kön, hudfärg, sexualitet och religiös tillhörighet påverkar våra val, möjligheter och vår livskvalitet.

Instruktioner

Skriv ut *Fördelstestet* innan övningstillfället. Innan deltagarna gör testet läser ledaren texten om *Stämplingsteorin* i kapitlet *Analysera*. Fördelstestet är ett test som deltagarna får ca 15 minuter på sig att göra enskilt. *Börja med att högt* läsa upp ett påstående i taget till gruppen så att testet besvaras samtidigt. Ge deltagarna en stund att reflektera innan nästa påstående läses upp.

Testet har ett poängsystem, ett poäng per påstående, ju högre poäng desto fler fördelar har man. När testet är färdigt får deltagarna tre reflektionsfrågor innan de bildar grupper och en diskussion startar. Resultatet av testet delas **inte** med gruppen.

Reflektionsfrågor:

- Hur kändes det att göra testet?
- Se på din poäng, var poängen mer eller mindre än det du förväntat dig?
- Var det något påstående som var mer effektfullt för dig?
- Vilka tankar väcktes inom dig när du gjorde testet?
- Har du någonsin känt dig stämplad av människor i din omgivning?
- Vilka konsekvenser tror du att stämplingar kan ge?

Kryssa i rutan om påståendet stämmer in på dig:

Jag får sällan frågan "Var kommer du ifrån?"

JA NEJ

Mina högtider är lediga dagar i en svensk kalender.

JA NEJ

Varje dag kan jag läsa i tidningen om framgångsrika människor med samma hudfärg som jag själv har.

JA NEJ

Jag tillhör det juridiska kön som statistiskt sett får högre lön i Sverige.

JA NEJ

Jag är inte rädd för att stoppas av polisen.

JA NEJ

Områden där det bor många människor med min hudfärg anses allmänt som "bra" områden.

JA NEJ

Jag oroar mig inte för att utsättas för sexuellt våld när jag går ut ensam på kvällen.

JA NEJ

Jag oroar mig sällan över om mina pengar kommer räcka fram tills nästa lön.

JA NEJ

Jag attraheras av det motsatta könet.

JA NEJ

Jag kan besöka myndigheter utan att ha med en tolk.

JA NEJ

Min religion associeras inte med terrorism i samhället. JA NEJ

Mina föräldrar har högskoleutbildning. JA NEJ

Jag har sällan svårt att ta mig fram i min stad, jag stöter inte på hinder när jag ska ta mig in i byggnader. JA NEJ

Jag kan enkelt köpa hudfärgade plåster som liknar min hudfärg. JA NEJ

Jag kan köpa hårprodukter för min hårtyp i matvarubutiken. JA NEJ

Jag har ett EU-pass. JA NEJ

Ingen ifrågasätter min rätt att bo i Sverige. JA NEJ

Jag är inte orolig för min framtid. JA NEJ

MEDIUM - VÄRDERINGSÖVNING MIN PLATS PÅ BUSSEN

Den här övningen är tänkt att synliggöra betydelsen av hudfärg i vår vardag. Börja med att skriva ut rollkortet och klippa dem i remsor. Ställ sedan i ordning stolarna i rummet, tanken är att deltagarna ska sitta som om de satt i en buss. Högläs texten *Rasifiering* i kapitlet *Analysera*, för deltagarna och dela därefter ut rollkort till dem.

Be sedan deltagarna att lyssna noga medan du läser de sex påståendena. De ska sedan fundera över hur många av de sex påståendena som stämmer in på karaktärerna de tilldelats. Försäkra dig om att det fungerar för alla deltagande att räkna upp sin hand och förflytta sig själv runt i rummet.

Be sedan de deltagare för vilka alla åtta påståenden stämmer att resa sig upp eller räkna upp handen så de är synliga för resten av gruppen. Be dem ta plats på främsta raden. Om andra redan sitter på dessa platser får de lämna plats. Be sedan deltagarna för vilka fem påståenden stämmer att resa sig upp eller räkna upp handen och sedan ta plats på raden bakom. Fortsätt tills ni nått fram till de deltagare för vilka noll svar stämmer in på dem.

När övningen är färdig ber ledaren alla deltagare att hålla upp sina färgade roll-kort, då är det möjligt att deltagarna får en visuell effekt liknande den i en ras-segregerad buss där människor satt åtskilda utifrån hudfärg.

När övningen är färdig är det dags för reflektion och diskussion i helgrupp.

Reflektionsfrågor:

- Kan du relatera till personen på ditt kort?
- Ja/nej, varför/varför inte?

Diskussionsfrågor:

- Spelar hudfärg någon roll i Sverige?
- Gynnas din rollfigur på något sätt av att andra rollfigurer diskrimineras?
- Hur är påståendena relaterade till normer?
- Hur kan din rollfigur ta ansvar för sina fördelar i vardagen och bidra till förändring i samhället?
- Kan ni se ett rankingssystem, hur skulle ni i så fall beskriva det?
- Hur kan man bli mer medveten om sina fördelar?
- Hur tror du att synliga minoriteter navigerar i jämförelse med icke-synliga minoriteter?
- Hur kan vi stoppa rasismen?

Påståenden till övningen

1. Jag kan bete mig opassande utan att oroa mig för att folk ska tänka att människor med min hudfärg överlag har dålig moral.
2. Jag talar sällan (eller funderar sällan på att tala) med barnen i mitt liv om hur de kan uppfattas av andra på grund av deras hudfärg.
3. Jag kan vara ganska säker på att om jag ber att få tala med rektorn så kommer jag att få ha att göra med en person med min hudfärg.
4. Om en polis eller butikskontrollant stoppar mig kan jag vara säker på att jag inte blivit utvald på grund av min hudfärg.
5. Områden där det bor många människor med min hudfärg anses allmänt som "bra" områden.
6. Om jag råkar ut för en negativ erfarenhet frågar jag mig sällan om den har med min hudfärg att göra.
7. Jag kan slå på TV:n eller öppna en tidning och se många personer med min hudfärg representerade.
8. Jag kan gå in i en större matbutik och hitta mat från min kultur.

Rollkort till värderingsövning Min plats på bussen

Du heter Manuela Rodriguez och är en 17-årig icke-vit tjej. Idag är du ordförande för en ungdomsorganisation.

Du heter Bahar Suleimani och du är en 40-årig icke-vit kvinna. Idag är du sjukskriven efter många år av arbete inom vården.

Du heter Jesper Sjöholm och är en 28-årig vit man. Idag jobbar du som gymnasielärare i samhällskunskap och historia.

Du heter Idris Mohamed och är en 15-årig svart kille. Idag går du i skolan, du drömmer om att bli brandman.

Du heter Anna Eriksson och är en vit medelålders kvinna som bär hijab. Idag arbetar du som medicinsk sekreterare.

Du heter Stella Berg och är en 25-årig vit kvinna. Idag studerar du till jurist.

Du heter Mona Al-Nur och är en ung svart kvinna som bär hijab. Idag studerar du till systemutvecklare.

Du heter Eli Cohen och är en 40-årig judisk man. Idag arbetar du som logistikkoordinator på ett stort bilföretag.

Du heter Linnea Axelsson och är en 12-årig vit tjej. Idag går du i skolan och på fritiden engagerar du dig i kyrkan.

Du heter Linus Kvist och är en 28 år gammal vit man. Idag är du arbetssökande.

Du heter Maryam Abram och är en 30-årig svart kvinna. Idag arbetar du som konsult på ett möbelföretag.

Du heter Theo Lindberg och är en icke-vit 27-årig man. Idag arbetar du som säljare för ett telefonföretag.

Du heter Carina Johansson och är en 70-årig vit kvinna. Idag är du pensionär.

Du heter William Marcello och är en 33-årig icke-vit man. Idag är du filmregissör.

Du heter Felix Kjellman och du är en vit 31-årig man. Idag är du content creator på en videoplattform.

Du heter Fatima Kamal och är en 31-årig icke-vit kvinna. Idag arbetar du som studiehandledare i arabiska.

Du heter Ayako Tanaka och är en 25-årig kvinna. Idag är du utbytesstudent från Japan och studerar på Chalmers.

Du heter Zhang Wei och är en 17-årig icke-vit kille. Idag går du idrottslinjen på gymnasiet.

Du heter Jenny Lind och är en 23-årig vit kvinna. Idag är du sjukskriven för utbrändhet.

Du heter Karl Blixt och är en 45-årig vit man. Idag är du VD på ett telecomföretag.

Du heter Lena Andreasson och är en 50-årig vit kvinna. Idag är du enhetschef på ett bostadsbolag.

Du heter Lennart Skog och är en 52-årig vit man. Idag är du bankman och scoutledare.

Du heter Priya Singh och är en 28 årig icke-vit kvinna. Idag arbetar du som läkare på Sahlgrenska.

Du heter Bertil Larsson och är en 62-årig vit man. Idag arbetar du på ett lager.

Du heter Stina Borg och är en 45-årig vit kvinna. Idag arbetar du som undersköterska.

Du heter Dragan Milošević och är en 37-årig vit man. Idag arbetar du som handläggare på Skatteverket.

Du heter Maymuna Hersi och du är en svart kvinna. Idag studerar du på SFI.

Du heter Maria Isaak och är en icke-vit 40-årig kvinna. Idag arbetar du som präst.

Du heter Malin Karlsson och är en vit 31-årig kvinna. Idag arbetar du som personlig assistent.

Du heter Jamal Abdulrahman och är en 60-årig svart man. Idag arbetar du som modersmåslärare i somaliska.

Du heter Alina Dimitrij och är 40-årig romsk kvinna. Idag är du forskare inom marinbiologi.

Du heter Wilhelm de Boer och är 37-årig vit man. Idag är du projektledare för ett IT-företag.

STARK- MINORITETSSTRESS

Workshopen börjar med att du högläser texten *Minoritetsstress* i kapitlet *Analysera om minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället*. Skapa därefter grupper med cirka fem deltagare i varje grupp. Låt varje grupp ha högläsning om fallet Asha innan de har en gruppdiskussion om fallet. Berättelsen är sann och Asha heter egentligen något annat.

Gruppdiskussion:

- Hur kände ni när ni läste om Asha?
- Asha möts av många fördomar under sin förlossning, vilka fördomar kan ni identifiera?
- Varför tror ni läkarna antog att hon var omskuren?
- Ser ni några kopplingar mellan fallet Asha och minoritetsstress?

Samla alla deltagare och diskutera sista frågan gemensamt.

- Vilka är de huvudsakliga påverkande faktorerna som leder till minoritetsstress?
- Hur kan vi som medmänniskor agera för att minska minoritetsstressen hos oss själva och hos andra?

Asha

Asha, 22 år, ska snart föda sitt barn. Hon ser fram emot det. Med sig hade hon en stödperson och ett brev där hon uttrycker att hon vill att förlossningen ska vara så naturlig som möjligt. Vårdpersonalen ger henne ändå värkstimulerande dropp trots att hon inte vill ha det. De utför undersökningar på henne utan att involvera henne. Hon får inte heller föda sonen naturligt som hon hoppades på. Direkt efter förlossningen känner Asha hur hon genast får ont i magen och blir febrig. Hon klagar på smärta men barnmorskan säger bara att hon ska vila sig. Efter två dagar av intensiv smärta ber Asha om att få bli undersökt då smärtan är så kraftigt men barnmorskan ignorerar henne. Barnmorskan frågar henne istället varför hon skaffar barn vid så ung ålder, att folk från Ashas hemland skaffar många barn och inte gör något med sitt liv.

Barnmorskan tycker att Asha är frisk nog att åka hem men Asha vägrar. Hon har fortfarande ont. Barnmorskan ignorerar Asha fortfarande. Asha säger att hon kommer att skrika på hjälp från någon annan i så fall. Då ger barnmorskan henne en morfintablett. Asha känner att hon inte kan andas så fort hon tar den, hon skriker att hon kommer att dö. Hon har hamnat i s.k septisk chock, ett tillstånd där organen börja sluta fungera. Personalen försöker använda hjärtstartare på henne. I åtta dagar svävar Asha mellan liv och död och ligger i koma. När hennes mamma kommer till sjukhuset får hon information om att Asha befinner sig i koma, men att mamman inte behöver vara ledsen om Asha dör eftersom mamman har flera andra barn hemma.

När Asha vaknar ur koman är kroppen och psyket inte sig likt, hon kan inte ta hand om sig själv, ens ta en dusch själv. Hon behöver en lång tid för att återhämta sig. På sjukhuset fortsätter personalen att göra antaganden om henne baserad på hennes etnicitet. De säger att hon har problem med att kissa eftersom hon är omskuren, men Asha är inte det. En gynekolog antar att Asha redan har fött många barn för det gör folk som ser ut som hon. Hon får återigen höra att kvinnor från hennes land ofta har fem barn i 18-årsåldern.

Idag lider Asha av posttraumatisk stress och är rädd för att vistas på sjukhus. Hon vill inte föda barn igen.

Ärendet har anmälts till patientnämnden.

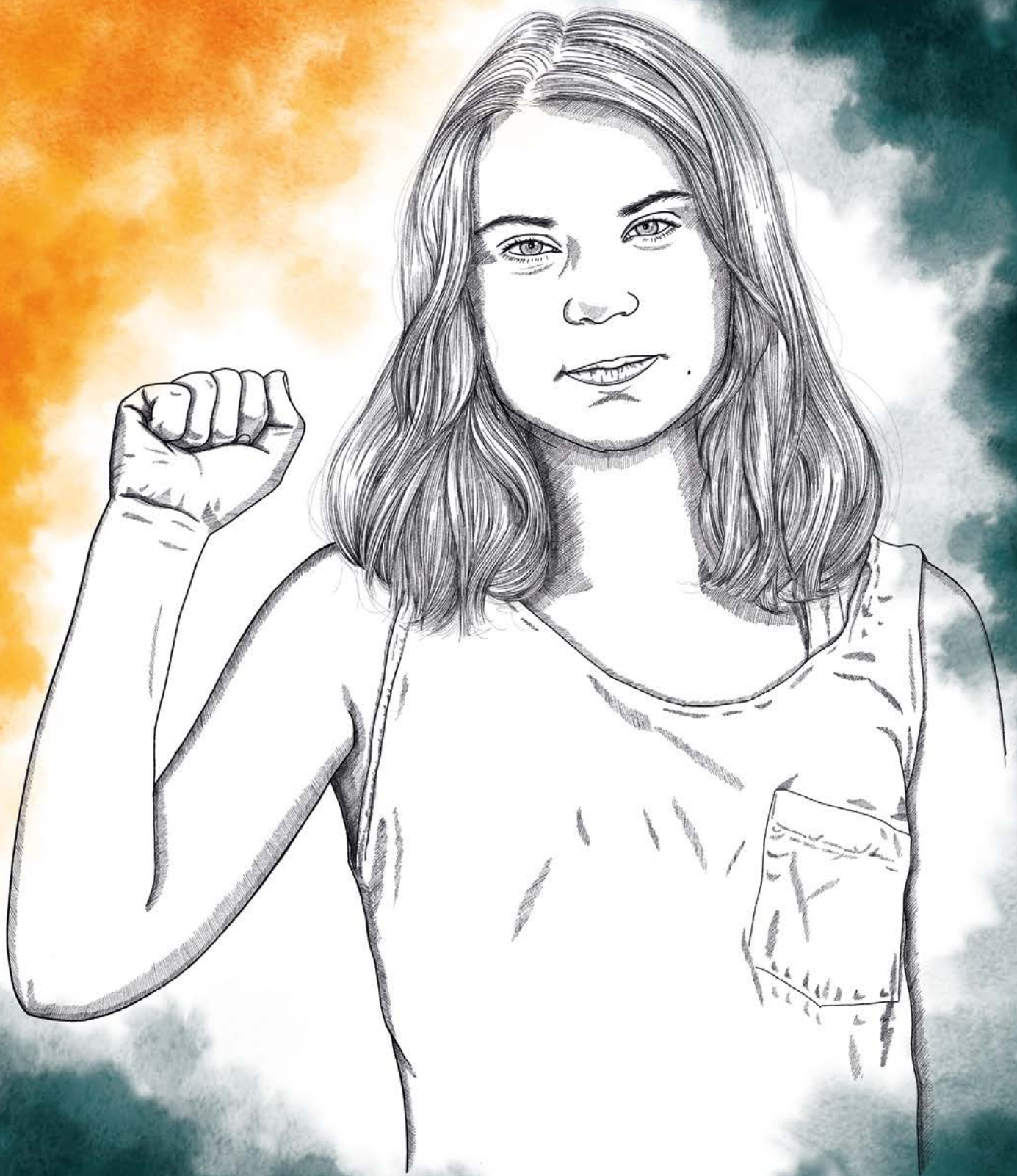

03

AGERA

Agera är handbokens tredje och sista kapitel. Syftet är att lära sig att agera mot rasism i skarpt läge, på individnivå, men också använda andra demokratiska verktyg för att försvara alla människors lika värde och rättigheter på samhällsnivå.

GRETA THUNBERG

AGERA

CIVILKURAGE OCH INGRIPANDEN

AGERA

Civilkurage och ingripanden

Demokrati och civilkurage

Vi lever idag i ett demokratiskt samhälle där jämlikhet är ett viktigt värde, att alla människor är lika värda och har likvärdiga möjligheter i samhället. Men i ett samhälle som präglas av rasism tilldelas människor olika förutsättningar beroende på just hudfärg, etnicitet och religion. Därför är det viktigt att förstå att demokrati är mycket större än rösträtt och val av politiska partier - demokrati handlar lika mycket om att ge möjlighet till inflytande och ansvar i samhället. Demokrati är alltså något vi bygger tillsammans, i skolan, med familjen, på företag eller med vänner. Därför är vardagliga handlingar och ingripande *mot* rasism och *för* jämlikhet ytterst viktiga. Där och då blir vi aktiva medborgare och samhällsbyggare. Genom att sätta ner foten mot förtryck som rasism kan vi bidra till att skapa mer jämlikhet och fördjupa demokratin.

Att bemöta rasism

När någon uttrycker sig rasistiskt hjälper det att konfrontera personen. Forskning visar att människor blir mindre benägna att uttrycka sig rasistiskt om de blir konfronterade i samtal med andra. Det beror på att personen får syn på sina egna fördomar och kan reflektera över dem, vilket gör att risken att de upprepar sitt beteende minskar. Det beror även på att en konfrontation stärker ifrågasättandet av normerna vi har om rättvisa och jämlikhet. Ett enkelt sätt att konfrontera ett rasistiskt uttalande är att låtsas som att man inte hörde vad personen sa genom att säga: "Va? Vad sa du?". Det kan få personen att hinna tänka om och säga en ny formulering, omvärdera eller reflektera över vad hen sagt. Ett annat sätt att bemöta ett rasistiskt påstående är att vända det till en fråga: "Kallade du just hen för...?"

Människor är ofta inte medvetna om att deras åsikter är rasistiska och därför blir de upprörda när de blir konfronterade. De uppfattar det som ett ifrågasättande och ett angrepp mot deras bild av sig själva som goda medmänniskor. Att konfrontera någon innebär inte att man ska gå till attack mot personen, utan att man ska ifrågasätta det hen säger. Fokusera därför på vad personen sa genom att till exempel säga: "Ett sådant påstående är rasistiskt" istället för att kalla personen rasist. Risken finns annars att effekten blir att personen känner sig påhoppad och hamnar i ett försvarsläge där hen avfärdar allt du säger. Människor som inte ingår i den utsatta gruppen, som de fördomsfulla åsikterna riktas mot, får större gehör än andra.

Till exempel avfärdas inte en man som står upp mot sexism lika enkelt som en kvinna, eftersom mannen ofta inte ses som en part i målet. Samma gäller vita personer som som konfronterar rasism, de straffas inte på samma sätt.

Ju fler personer som finns på ett ställe när någon blir utsatt för rasism, desto mindre är chansen att någon ingriper. Alla väntar istället på att någon annan ska göra något. Men forskning har visat att så fort någon tar steget att agera så följer fler med och ingriper. Det går att öva på civilkurage och det går att öva på att vara modig i sådana situationer.

Civilkurage

Ordet *civilkurage* kan beskrivas som: mod att stå för sin mening även när det innebär en personlig risk. Ofta tänker man på en modig person som tar en otrolig personlig risk och utför ett dåd som ingen annan kanske hade vågat. Det är en typ av civilkurage, och kanske inte den vanligaste formen.

Först och främst innebär civilkurage olika nivåer av risker, de kan vara både mindre och större. Civilkurage syftar på det kollektiva agerandet av flera personer, alltså ett medvetet eller omedvetet samarbete med syfte att stärka demokratin och skapa mer jämlika samhällen. Alla kan ingripa mot

rasism. Men alla har inte samma förutsättningar att göra det. Möjligheten att ingripa kan bero på flera olika faktorer: om man är ensam eller flera, vilken personlighet man har, situationen och andra förutsättningar. Eftersom vi har olika möjligheter i samhället på grund av hur vi ser ut och tolkas av andra kan vissa typer av ingripanden vara lättare för vissa personer. Därför behöver vi träna på civillkurage och på vilka sätt en person kan ingripa mot rasism i vardagen.

Ingripanden

Det finns olika sätt att ingripa på. Användandet av dialogtekniker är exempel på sådana. Ungdomsorganisationen *Vardagens Civillkurage* har listat ett antal olika sätt att utöva civillkurage på, när förtryck sker. De här teknikerna kan också användas i förebyggande syfte. Syftet med dialogteknikerna är att skapa mer jämlikhet och mer demokrati i vardagen. Det gäller att öva på dem alla och känna efter vilken teknik som passar bäst i olika situationer.

Det viktigaste är att vara trygg i den teknik du använder. Nedan presenteras sex olika dialogtekniker: *vi-språk*, *lösningsfokus*, *aktivt lyssnande*, *bambudialog*, *nyansera* och *att hänvisa till ett tidigare beslut*. *Vi-språk* är en teknik som handlar om att inkludera personen du har dialogen med. Genom att skapa ett gemensamt "vi" undviker du att markera avstånd från personen och skapar därför goda förutsättningar för en bra dialog. Exempel: Visst tror vi båda på alla människors lika värde?

Lösningsfokus är en teknik som handlar om att ge förslag på lösningar till ett uppmärksammat problem. Lösningen kan komma från personen som använder tekniken eller genom att få den andra personen att komma med förslag på förändringar. Exempel: Jag tänker att anonyma CV kan vara en bra idé för att ge jobb mer rättvist. Vad tycker du?

Aktivt lyssnande är en teknik som handlar om att du talar mindre och på så vis får den andra personen att berätta mer och fördjupa sina tankar. Tekniken fungerar bäst när man bekräftar personen med följdfrågor, ögonkontakt och så vidare. Exempel: Hur tänker du när du säger så här? Vill du förklara mer?

Bambudialog är en teknik som handlar om att få personen du är i dialog med, att tänka i andra banor eller att fundera i olika riktningar. Du kan göra det här genom att ge olika alternativ eller tillägg till personen. Exempel: Hur skulle du tänka om situationen var på det här sättet? Eller: Hur ser du på det här problemet?

Att nyansera är en teknik som handlar om att beskriva andra möjliga alternativ och visa på att allt inte är svart eller vitt. Det vill säga, att saker kan ses på olika sätt. Här handlar det om att ge personen vi har en dialog med nya infallsvinklar. Exempel: Det finns två miljarder muslimer i världen. Tror du att varje muslimsk individ tänker, tycker och agerar likadant?

Hänvisa till ett tidigare beslut är en teknik som handlar om att hänvisa till regler i skolan eller på arbetsplatsen, en diskrimineringsgrund eller andra demokratiska värden ni lyder under i ett sammanhang. Här gäller det att påminna personen du är i dialog med om att följa de gemensamma regler ni alla har accepterat. Exempel: Tänk på skolans/arbetsplatsens värdegrund där det står tydligt om alla människors lika värde. Därför får vi inte säga vad vi vill om andra människor.

Demokratisk agens

Det går att förändra samhället på flera sätt. Att ha civilkurage i vardagen är ett av dem. Där ligger fokus på individen och den makt som kan utövas genom att förändra tankar, tal och beteenden. Ett sådant exempel på individualistisk samhällsförändring (individens makt att förändra) är konsumentmakt. Det vill säga att en person informerar sig och gör medvetna val i sin konsumtion för en mer etisk och rättvis värld. Men det finns också andra sätt att förändra samhället på ett bredare plan, till exempel genom påverkansbaserad samhällsförändring. Det görs exempelvis genom att påverka makthavare, engagera sig partipolitiskt och att sätta press på regeringen på olika sätt. Vanliga sätt att påverka idag är genom att använda sig av sociala medier för att lyfta fram viktiga frågor, ta fram namnlistor, anordna demonstrationer, skriva debattartiklar eller arrangera temadagar på skolor och arbetsplatser. För att genomföra en kraftfull samhällsförändring behövs olika typer av samhällsförändrande arbete, både på individ- och samhällsnivå.

Ordlista

Agens - Utlösande kraft.

Civilkurage - Mod att stå för sin mening även när det innebär en personlig risk.

Härskartekniker - Metoder en person eller grupp kan använda för att på ett omärkbart sätt, sätta sig i överläge.

Subtilt - Något som är på gränsen till omärkbart.

Makt - Möjligheten eller förmågan att få sin vilja igenom och verkställa ett beslut.

Förtryck - Handlingar riktade mot personer i syfte att hålla dem i ett tillstånd av maktlöshet.

ANALYSERA

Workshop - civilkurage och ingripanden

Workshopens syfte

Att genom värderingsövningar om civilkurageträning och demokratisk agens lära sig att agera mot rasism både på individnivå och samhällsnivå.

Upplägg Agera

1. Värderingsövning Heta Stolen - Mild
2. Civilkurageträning Dialogteknik- Medium
3. Civilkurageträning Demokratisk agens - Stark

MILD - VÄRDERINGSÖVNING HETA STOLEN

Börja övningen med att högläsa texterna *Demokrati och civilkurage* och *Att bemöta rasism* i kapitlet *Agera*. Därefter är det dags för *Heta stolen*, en modifierad övning från Forum för levande historia. Be deltagarna sätta sig på stolar som är placerade i en halvcirkel. Det ska finnas en stol för mycket så att rörelse kan ske även om det endast är en person som vill flytta.

Läs upp nedanstående påståenden för deltagarna och be dem ta ställning för eller emot genom att resa sig och byta plats med någon annan som också reser sig (håller med), eller sitta kvar (håller inte med). Du kan också ställa följdfrågor utifrån hur personerna svarat så att de kan motivera och uttrycka sina ställningstaganden med ord. Deltagare får ändra sin position ifall deras åsikt påverkats efter att en annan deltagare motiverat sitt svar. Det finns inget svar som är rätt eller fel. En del frågor handlar inte alls om ämnet. De syftar till att man hela tiden ska ta ställning, ta snabba beslut och för att få en variation bland frågorna. Undvik att markera vad du som ledare tycker är rätt svar utifrån dina egna normer. Tänk på att vissa frågor kan vara känsliga. Var beredd på att fånga upp diskussionen om det behövs.

Följande påståenden är exempel på frågor man kan använda:

- Jag tycker om att vakna tidigt.
- Det är fel att inte göra något/inte agera om man ser att människor utsätts för rasism.
- Lydnad är alltid bra.
- Om man ser att någon utsätts för rasism, men inte gör något, är man medskyldig till det som händer.
- Ananas på pizza är gott.
- Om många tycker samma sak betyder det automatiskt att denna sak är rätt/riktig.
- Man kan få status/respekt genom att vara taskig mot andra.
- Jag har någon gång ångrat att jag inte har ingripit i en situation.
- Jag har någon gång önskat att någon annan skulle ingripit när jag varit utsatt.
- Rädsla är en orsak till att människor inte ingriper/agerar när de ser att någon far illa/blir skadad.
- Det finns ofta någon sanning i rykten/skitsnack om personer.

- De som tittar på gör det lättare för förövaren att fortsätta att trakassera.
- Idag skulle inte Förintelsen eller andra folkmord kunna inträffa, eftersom människor idag skulle protestera och ingripa.
- Jag som person kan vara en förebild för andra.
- Jag häller mjölken i skålen innan flingorna.
- Vad vi gör och hur vi agerar påverkar andra människor.
- Man måste agera när man ser att någon blir behandlad illa.
- Alla människor är födda med en förmåga att förstå hur en annan människa känner sig.
- Gruppträck kan vara mycket starkt.
- Lakrits är inte gott.
- Alla människor kan bli en sådan som agerar när någon far illa.

När övningen är över så avslutar ni övningen med en diskussion i helgrupp utifrån följande diskussionsfrågor:

- Vilka tankar väckte övningen hos er?
- Tror ni att man kan öva fram mod, öva på civilkurage?
- Tror ni att ert agerande kan göra skillnad?
- Vad tror ni är de vanligaste anledningarna till att folk inte agerar när de bevittnar att någon far illa?
- Hur påverkas en person som utsätts för rasism av att ingen ingriper?
- Hur kan man stötta en utsatt person på ett bra sätt när något dåligt händer?

MEDIUM - CIVILKURAGETRÄNING DIALOGTEKNIK

Börja övningen med att läsa texten *Civilkurage* och texten om *Ingripanden* i kapitel Agera. Gå igenom de sex olika dialogteknikerna genom att skriva upp dem på tavlan. När du läst färdigt för deltagarna delar du upp dem i mindre grupper där varje grupp får välja tre berättelser att arbeta med. Deltagarna läser sina tre berättelser och därefter ska de tillsammans se över de olika ingripandeteknikerna och avgöra vilken teknik de tror hade varit mest passande om man bevittnat situationen. Sedan samlas gruppen igen och varje grupp motiverar sina val och berättar hur de tänkt i helgrupp. Den här övningen fortsätter sedan med Demokratisk Agens i Stark-lektionen.

Avrunda övningen med en slutdiskussion i helklass utifrån följande frågor:

- Vilken teknik tror ni skulle vara mest effektiv, vilken skulle vara minst effektiv i situationen?
- Om ni bortser från teknikerna, hur skulle ni i så fall ingripa om ni bevittnade det som hände i berättelsen?
- Vilken teknik föredrar du själv att använda?
- Om våld är inblandat, hur tror ni man kan ingripa/stötta då?
- Hur påverkar bristen på civilkurage en person som utsätts för rasism?
- Hur kan man stötta utsatta personer på ett bra sätt när saker händer?

Berättelser till övning medium:

Antisemitism

Följande vittnesmål är från instagramkontot TNKVRT. 2019

"Min mamma har sedan jag varit liten sagt att jag absolut inte får berätta för någon att jag är jude, på grund av vilka konsekvenser det kan få. Det råkade komma fram under en religionslektion under högstadiet och efter det började killarna (alltid killarna) hejla när jag gick förbi i korridoren och dra judeskämt och blev provocerade när jag inte skrattade." - Anonym

"Jag har en lite annorlunda näsa än de andra i klassen.
De skämtade mycket om att min näsa såg judisk ut" - Anonym

Antiromsk rasism

Följande vittnesmål är utdrag ur Danny Lams bok *Var kommer du ifrån, egentligen?* 2019

"I sjuan eller åttan hade min historielärare en föreläsning om andra världskriget. Hen pekade på några av oss och sa: "Vanessa, du hade definitivt inte klarat dig." Det var det första gången jag förstod att jag aldrig kommer vara något annat än rom eller invandrare i andras ögon. Det var första gången jag fattade att det jag upplevde var ren rasism och den smärtan går inte att förklara. Numera känner jag den varje dag."
- Vanessa Karamani

"I ettan på gymnasiet sa en kille "dö, jävla tattare" till mig, helt oprovocerat. Jag satt bara och väntade på att lektionen skulle börja. Det var dagen efter romernas nationaldag, då jag äntligen hade tagit tillfället i akt och skrivit på min instagram om varför ordet tattare är problematiskt.

Rektorn och lärarna sa att han kanske var lite småkär i mig. Jag polisanmälde killen och berättade för skolledningen, men då försökte kuratorn få mig att dra tillbaka min anmälan" - Anonym

Antiasiatisk rasism

Följande vittnesmål är utdrag ur Danny Lams bok *Var kommer du ifrån, egentligen?* 2019

"Jag har fått höra hela livet att jag ser så smart ut och som att jag är bra på matematik. jag förstod aldrig vad med mitt utseende det är som ser så "smart och matematiskt" ut, och tog det som en komplimang genom hela min skolgång. sen fick jag höra att det var eftersom jag är asiat som jag ser så smart ut och bra på matematik. men det får jag såklart inte ta illa upp av, det är ju snällt sagt!" - Anonym

"Har rötter i Japan men passerar som vit. Men när mitt umgänge i gymnasiet fick veta att min mammas sida är japansk så blev mitt nya namn "Ling ling" "guling" "asiaten"

etc. plötsligt kunde jag inte köra bil, jag åt hund, och en massa andra stereotypa fördomar. Alla turister från länder som Japan, Kina, Korea etc, var min släkt och det skämtades ständigt om att jag inte kunde se ordentligt. Tyckte först att det var skitjobbigt men började skoja om det själv som en ren försvarsmekanism. Har på senare år insett hur fel det var och att jag inte var känslig när jag blev ledsen utan att det var helt relevant. Blir besviken på folk som inte kunde se det själva eller som fortfarande inte vill ta åt sig när jag idag har tagit upp det" - (Vart kommer du ifrån, egentligen?) - Anonym

Antimuslimsk rasism

Följande vittnesmål är från Instagramkontot Muslimskvinnor:

Jag praktiserade på min pappas arbete när jag gick i skolan. Vi står i lunchkön när hans kollega frågar "Kan hon svenska?" Min pappa svarar "Ja, klart hon kan, hennes mamma är svensk" Då vänder sig mannen mot mig och säger "Jaha, du är en sån där blandras" - Anonym

Jag var på akuten för att jag hade stukat foten. Hade några dagar innan fått ett blåmärke på kinden för att min son på 8 månader slängde bak huvudet. Läkaren glömde totalt bort min fot och spekulerade om att jag inte trots allt blir slagen utav min man - det är ju sådär i den "muslimska kulturen" - Anonym

När jag skulle skriva min c-uppsats i rättsvetenskap valde jag att granska paragrafen om religionsfrihet i grundlagen, blev kallad till lärarna som tyckte att jag skulle byta ämne och ifrågasatte min förmåga till opartiskhet med tanke på min religion, Islam.
- Anonym

Det var sent på kvällen och jag var på väg hem från min kompis, jag var ensam på busshållplatsen, jag ser två män i 40-årsåldern gå mot mig. Dom börjar skrika "Hora!" och att jag borde åka tillbaka till mitt hemland. Jag kollade besviken på dom, sen bad jag dom att sluta, när jag väl hade sagt "sluta" så gick den ena mannen fram och tog tag i mig och den andra mannen slog mig rakt i ansiktet, jag blev medvetslös och vaknade sedan upp av att någon annan frågade hur jag mår - 16 årig muslimsk tjej.

Kommentar från läkare när vi sökte infertilitetsbehandling:

"Hehe, det brukar inte vara ett problem för er om man tittar på familjestorleken i era delar av världen" - Anonym

STARK - CIVILKURAGETRÄNING DEMOKRATISK AGENS

Den här övningen är en fortsättning på Medium-övningen *Civilkurageträning dialogteknik*. Övningen är en modifierad variant av Forum för levande historias metodmaterial BRYT, där övningen heter *Allt är möjligt!* Börja övningen med att läsa stycket om demokratisk agens för deltagarna. Dela därefter in dem i mindre grupper där du ber dem att titta på de olika casen och utifrån dessa komma på fem problemområden. Det kan röra sig om tex diskriminering på arbetsmarknaden eller rasistiska nidsbilder i barnprogram. Därefter samlas deltagarna i helgrupp för att varje grupp ska få berätta om sina fem valda problemområden. Skriv upp alla problemområden med stödord på tavlan innan du delar upp deltagarna ännu en gång i mindre grupper.

I de nya grupperna får deltagarna uppdraget att fokusera på **ett** problemområde och diskutera fram planer på hur man kan kämpa emot, uppmärksamma eller lösa problemet. Lösningarna får vara hur omöjliga eller möjliga som helst, till exempel anordna en demonstration, en kampanj på internet, skriva en insändare, boka ett möte med en politiker eller dela ut flygblad. Allt är tillåtet! Innan deltagarna samlas igen bör gruppen komma överens om vilket av förslagen de vill dela med sig av till resten av gruppen.

Samla alla deltagare och låt därefter alla grupper redovisa vilket problem de valde, vilka lösningar de kom på för hur man kan arbeta mot problemet och vad som var gruppens favoritförslag.

Avrunda övningen med en slutdiskussion i helgrupp utifrån följande frågor:

- Vilka arbetssätt tror ni är mest effektiva?
- Vad är viktigast, att jobba mot media eller mot politiker?
- Ser ni några för- och nackdelar med de olika metoderna?
- Vilken samhällsförvandlande kraft tror ni har mest effekt på individnivå? Samhällsnivå? - Vilken metod tror ni har mest samhällsförändrande kraft överlag? Civilkurage på individnivå eller demokratisk agens på samhällsnivå?

Referenser

Böcker, vetenskapliga artiklar, rapporter och övriga publikationer

- Anti Defamation League. (2019). Pyramid of Hate. (Hämtad 2020-10-19).
- Antidiskrimineringsbyrån Uppsala. (2018). PraLin - praktiskt arbete med lika rättigheter i skolan.
- Arneback, E., & Jämte, J. (2017). Att motverka rasism i förskolan och skolan. Natur & Kultur. Stockholm.
- Bachner, H. (1999). Återkomsten: antisemitism i Sverige efter 1945. Natur & Kultur. Stockholm.
- Bernström, K. (2002). Koranens budskap : med kommentarer och noter. Proprius.
- Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (2019). Hatbrott 2018. Statistik över polisanmälda brott med identifierade hatbrottsmotiv.
- Catomeris, C. (2004). Det ohyggliga arvet: Sverige och främlingen genom tiderna. Ordfront.
- Civil Right Defenders (2017). Slumpvis utvald. Ras-/etnisk profilering i Sverige. Stockholms universitet.
- Dahl, J, Parellada, A. (2002). Ursprungsfolk. Lund: Sociologiska institutionen
- Diskrimineringsombudsmannen. (2015). Rapport, representation, stereotyper och nyhetsvärdering. <https://www.do.se/globalassets/publikationer/rapport-representationer-stereotyper-nyhetsvardering2.pdf> (Hämtad 2020-10-20).
- Delegationen för romska frågor. (2020). Vad betyder diskriminering? <http://arkiv.minoritet.se/romadelegationen/www.romadelegationen.se/extra/pod/indexb2ce.html> (Hämtad 2020-10-19).
- Demker, M. (2014) Sverige åt svenskarna : motstånd och mobilisering mot invandring och invandrare i Sverige. Atlas.
- Djuve, A. B., Friberg, J. H., Tyldum, G., & Zhang, H. (2015). When poverty meets affluence: Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals. Rockwool Foundation
- Eksvärd, E. (2021). Härskarteknik. Forum.
- Ercole, J. (2009). Labeling in the classroom: Teacher expectations and their effects on students' academic performance. https://opencommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1074&context=srhonors_theses (Hämtad 2020-11-10).
- Eriksen, T. B., Harket, H., & Lorenz, E. (2008). Judehatets svarta bok: Antisemitismens historia från antiken till idag. Albert Bonniers Förlag.
- Forum för levande historia, RFSL Ungdom (2006). Bryt!: ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet. Stockholm: Forum för levande historia.
- Gardell, M. (2011). Islamofobi. Leopard förlag.
- Ghebrehwariat, B. (2023). Får man säga svart?: Från teoretisk ångest till terminologisk trygghet. Natur & Kultur. Stockholm
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2020). Sociologi (6:e upplagan, fackgranskning och svensk bearbetning: T. Johansson). Studentlitteratur.
- Gorsky, J. (2015). Exiles in Sepharad. The Jewish Millennium in Spain. Jewish Publication Society
- Hasselqvist, E. (2014). Lärarattityder till eurocentrism i historieundervisningen. Mälardalens Högskola. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:725366/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2020-11-02).
- Hellström, A. (2017). Rasist? Inte jag. Om rasism - en begreppsinventering. Forum för levande historia.
- Herek, G. M. (1997). Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men and bisexuals. SAGE Publications, Inc.
- Hübinette, T. (2019). Att skriva om svenskheten: studier i de svenska rasrelationerna speglade genom den icke-vita svenska litteraturen. Arx förlag.

- Hübinette, T. (2022). Den färgblinda skolan: ras och vithet i svensk utbildning. Natur & Kultur. Stockholm.
- Hübinette, T. (2023). Den svenska färgblindheten. Verbal Förlag.
- Jansson, K.-A., & Schmid, I. (2007). Ett fördrivet folk. Forum för levande historia.
- Jewell, T., & Konde, P. (2021). Antirasistisk handbok. Max Ström.
- Kalonaityté, V. (2007). Att färgas av Sverige [Elektronisk resurs] : upplevelser av diskriminering och rasism bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
- Labba, E. A. (2020). Herrarna satte oss hit: om tvångsförflyttningarna i Sverige. Norstedts.
- Levin, A. (2022). Svart Historia. Natur & Kultur. Stockholm.
- Lundin, M. (2020). Minoritetsstress: en fickbok om stress utifrån ett antirasistiskt och feministiskt perspektiv. [Sverige]: Interfem
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. (2016). Ung och extrem - om våldsbejakande högerextremism. https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/ung-och-extrem-hoger.pdf (Hämtad 2020-10-20).
- Nyberg, A. K., & Dahlgren, E. (2021). Härskarteknik. Liber.
- Rosales, R. L., & Jonsson, R. (2019). Skolan som antirasistiskt rum?. Educare, (4), 1–15. <https://doi.org/10.24834/educare.2019.4.1>
- Runblom, H. (2006). En granskning av hur etnisk tillhörighet framställs i ett urval av läroböcker. Uppsala universitet.
- Said, W. E. (2003) Orientalism Western: Conceptions of the Orient. Penguin Classics
- Sametinget. (2016). Kunskapssammanställning om samers psykosociala ohälsa. https://www.sametinget.se/rapport_psykosocial_ohalsa (Hämtad 2020-10-20).
- Selling, J. (2014). Svensk antiziganism. Ostkultur Förlag.
- Selling, J. (2020). Frigörelsen: romers och resandes emancipation i Sverige och andra länder. Carlsson Bokförlag
- Sköld, P., & Axelsson, P. (Red.). (2005). Igår, idag, imorgon: samerna, politiken och vetenskapen. Centrum för samisk forskning, Umeå universitet.
- SOU 2006:56. Det blågula glashuset. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2005/06/sou-200556/>
- Stadsledningskontoret. (2019). Från dolt till synligt. Göteborgs Stad.
- Sugihara, M. K. (2021). I am not a fetish or model minority: Redefining what it means to be API in the entertainment industry. <https://seejane.org/wp-content/uploads/api-study-2021-8.pdf> (Hämtad 2024-01-25).
- Vardagens civilkurage. (2018). Ingrid! En handbok i vardagligt civilkurage. Trinambai.
- Vidga Normen. (2019). Vit, svart eller brun. En handbok om aktiva åtgärder kopplat till hudfärg. Länsstyrelsen Stockholm.
- Wiman, B. (2021). Hatet mot judarna. Stockholm: Fri tanke.
- Wolgast, S., Molina, I., & Gardell, M. (2019). Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden. Länsstyrelsen Stockholm.

Vittnesmål

- Lam, Danny. 2019. Var kommer du ifrån, egentligen? Gilla böcker. Lettland.
- Muslimskvinnan. 2020. Instagramkonto. Url:<https://www.instagram.com/muslimskvinnan/> (Hämtad 2020-10-19)

Norrby, Ndow, Fanna. 2015. Svart Kvinna. Natur och kultur. Stockholm.

Stadsledningskontoret. (2019). Från dolt till synligt. Göteborgs Stad.

Sveriges Radio, Sameradion, SVT Sapmi. (2017). #vardagsrasismotmigsomsame. Tryckservice.

Tnkvrt. 2020. Instagramkonto Url: <https://www.instagram.com/tnkvrt/> (Hämtad 2020-10-19)

Historiska bilder

Kunskapsbanken Bilders makt. (2020). Mångkulturellt Centrum.

Hemsidor

Antirasistiska akademien. (2020). Viktiga begrepp. <https://www.antirasistiskaakademien.se/viktiga-berepp/> (Hämtad 2020-11-14).

Black Lives Matter. (2020). About. <https://blacklivesmatter.com/about/> (Hämtad 2020-10-19).

Delegationen mot segregation. (2020). Segregation. <https://www.delmos.se/om-segregation/> (Hämtad 2020-10-19).

Diskrimineringsombudsmannen. (2020). Sju diskrimineringsgrunder. <https://www.do.se/lattlast/vad-ar-diskriminering/sju-diskrimineringsgrunder/> (Hämtad 2020-11-03).

Dost, F. (2018). Attityder till mångfald har förändrats kraftigt. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/attityder-till-mangfald-har-forandrats-kraftigt> (Hämtad 2020-10-19).

Eternal Echoes. (2020). Vad är antisemitism? <https://www.eternelechoes.org/se/for-the-classroom/exercises/2-4-antisemitism> (Hämtad 2020-11-14).

Forsberg, L. (2010). Fejkade Cv:ar avslöjar religiös diskriminering. Sveriges Radio. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=406&artikel=4220213> (Hämtad 2020-10-20).

Forum för levande historia. (2020). Rasism mot olika grupper. <https://www.levandehistoria.se/fakta/rasism#rasism-mot-olika-grupper> (Hämtad 2024-05-11).

Forum för levande historia & Svenska kommittén mot antisemitism. (2020). Antisemitism då och nu. <https://antisemitismdaochnu.se> (Hämtad 2020-11-05).

Härdh, M. M. (2016). Romska slavar fortfarande öppet sår i Rumänien. <https://omni.se/romska-slavar-fortfarande-oppet-sar-i-rumanien/a/kv4X> (Hämtad 2020-11-02).

International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA). (2018). IHRA:s arbetsdefinition av antisemitism. <https://www.holocaustremembrance.com/sv/node/196> (Hämtad 2020-11-14).

Kangasharju, J. (2019). Hatbrott mot muslimer vanligast. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrboten/hatbrott-mot-muslimer-vanligast> (Hämtad 2020-10-23).

Lundström, T. (2015). Romer räds myndigheter – särskilt polisen. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/romer-rads-myndigheter> (Hämtad 2020-11-02).

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. (2022). Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=9718>

Polismyndigheten. (2020). Hatbrott - lagar och fakta. <https://polisen.se/lagar-och-regler/lagar-och-fakta-om-brott/hatbrott/> (Hämtad 2020-11-14).

Regeringsbeslut: KU2016/01622/LS. Insatser mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/samlat-grepp-mot-rasism-och-hatbrott/insatser-mot-rasism-liknande-former-av-fientlighet-och-hatbrott/>

Riksarkivet. (2020). Mer om romer och resande. <https://riksarkivet.se/motkallorna/meromromerochresande> (Hämtad 2020-10-22).

Salihu, D. (2020) Hatet mot slöjan. Expressen. <https://www.expressen.se/nyheter/hatet-mot-slojan/del-1/> (Hämtad 2020-10-20)

SFS 2010:800. Skollag. https://www.riksdagen.se/sv/dokumentlagar/dokument/svenskforfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Sörman, A. (2006). Bakom slöjan. Populär Historia. <https://populärhistoria.se/religion/islam/bakom-slojan> (Hämtad 2020-10-20).

Taubert, L.-E. (2013). Polisens olagliga kartläggning av romer. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/olaglig-kartlaggning-av-romer> (Hämtad 2020-11-02).

Vergara, D. (2020). Våg av trakasserier mot asiater i coronans spår. Stiftelsen Expo. <https://expo.se/2020/05/v%C3%A5g-av-trakasserier-mot-asiater-i-coronans-sp%C3%A5r> (Hämtad 2020-10-22).

Youcefi, F. (2015). Palestinakonflikten bakom judehat. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/palestinakonflikten-bakom-jude> (Hämtad 2020-10-17).

